MODERN KLASİKLER DİZİSİ -211

BRIGITTE REIMANN

KARDEŞLER

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
İLKNUR İGAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Modern Klasikler Dizisi -211

Brigitte Reimann, 1960 yılında iki Almanya'nın trajedisi yüzünden çektiği acıyı günlüğüne yazarken, *Kardeşler* çoktan zihninde şekillenmeye başlamıştı: "Parçalanan aileler, kardeşlerin birbirine düşmesi, nasıl da edebi bir tema!" Bir yıl sonra romanı yazmaya koyuldu.
Reimann'ın kendi kardeşinin de Batı'ya göç ettiği 1960'ta, Doğu ve Batı Almanya arasındaki sınır kapanmıştır. Ana karakteri genç ressam Elisabeth'e göre, Alman Demokratik Cumhuriyeti kendi kuşağı için eşitlikçi ve utkulu bir sosyalist geleceği temsil etmektedir. Çok sevdiği ağabeyi Uli ise ülkede bir gelişme umudu görmediği için Batı'ya geçmeye karar vermiştir. İki kardeşin arasına derin bir ideolojik anlaşmazlığın yanı sıra fiziksel bir sınır ve kontrol noktaları da mı girecektir yoksa? Reimann Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde hayatın akışını, sistemde yurttaşları ülkeyi terk etmeye iten yozlaşma emarelerini ve Almanya'nın trajedisini "içeriden" anlatırken sözünü sakınmaz. 1963 yılında yayımlanan roman o dönemde çok tartışılmış, özellikle de kendi yaşadıkları gerilimleri yansıttığı için gençlerin ilgisini çekmişti. Bugün savaş sonrası Doğu Alman edebiyatının çığır açan klasiği olarak kabul edilen *Kardeşler*, yayımlanışından altmış yıl sonra, Modern Klasikler Dizisi'nde yerini alıyor.

BRIGITTE REIMANN (1933-1973): Doğu Almanya'nın en önemli yazarlarından Reimann, Magdeburg'da dünyaya geldi. Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde dile getirilmeyip bastırılan mesele ve hassasiyetlere, kendi kuşağının çektiği acılara değindiği otobiyografik yapıtlar kaleme aldı. Devletin sanatçılara yaptığı fildişi kulelerini terk edip halkla kaynaşmaları çağrısına olumlu yanıt vererek, bir sanayi tesisinde çalışan işçilere yazı dersleri verdi. *Ankunft im Alltag* (1961; Gündelik Yaşama Dönüş) adlı romanı sosyalist gerçekçiliğin başyapıtı olarak kabul edilir. 1964 yılında Heinrich Mann Ödülü'ne değer görüldü. *Das grüne Licht der Steppen* (1965; Bozkırların Yeşil Işığı) ve bitmemiş romanı *Franziska Linkerhand* (1974), 1973'te kanserden ölen Reimann'ın diğer önemli yapıtları arasındadır.

9 786254 293511

BRIGITTE REIMANN
KARDEŞLER

ÖZGÜN ADI
DIE GESCHWISTER

Brigitte Reimann: DIE GESCHWISTER. Erzählung
© Aufbau Verlage GmbH & Co. KG, Berlin 1963 & 2009
ANATOLIALIT AJANSI KANALIYLA ALINMIŞTIR

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINI ARI, 2022
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
AHMET BATMAZ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM ŞUBAT 2023, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-351-1

BASKI: UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
Keresteciler Sitesi Fatih Caddesi Yüksek Sokak No: 11/1 Merter Güngören/İstanbul
Tel. (0212) 637 04 11 Sertifika No: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
e-posta: info@iskultur.com.tr
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: İLKNUR İGAN

1959 yılında İstanbul'da doğdu. Avusturya Kız Lisesi, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu, İÜ Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Köln Üniversitesi Germanistik Bölümü'nde öğrenim gördü. 1986-1991 yılları arasında Köln'de Almanya'nın Sesi Radyosu'nda yapımcı ve çevirmen olarak görev aldı. Heinrich Böll, Heinrich Mann, Franz Kafka, Stefan Zweig, Joseph Roth, Lou Andreas-Salomé, Uwe Timm, Bernhard Schlink, Christa Wolf, Arno Gruen gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

Modern
Klasikler
Dizisi - 211

Brigitte Reimann

Kardeşler

Almanca aslından
çeviren: İlknur İgan

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

1

Kapıya doğru gittim, içimde her şey savruluyordu.

"Bu yaptığını asla unutmayacağım," dedi. Odanın ortasında dimdik ve kıpırtısız duruyordu. Duygusuz, soğuk bir sesle devam etti: "Seni bağışlamayacağım."

Dışarı çıkıp kapının kolunu kavradım ve bekledim, bir şey söylemesini, küfretmesini veya arkamdan ayakkabısını kapıya fırlatmasını umarak, tuttuğum kola yapışmış gibi bir süre öylece koridorda bekledim.

Eskiden kavga ettiğimizde ayakkabısını çıkarıp fırlatırdı, hatta bir keresinde onu balkona kilitlediğimde üstüme vazo fırlattığı bile olmuştu. Eskiden, uzun zaman önce, çok fevriydi; bazen ondan korkardım, fakat şimdi bu soğuk, duygusuz sükûnetinin yerine o öfkeyi yeğlerim.

Birkaç dakika koridorda kaldım. Açık pencereden evin önündeki ceviz ağacının nemli, kahverengi dalları ve birbirine geçmiş yaprakları görünüyordu. Dallar yazın ağırlaşarak koyu yeşil ve güven verici bir kubbe gibi merdivenin üzerini kaplar, rüzgâr estiğinde yaprakları camları tıkırdatır. Bugün paskalyadan sonraki salı, ipek sarısı altınçanak çiçekleri çoktan solmuş. Uli yarın yola çıkacak.

Odada sessizlik bozulmadı, sonunda kırmızı hasır kilimin üzerinde parmak uçlarımda yürüyerek mutfağa gittim, kendimi bildim bileli koridorda hep kırmızı bir hasır kilim olur, bu kilim her dört veya beş yılda bir yenilenir; sadece

savaştan sonraki yıllarda yenilenmedi, aşındı ve rengi attı. Duvarda hâlâ Liebermann'dan ve Leibl'dan aynı baskılar asılı; Van Gogh'un, annemlere benim armağan ettiğim neşeli peyzajları da bir çekmecenin içinde, eski okul karnelerimizle üniversite eğitimimiz sırasında onlara yazdığımız, özenle dosyalanmış mektupların ve kartpostalların altında duruyor.

Mutfakta küçük ayakkabı dolabının üzerine oturup bir sigara yaktığımda ellerimin titrediğini gördüm. Uli'nin böyle bir tepki vereceğini beklememiştim sanırım, bu sabah aradaki sokağı ve taş döşeli avluyu geçip basamakları pirinç kenarlıklı, dar, karanlık merdivenden çıkarak hemen karşıda oturan Joachim'e gittiğimde, beklediğim veya öngördüğüm herhangi bir şey var mıydı ki, diye sordum kendi kendime. Joachim çaprazlama karşımızda, şehrin bu kenar mahallesinde bir küçük esnaf tarafından yaptırılmış çirkin bir evde kirada oturuyor.

Hatta şu an bile kendime, Joachim'e niçin geldiğimi soruyorum ve alçak ayakkabı dolabının üzerinde oturmuş bir yandan sigara içerek tedirginlikle ellerimi incelerken Uli için hissettiklerimi netleştirmeye çalışıyorum, şimdi saat sekizi çeyrek geçe, güneş ışığıyla dolu mutfakta... Bütün bu süre boyunca yüzü gözlerimin önündeydi; keskin hatlı çenesi, düz uzanan kalın ve kara kaşları, içine daha koyu noktacıkların pas lekesi gibi serpildiği açık kahverengi gözleri. Yirmi dört yaşındayım, ondan bir yaş küçüğüm ve bütün bu yıllar boyunca yüzü her zaman yakınımda ve güven vericiydi – sadece geçen sene, eğer iyi hatırlıyorsam yaz tatilinden itibaren yüzünde zaman zaman, hâlâ yabancı, üzücü ve anlaşılmaz bulduğum bir sertlik ifadesi gördüm.

Arkadaşlarıma –onlar benim tatlı heyecanıma gülerlerdi, biliyorum– ağabeyimden söz ederken şöyle derdim: Çok yakışıklı, tanıdığım en yakışıklı çocuk. Ayrıca akıllı, benden çok daha fazla hem de. Liseden takdirnameyle mezun oldu. Seminer grubundakilerin en başarılısı. Kızlar peşinden ko-

şuyor. Güçlü kuvvetli, yetenekli bir sporcu. Çok kitap okur. Sık sık konserlere gider. Birbirimizi pek severiz.

Arkadaşlarım gülerdi: Şu harika ağabeyini tanıştırsana bizimle. Fakat Uli o sıralar Baltık kıyısındaki R.'de üniversiteye devam ediyordu, ben de D.'de Güzel Sanatlar Akademisi'ne gidiyordum, aramızda trenle beş yüz kilometrelik bir mesafe vardı. Geçen yıl onunla artık o kadar yüksek perdeden övünmüyordum ama şunu hâlâ söylüyordum: Birbirimizi pek severiz.

Sigarayı söndürdüm. Bir anda, Uli'yi belki de sadece geçmişte kalan bir şeyden ötürü seviyorum, diye düşündüm; yarı yarıya unutulmuş bir şeyden, anıların yol açtığı yanılsamayla bir cennet gibi görünen çocukluğumuzdan ötürü seviyorum ve ben bu yanılsamayı fark etsem de, yüzlerce aklı başında gerekçeyle karşı çıksam da, anıların film şeridi gibi geçen titrek görüntülerini, bu renkli dönem resimleri dizisini, yine de bir tür duygusal neşeyle izliyorum:

Bahçedeki çiçeklenmiş kiraz ağaçları, kum havuzu, sarılı kırmızılı teneke kum kalıpları, sarmaşıkla kaplı bir duvar; duvarın dibindeki nemli, kara balçıkta yetişen ve eflatun çiçekler açan sarmaşığın iri yaprakları arasından çamurun içinde salyangoz kabukları topluyoruz; adını unuttuğum bir oyun arkadaşımızın bahçesi, dökülmüş yapraklar; biz samanların üstünde çömelmişiz, hava kekremsi, topraktan yapılma kısa saplı kızılderili pipolarıyla kurutulmuş asma yaprakları tüttürüyoruz; balkon, temmuz sıcağı, mavi beyaz şeritli bir güneş şemsiyesi, kenarlarından petunyaların taştığı yeşil çiçek saksıları; öğlen saatleri, yayınevinden bisikletle gelen babamızı bekliyoruz, zil çalarak verdiği sinyali tanıyoruz, el sallıyor ve bağırıyoruz; komşu evlerden birinde bir oda, daracık rayların üzerinde derme çatma yapılmış vagonlar ahşap meydanın etrafında dönüyor, havada taze ahşabın keskin ve tatlı kokusu; avcı ve kızılderili oyunu oynuyoruz, baltalar havada uçuşuyor; bir kış akşamı, dolgun

vücutlu, kara saçlı annem maun rengi küçük dikiş masasının önündeki hasır koltukta oturmuş Andersen'den masallar okuyor, pencerenin ardında hava kararmakta, kar yağıyor...

Ve Uli her zaman orada. Sonraları Andersen'in masallarını kendimiz okumaya başladık; birlikte, dar bir kanepenin üzerinde birbirimize sımsıkı sokularak; saçları suyun içinde dalgalanan, boynuna pembe mercanlar dolanmış küçük denizkızını, Çin bülbülünü, müthiş uzun tırnakları ve göğsüne kadar uzanan ince, sarı bir bıyığı olan Çin imparatorunu birlikte gördük. Çok sonraları *Jimmy Higgins*'i* de okuduk ve ağladık, Gladkov'dan *Çimento*'yu okuduk, *Yedinci Haç*'ı ve *Haydutlar*'ı okuduk, sonra Stendhal'dan *Kırmızı ve Siyah*'ı okuduk – her zaman birlikte, her zaman aynı düşüncelerle, aynı duygularla hareket ederek. Ve en sonunda, bu 1956 yılındaydı, dönek Koestler'in *Gün Ortasında Karanlık*'ı üzerinde karışmış zihinlerimizle amansızca tartıştık, o zamandan beri bana ara sıra, Uli hâlâ gün ortasındaki karanlığın gölgesinden çıkamamış gibi gelir, oysa ben çoktan Gleb Çumalov'a, Daşa'ya ve Çibis'e** geri döndüm.

Belleğimde savaştan geriye, bombardıman uçaklarının boğuk homurtusundan ve geceleri gökyüzünde dolaşan beyaz ışık şeritlerinden başka bir şey kalmadı artık. Sık sık bodrumda uyurduk, Uli'yle ikimiz dar bir kerevetin üzerinde yatardık, sabahları kalktığımızda Amerikalıların attığı yaldızlı kâğıt artıklarını toplardık. Gökyüzü kızıla keserdi bazen. Çocukların yaş günleri kutlanırken çilek ve krema olmazdı o sıralar, hatta o kekten yapılma çikolata renkli gülünç balıklar bile.

Babamın çalıştığı sanat kitapları yayımlayan yayınevi "savaşta yararsız işletme" kabul edildiği için kapatılmıştı. Günün birinde babamı istasyonda uğurladık, annem ağlı-

---

* Upton Sinclair'in 1919 tarihli romanı. (ç.n.)

** *Çimento* romanının karakterleri. (ç.n.)

yordu. Bir keresinde Yahudi bir komşu vedalaşmak için bize uğradı. Mantosunun üzerinde sarı bir yıldız dikiliydi, saçları kıvırcıktı ve annemiz kadar genç olmasına rağmen kırlaşmıştı. Kendisinin de "sürüldüğünü" söyledi, aşağıda merdivenin başında durmuş ağlıyordu.

Annem bir ayakkabı fabrikatörünün kızıdır, şehrimizdeki zengin Yahudi ailelerin evlerine girip çıkardı hep, Nazi döneminde bile, bu ailelerin işyerleri "arileştirildiğinde" ve bir Yahudinin evine girmek ayıplandığı zamanlarda bile bundan vazgeçmedi. Annem tümüyle apolitikti. Babam da öyle, ama o artık Yahudi tanıdıkları ziyaret etmiyordu, Nazileri küçük görüyor ve Hitler'in bir sonradan görme olduğunu söylüyordu, ama yine de o dikkatli bir adamdı, çünkü bir ailesi vardı... Bunların hepsinin savaştan çok sonra farkına vardım veya bölük pörçük duyduğum konuşmalardan çıkardıklarımı birleştirdim. Biz küçüktük daha, sadece en büyüğümüz olan Konrad çarşambaları ve cumartesileri Hitler Gençliği'nin kahverengi gömleğini giyiyor ve "göreve" gidiyordu.

Bir akşam –1945 Mayıs'ının başları olmalı– yan odada yabancı bir asker var. Uli anahtar deliğinden bakıyor, sadece bir er, diyor. Küçük yataklarımızın içinde hiç ses çıkarmadan büzülüyoruz. Dışarıda radyo açık, birdenbire müzik susuyor ve dört kez o boğuk davul sesi duyuluyor (bunu biliyoruz ve büyüklerin yapmacık hallerini de: Çocuklar niçin hâlâ burada? Çocukları yatırın!), dört davul vuruşu ve "Germany calling..." En büyüğümüzden sık sık yeni kelimeler öğrenen Uli, Germany Almanya demek, diyor.

En sonunda yabancı asker gidiyor. Ama artık bir asker değil, üzerinde babamızın bir takım elbisesi var. (Ve ben iyi yürekli, dikkatsiz annemizin o zamanlar ne yaptığının farkında olup olmadığından emin değilim. Ona bunu hiç sormadım. Muhtemelen sadece bir er olan yabancı askeri kendisi de unutmuştur.)

Güneşli bir öğle sonrası; demiryolu hattı yakınlarında bir su birikintisinde uzun kuyruklu, kıvrak iribaşları yakalıyoruz. Bir demiryolcu hızla yanımızdan geçiyor. Derhal evinize gidin, Ruslar geliyor. Koşturuyoruz. Çocuk odasının penceresine beyaz çarşaf asılmış bile. Uli'yle birbirimize sımsıkı sarılıp merdivende oturuyoruz: Birlikte öleceğiz.

Sokaklardan sarsılarak tanklar geçiyor. T34, diyor en büyüğümüz, bahçeye bir hançer gömmüştü, üzerinde "kan ve onur" yazılı. Bütün gece at arabaları geçiyor, atlar yüksek kemerli ahşap koşum takımlarının içinde tırıs gidiyor. Ertesi gün evimize Rus subayları yerleştiriliyor. Konrad suskun ve asık yüzlü, evin içinde dolaşıyor. Annem çocuk odasında bizimle uyuyor. Subaylar haftalarca, aylarca kalıyorlar, altı ay...

En çok üsteğmen Vasiliy İvanoviç'i seviyoruz. Sıska ve sarışın, güldüğü zaman saçları yüzüne düşüyor. Mutfağımıza domuz pastırması ve ekmek getiriyor. Bazen avluda ateş yakıp şaşlık –şişte koyun eti, domates ve soğan– kebabı yapıyor; dumandan yaşaran gözlerimizle yanında oturup elimizi yakan bol baharatlı sıcak et parçalarını bir avcumuzdan diğerine aktarıyoruz. Vasiliy'in her akşam konukları oluyor. Biri akordeon çalıyor, saatlerce aynı tekdüze ezgi. Vasiliy sarhoş oldu mu hopak dansı yapıyor ve zemin tahtaları inliyor.

Babamızın çalışma odasında kalan Grişa'dan korkuyoruz. Pazar günleri üzerinde sadece zeytin yeşili binici pantolonuyla ön bahçedeki hercaimenekşe tarhında, oraya kim bilir kimin sürüklediği devrik gardırobun üzerinde oturuyor. Grişa'nın düşük gözkapakları ve kara bir bıyığı var; öylece oturup pipo içiyor, konuşmuyor, piposunu tüttürüyor ve düşmanca bakışlarını bize dikiyor. Bir keresinde mutfakta Vasiliy anlattı: Faşistler Grigoriy'in karısını vurmuşlar. Küçük oğlunu öldürmüşler... Grişa'yla karşılaştığında annemin yüzü sararıyor.

Vasiliy kışın Kiev'e geri dönüyor. Yine mühendis olarak çalışacak.

Açlık çekiyoruz. Annem takılarını, yatak çarşaflarını ve vitrindeki eski narin porselen bibloları satıyor. Bize çapraz duran mavi kılıçların damgasını gösteriyor: Meissener.* Bunları büyükbabanız toplamıştı. Olacakları bilseydi... Annemin hiç ticari becerisi yok; eve küçük bir torba mısır, bir ekmek ve bir sırt çantası dolusu patatesle dönüyor.

Yaz tatilleri. Üstündeki havanın titreştiği anızlı bir tarla; güneş, toz ve olgun tanelerin samanı kokusu. Ayaklarımız çıplak, eğilmiş başakları topluyoruz ve etrafta kimsenin olmadığı zamanlarda yığılı demetlerden sapları çekip çıkarıyoruz... Evde, yemek odasındayız, içerisi serin, jaluzilerin aralıklarından içeriye akşamın kızıl ışığı vuruyor. Masanın üzerinde beyaz damaskodan bir örtü var, gümüş kaşıklarla içiyoruz; kaba taneli boz bulanık bir bakla çorbası. Uli, gözlerini kapa bakalım, diyor. Tabağıma çabucak birkaç kaşık dolusu tane aktarmış. Çünkü sen bir kızsın, daha zayıfsın. Akşam yastığının altına bir dilim kuru ekmek bırakıyorum. Sen erkeksin, erkekler daha çok yer.

Kar yağdığında bir gün birimiz bir gün diğerimiz, sırayla aynı kar çizmelerini giyiyoruz.

Haziran ayında bir gece: İstasyon bahçesinde bekliyoruz, rüzgârda sallanan bir lambanın ışığı altında fundalıklar parlak bir yeşile bürünüyor. Zayıf, ürkek biri bize doğru yürümeye başladığında Uli'nin elini sımsıkı tutuyorum. Adam bizi kucaklıyor, gözlerinden yaşlar akıyor. Konuşurken dili peltekleşen bir yabancı bu, üzerinde yırtık pırtık bir üniforma; demek ona "baba" diyeceğiz artık – fakat bu adamın bir zamanlar bize sigara şeklinde çikolatalar getiren, Winnetou ve Mine-Haha için koltuklardan kulübe yapan neşeli genç adamla hiç ilgisi yok.

---

* Avrupa'da üretilen ilk sert hamurlu porselen. Adını üretildiği yerden alır. (ç.n.)

Büyüklerin arkasında el ele tutuşmuş yürüyoruz, evin bu yeni sakini karşısında dayanışma içinde olmalıyız. Çocuklar boyumu geçtiler, diyor annem. Artık eğitimimizle yeniden eve dönen bu adam ilgilenecek, dört yıl boyunca sadece fotoğraflarımızı gördü, o ne anlar ki?..

Geçenlerde tavan arasında, eski oyuncak sandığımızın dibinde eve dönen askerin kaba yelken bezinden yapılma tahta tabanlı çizmelerini buldum ve tutsaklık yıllarının ardından eve dönüşünü ona zehretmiş olduğumuz gerçeği yüreğime oturdu. Zavallı annemizin boyunu geçmiştik hakikaten ve babamızın dönüşünü pervasızca özgürlüğümüz karşısında bir tehdit gibi hissettik ve en büyüğümüz de kan ve onur yazılı hançeriyle Hitler Gençliği'ndeki görevlerini uzun zaman unutamadı. Fakat masa başı çalışanı babamız bu arada Yaroslavl ormanlarında ağaç kesmiş, kolhozlarda patates köklemişti, Antifa* gruplarında eğitim almış, Sovyetler Birliği içinde binlerce kilometre kat etmişti ve şöyle diyordu: Yeniden yoluna koymamız gereken o kadar çok şey var ki.

Sonraları işin rengi değişti, her akşam tartışmaya başladık: Hata senin kuşağında, Hitler'i siz seçtiniz. Sen hatalısın.

Ben Hitler'i seçmedim. Her zaman Nazilere karşıydım.

Ama onlara karşı da bir şey yapmadın.

Tek başıma ne yapabilirdim; herkes ne yapıyorsa onu yapmak zorundaydım.

Herkesle birlikte davranmayanlar da vardı ama. Oysa sizin düşündüğünüz sadece konumunuz, aileniz, varlığınızı sürdürmek oldu... Bir de size saygı mı duyacağız!

Onlara karşı uzlaşmaz ve acımasızdık ve sonunda babam kendini savunmaktan vazgeçti. O sıralar liseye gidiyorduk ve anne babamız gülünç derecedeki düşük gelirleriyle bizi yedirip içirip giydiriyorlardı; ağır koşullarda çalışıyor, öğrenmeye devam ediyor ve yakınmıyorlardı; eski

* Faşizm karşıtı hareket için kısaltma. (ç.n.)

zamanlardan gelen bir alışkanlıkla para hakkında konuşulmuyordu.

Eskiden buna "ihtiyacı olmayan" annem steno ve daktilo öğrenerek sekreter oldu. Bugün bölge konseyinde bölüm şefi, ev ve mutfak işlerinin kısıtlamasından kurtulmuş neşeli, enerjik, kapkara saçlı, özgür bir kadın; herkes kırkında sanıyor, ama elli oldu bile.

Babamın çalıştığı yayınevi kapandı; onlar için Alman mimarisi hakkında yazılar yazar, ressamlara ilişkin kitaplar hazırlardı: Tiziano ve Raffaello, Goya, Rembrandt ve Frans Hals. Savaş sonrası dönemdeki elverişli ortamın karmaşık ve her bakımdan kuşkulu işletmelerinden gösterişli bir adı olan, ama sermayesiz bir firmada temsilcilik yaptı. Para reformundan sonra işçi olarak bir tekstil atölyesine girdi, uzaktan eğitim programına başladı ve mühendislik ekonomisi diploması alarak eğitimini tamamladı, bugün aynı tekstil işletmesinde planlama şefi olarak çalışıyor; paydos nedir bilmeyen ve işletmede iyileştirme önerileriyle defalarca takdir alan becerikli, hareketli, ufak tefek bir beyefendi; sık sık sırt ağrıları çekiyor, sinirsel semptomlar gösteriyor ve yersiz bir ironiyle yönetici hastalığı olarak tanımlanan bir iki rahatsızlığı daha var.

Savaştan sonraki on beş yıl boyunca biz kendi üstümüze düşeni yaptık mı diye tarttığımda, aslında babamızın ve annemizin *bizi* aşmış olduklarını düşünüyorum. Onlara isyan bayrağını açtık, onları küçük burjuva ve işbirlikçi olmakla suçladık – peki anne babamız hakkında ne biliyorduk?

2

Mutfak beyaz seramik kaplı, işlevsel bir görünüm sağlanmaya çalışılmış: Ne var ki bir köşede mavi desenli Delft karolarıyla kaplı eski moda küçük bir yumurta dolabı asılı, sandalyenin üzerine kırmızı bir önlük fırlatılmış; Uli terliklerini bir yana savurmuş, duvarda renkli bir takvim ve dola-

bın üzerinde bir gazete yığını var, mutfak saatinden de beyaz porselenden sevimli bir yüz size bakıyor...

Huzursuzluğumu saatten anladım, sadece on beş dakikadır mutfakta oturduğumu, ama uzayıp giden ısrarcı sessizliğin içinde bu sürenin bana çok uzun geldiğini fark ettim. Gözlerimle, ağzımla ve kasılmış omuzlarımla bile kulak kesilmiş bir durumdaydım. Sesleri duyulmuyordu, bir çöküntü ve sabırsızlık duygusu içinde ikisinin henüz hiç konuşmadıklarını, birbirlerine hiç bakmadıklarını, hatta birbirlerine doğru dönmediklerini düşündüm: Uli kıpırtısız yüzüyle odanın ortasında kaskatı duruyor, Joachim o eğri duruşuyla pencereye yaslanmış, zayıf ve çok uzun boylu. Az önce ben odadan çıkarken yüzünü dışarıya dönmüş, çamur renginde su birikintileriyle dolu, delik deşik ve asfaltsız sokağa doğru çevirmişti.

Yüzünü görmesem de kıpkırmızı olduğunu biliyordum. Bizi barda bulduğu akşam da yüzü kıpkırmızı olmuştu; sanırım bizim neşeli aşırılıklarımızdan kendini sorumlu tutuyordu. Bu önceki gündü, paskalyaya denk düşen pazar günü.

Uli beni küçük kentimizin tek barı olan dans lokaline davet etmiş ve şöyle demişti: "Ama senin havariyi yanımıza almayacağız." Sonra da hemen düzeltmişti: "Elbette harika bir herif. Onu benimsediğimi biliyorsun. Ama bugün üçüncü kişi olmadan seninle yalnız gitmek istiyorum." Ve gülerek, "Belki de bu son kez olacak," diye sözlerine eklemişti.

Ben de "Evlenmeyi mi düşünüyorsun yoksa?" diye gülerek sorduğumda ağabeyimi kıskanmaya başlamıştım bile.

Yüzüme baktı. "Sana benzer bir kız bulacağıma dair o budalaca hayalimi sürdürüyorum hâlâ."

"Şimdilik biz de evlenmiyoruz zaten," dedim aceleyle.

"Tuhaf bir çiftsiniz siz. Birbirinizi üç ayda bir görüyorsunuz ve daha tren garında kavga etmeye başlıyorsunuz," dedi Uli.

"Ama biz kavga etmiyoruz ki."

"Nasıl istersen öyle adlandır. Tartışıyorsunuz. Daha da beter."

Joachim'i almadan gittik.

Barda duran açık sarı saçlı, balıketindeki kadının teni, göz çevresinde ve gerdanının altında kurşun rengini almıştı ve ödemliydi; kulaklarında mercan renkli düğme biçimli küpeler vardı; bardakları yıkarken bize neşeli ve kötü niyetten uzak haliyle şehir dedikodularını aktardı. Bu kadını seviyorum, bize karşı hep dostça davrandı, bütün geceyi tek bir madensuyu ve votkayla barda oturarak geçirdiğimiz öğrencilik zamanlarımızda bile.

Önceleri birlikte okula gittiğimiz ya da yolda veya sinemada selamlaştığımız, kısacası bir kasabadaki insanların birbirini tanıdığı gibi tanıdığımız insanların hikâyelerini dinlemeyi eğlenceli buluyordum – ama artık bana dokunmadan geçiyorlardı; yabancılaştığım, küçük ve daralmış bulduğum bir dünyanın hikâyeleriydi bunlar; bu dünyayı renklerle ifade etmeye kalktığımda eflatunun yanında gri yüzüyor, içlerinde de birkaç pembe benek görülüyordu.

Bir kibir krizine kapılmış şöyle düşünüyordum: İnsanların kaygıları var... İkinci yapılanma aşamasına geçiyoruz. Bin bir çetrefil sorunla boğuşuyoruz, planlamaya uygun davranmak, kaybedilen zaman, malzeme yetersizlikleri. Onun da tersanede benzer sorunlarla karşı karşıya olduğunu düşündüğüm için sonra bunları Uli'ye de anlattım ve dahil olduğum işçi biriminden söz ettim: Batı Almanya'dan gelen yüksek alaşımlı çeliğe kaynak yapıyoruz, şimdiye kadar elektrotları da Batı'dan satın almak zorundaydık.

Uli dedi ki: "Hoesch ve Mannesmann'a bağımlı kalındığı sürece kombina kurulamaz. Bu şirketler bir vazgeçti mi işiniz biter."

"Bekle de gör," dedim hararetle. "Ustabaşı bizim elektrotlarla deneyler yaptı. Yolunda gitti, yüz binlerce ruble kazandırdı bize."

Barda duran kadın hayretle baktı bana: "Ben sizin ressam olduğunuzu sanıyordum..."

"Konsernler vazgeçerse," diye yineledi Uli, "iflas edersiniz. Çeliğiniz yok, küçüğüm; o akıllı ustabaşına sor bakalım aşırı basınca dayanıklı bir çelik üretebiliyor mu?" Elimin üstüne pıt pıt vurdu. "İyisi mi anlamadığın şeylerden söz etme."

Bir yan bakıştan, bir gülümsemeden diğer insanların bizi sevgili sandıklarını anlıyoruz, oysa ince esmer yüzlerimiz ve düz, kalın kaşlarımızla birbirimize çok benziyoruz. Küçücük dans pistinin altınsı kahve tonlardaki loş ışığında zorlukla kıpırdayan genç kadınların ve erkeklerin bazıları bizi tanıyor – bir dramaturg, bir iki mühendis ve doktor, paskalya tatili için eve dönen eski arkadaşlar. Gözkapakları yarı kapalı, sarışın ve yakışıklı bir genç yaklaştı, dirseklerini siyah camdan tezgâh tablasına dayayıp yanımda durdu.

"Hans," dedim.

Gözkapakları soluk mavi gözlerinin üzerinde ağır ağır kalktı. Bana, dokunduğunuzda teninin soğuk ve kuru bir duygu vereceğini düşündüren bir sesle, "Seni neredeyse tanıyamayacaktım," dedi; hatta gözleri bile dezenfekte edilmiş gibi görünüyor, diye geçirdim aklımdan.

"Eskiden saçlarım belime kadar uzanıyordu," dedim.

"Böyle daha iyi olmuşsun," dedi o krezolü çağrıştıran sesiyle.

Uli oturduğu yüksek bar taburesinden Hans'a yukardan bakarak, "Kendini ucuzlaştırma, doktor," dedi. El sıkıştılar. İkisi liseden birlikte mezun olmuştu; Uli bizim birbirimize âşık olduğumuzu anlayana kadar Hans her zaman evimize gelip giderdi. Sanırım bir gün Uli pusuya yatıp bekledi ve bizi merdiven başında, ceviz ağacının altında öpüşürken yakaladı. Hiç konuşmadan Hans'ı cnscsinden tuttu, önünden yürüterek bahçe boyunca kapıya kadar götürdü. Karanlıkta dişlerini ve gözlerinin akını seçtim. "Bitti," dedi, "sana göre

değil o Elisabeth. Yarın akşam bir başkasıyla öpüşecek." Biraz gözyaşı döktüm. "Onaylanmadı," dedi Uli; bu aramızda geçerli bir parolaydı, sözünü dinlemek zorundaydım. Sonraları Hans ıslık çalarak sokaktan geçerken perdenin arkasında bekledim, ama pencereyi açmadım. Epey bir zaman ıslık çalmaya devam etti.

Hans kendine cin söyledi, soluk mavi sol gözünü kısıp bardağının arkasından Uli'ye doğru bakarak sordu: "Sonunda mezun oldun mu?"

"Biz saygıdeğer doktorlardan birkaç sömestr fazla okuyoruz," dedi Uli asabi bir sesle.

"Noelden bu yana diplomasını almış bir mühendis o," dedim.

"İşinden memnun musun?"

"Boktan," dedi Uli. İnce, esmer ellerini cam tablanın üzerine bırakmıştı; kısacık kesilmiş tırnakları üzerlerine serpilmiş gibi duran minik beyaz noktalarla doluydu. (... Ellerini ve kısacık kesilmiş çocuksu tırnaklarını her zaman sevdim, bazen üstlerindeki yara bereyi ve çizikleri öptüm ve şimdi bunları düşünürken kalbimi ve içinde acının yoğunlaştığı yeri kesinlikle net bir nokta olarak hissediyorum...) Uli bardağını hızla boşalttı. İleri geri sallandıkça içerideki gri mavi sisi dağıtan kapıya göz attı.

Aniden yerinden kalktı ve o dans eden çiftlerin arasından geçerek pistte yürürken biz arkasından baktık. Geniş omuzlarını germiş, kimsenin yolundan çekilmeden dimdik yürüyordu. Diğerleri ona yol verdi, hoş bir güçlülük belirtisi olarak gördüğüm bu güvenini kıskandım.

Hans dizime dokundu. "Seninle dans etmek için ağabeyine mi sormak gerekiyor hâlâ?"

Bir zamanlar birlikte sinemadan çıkarken omzumu küçükparmağıyla kendine has bir okşayışı vardı, diye geçti aklımdan... Şimdiyse temasına aile hekimimizin elektrik düğmelerine ve kapı kollarına dokunuşundaki temkinlilik

gelmişti. Hans'ı aniden itici buldum, ağabeyimin arkasından bakarken yüzünde beliren küstahça hoşnutsuzluğun da bunda payı vardı; bir de geniş ve biraz düşük gözkapaklarının yüzünde yarattığı kibirli usanç ifadesinin. "Hâlâ gerekiyor," dedim gülerek. "Ensenden tutuverir yoksa..." Bunun canını sıktığı belliydi, bahçedeki o sıcak temmuz gecesinin hoş kokulu karanlığında yaşamış olduğu yenilgiyi ona ancak şimdi anımsatmıştım.

Sonra Uli geri geldi ve tekrar bar taburesine oturdu. "Jochen'ın kapıda olduğunu sandım, yanılmışım," dedi laf olsun diye.

Birer cin daha içtik, çam ormanlarının ve ardıçların kokusunu aldık. Barda duran kadın Hans'a aşırı nazik davranıyordu, dalkavukça bulduğum gayretkeş bir nezaketti bu; Hans buna alışmış görünüyordu. "Doktorluğun prestiji," dedim.

Müzik yeniden başladığında Hans bana doğru eğildi: "Benimle dans eder misin?"

Uli hızla araya girdi: "Hanımefendi dans etmiyor. Kendileri nişanlı." Onun bu kaba, saldırgan ses tonuyla henüz tanışmamıştım. Hans gümüşi gri boyunbağını çekiştirdi. Ona doğru eğilerek hiçbir üzüntü duymadan, "Üzgünüm canım," dedim, "yapacak bir şey yok." Birdenbire yüzünde haftalardır biriken bir yorgunluğun koyu, derin izlerini keşfettim ve hayretle, bizden daha yaşlı değil ki ama, diye düşündüm. Benim yanımda durmaya devam etti, bir süre sonra Uli'yle araba modelleri üzerine sonu gelmez bir konuşmaya daldılar. Kulak vermekten vazgeçtim, araba konusu benim için can sıkıcıydı. Bir kamyonu damperli kamyondan ayırt etmeyi zar zor öğrenmiştim; arabalar konusundaki bilgimse onlarla yolculuk yapmanın tren yolculuğundan daha konforlu olduğundan öteye gitmiyordu.

Hans, yaz aylarında bir meslektaşının Opel Kapitan'ını satın alacağını söyledi.

"Elbette," dedi Uli, "Opel'den aşağısı kurtarmaz. Her zaman arpalığın başındaysan öyle. Batı arabası olacak elbette, maaş yüksek, yan gelir de garantiyse. Devleti kim takar, değil mi?" Ses tonu düşmancaydı şimdi. "Politik bir duruş benimsememe lüksüne sahip tek entel türü sizsiniz."

"Yeter artık, Uli," dedim. "Bugün radikal sol günündesin herhalde."

Hans omuzlarını silkti, tezgâhın üzerine bir kâğıt para bıraktı, kadın üstünü vermeye davranınca da elini sallayarak geri çevirdi.

"Evet, bir an önce sıvışmaya bak sen sayın tıbbi danışman," diye bağırdı Uli. Artık ayık sayılmazdı. Kollarını kaldırıp küstahça göz kırptı, bu da Uli'de ilk kez gördüğüm bir şeydi, şimdi olup bitenleri niçin daha o geceden hissetmediğimi soruyorum kendime: Öfkesi aslında o yorgun, genç adama karşı değildi, o hoyratça kavga hevesinin kaynağı, karşısında kendini korumayı bıraktığı ve onu utandıracak biçimde değiştiren bulanık bir yenilgiye uğramışlık duygusuydu.

Hans bana elini uzattı, eli soğuk ve kuruydu. "Yazık." Bir an için ceviz ağacının altında beni öpen delikanlıya benzedi yine. "Zaten gitmek zorundaydım," dedi. "Geçen hafta gece mesaisindeydim."

"Kendine iyi bak," dedim. Aslında ağabeyim adına özür dileme gereği hissetmiştim.

"İyi bakmak..." diye yineledi Hans, kaygısız görünmeye çalışıyordu. Uli'den yana başını salladı; saçları seyrelmişti ve sarı perçemleri orta çizginin iki yanına özenle yatırılarak taranmıştı.

Konuşmalarımıza kulak misafiri olan bar görevlisi daha sonra şunları söyledi: "İki hafta önce Skoda'sıyla bir ağaca çarptı. Direksiyonda uyuyakalmış. Yirmi saat aralıksız çalışıyor... Parıldayan her şeyi altın sanmayın Bay Arendt." Uli sesini çıkarmadı. Kadın devam etti: "Hastanede çok sevilen biri olmalı."

"Gel dans edelim," dedi Uli. Pist doluydu, dans boyunca aynı yerde sallanıp durduk. Uli benden bir baş uzundur, ceketinin tüylü siyah kumaşının altından kaslarının güçlü kıvrımlarını hissettim. Ara sıra elini kolumun üzerine koyarak beni uyardı: "Hareketlerine dikkat et Betsy, orta Avrupa'dayız. Ritüel dansı yapmıyoruz burada."

Hâlâ aynı yerde dönüp dururken biri ayağıma bastı. Uli'nin gözlerindeki pas kırmızısı noktacıkları gördüm. Ve birdenbirc –kalabalığın ortasında, kızların uçuşan eteklerinin arasında, kulağımda gitarın hızlı, sert ritmi uğuldarken– birdenbire aklıma Uli'nin söyledikleri geldi: Bu belki de son kezdir. Gülüyordu, diye düşündüm korkuyla.

Alnımı omzuna yasladım ve birkaç saniyeliğine mekânın kalabalığından, etrafımdaki müzikten ve seslerden koptum, sadece Uli'nin ceketinden gelen temiz kumaş, kolonya ve tütün karışımı kokuyu duyuyor, kendimi yapayalnız ve sefil hissediyordum.

"Neyin var?" diye sordu Uli. "Bembeyaz oldun." Beni usulca iterek dans eden çiftlerin arasından geçirip bar taburesine oturmama yardım etti.

"Bir şey yok, Uli," dedim. Ona sormaya cesaret edemedim. Hayal gücü, diye düşündüm. Uli'nin hiçbir zaman önsezi sorunu olmamıştı. Belki son kez – ey sevgili Tanrım, böylece söylenir mi bu.

Uli bir bardak su uzattı, daha iyi miyim diye sordu. Yüzü bir anda değişmişti. "Beni kandırmaya çalışma kızım, hamilesin sen."

"Saçmalama," dedim. "Nereden olacak ki?"

Uli güldü. "Söylüyorum zaten. Tuhaf bir çiftsiniz siz. Ay ışığında sevgilisine artı değerden söz eden bir adam..." Hoşnutlukla, "Hayır," dedi, "hamile değilsin."

Daha sonra birkaç genç insan daha yanımıza oturdu: Fazla kısa bir etek giyen ve ağabeyimle flört etmeye çalışan sivri burunlu dramaturgla kısa boylu, şişman bir mühen-

dis; daha da geç bir saatte, gece yarısına doğru, Jonny diye çağırdığımız doktor geldi, yanında karısı da vardı. Kadın daha yirmisinde bile değildi, yüzü kabartılmış saçlarının altında beyaz ve sevimli ışıldıyordu, bir Boticelli yüzü – kızdan gözümü alamadım bir türlü.

Mühendisle lisede paralel sınıflarda okumuştuk, adını hatırlayamadım. Sadece okul takımında solaçık oynadığı aklımda kalmış. Artık futbol oynayamayacağı kesindi, rahatına düşkün bir hali vardı, göbeği ceketini germişti, elleri tombul ve pembeydi. Fakat çalıştığı elektrik santralinden söz etmeye başlar başlamaz o rahatına düşkün halinden sıyrılıverdi.

Bir süre önce bir sergide resimlerimi görmüş, hâlâ kombinada mıyım diye sordu. "Hâlâ oradasın demek, akıllıca. İkinci santrali kuruyorsunuz. Konuyu biliyor musun biraz? Evet mi? Harika." Yanıma oturup bana hızla yerinde ve net sorular sormaya başladı. Onu oldukça etraflı yanıtlayabildiğimde, ustabaşımın beni defalarca yanında sürükleyerek santralde dolaştırmış olmasından hoşnutluk duydum.

Saat on ikide dans bitti. Garson masa örtülerini toplayıp sandalyeleri masaların üzerine kaldırdı, içeride hava basık ve ağırdı. Saat yarım olduğunda üstünde tek bir loş ışığın yandığı bar tezgâhında sadece biz altımız oturuyorduk, ardımızdaki mekân boş, karanlık ve tekinsiz biçimde genişti; duvarları, köşeleri ve üst üste istifli sandalyeleri gölgeler yutmuştu. Üç müzisyen bira içiyordu.

Uli'nin yanında oturan dramaturg bacak bacak üstüne atmış, sivri dizleri kısacık eteğinin altından öne fırlamıştı. Kadını bir süre izledim ve benim zevk sahibi ağabeyimi o dizlerle baştan çıkaramayacağını söylemek geçti içimden. Uli gitaristin cebine bir elli mark koydu; müzisyenler enstrümanlarını tekrar çıkardılar. Maaşını alalı daha birkaç gün oluyordu, ama bu gece fazlasıyla harcamıştı. Paskalyaya denk gelen cumartesi de pahalı bir fotoğraf makinesi almıştı.

Ne var ki müzisyenler bizim için tekrar çalmaya başladıklarında bütün bu kaygılar dağıldı.

Kızların çıplak kolları ve yüzler titrek ışığın altında soluk görünüyordu. Sarhoş olmuştuk. Şimdi bütün pist bizimdi, el ele tutuşup vahşice dalgalanan bir çember halinde dans ettik; seslerimiz, kahkahalarımız duvarlara çarpıp geri dönüyordu. Sersemlemiştim. Uli'nin omzuna yaslandım, gözlerimi kapattığımda mekânın karanlık boşluğu etrafımda dönmeye başladı, gözlerimi tekrar açtığımda Joachim'i gördüm. Yanına koşup öptüm. Beni omuzlarımdan sıkıca tuttu, utanmış, yüzü kızarmıştı. "Seni her yerde aradım."

Gözleri silikleşiyor, ince yüzü karşımda dönüp duruyordu. "Biraz içtik," dedim.

"Günaydın birader," dedi Uli, peltek ama dikkatli konuşuyordu. İki elini birden saçlarımın arasından geçirdi. "Baksana kısacık kırptırmış, rahibeler gibi. Korkunç görünüyor değil mi?"

"Evet, korkunç görünüyor," dedi Joachim ve bana gülümsedi. – Sonra mantomu getirdi. "Kendimi senin ebeveynin gibi hissetmekten hoşlandığımı sanma Elisabeth. Gel hadi."

"Şimdiden mi... hep tam da en çok eğlendiğimiz zaman..."

Bana şöyle bir baktı.

"Tamam, geliyorum işte," dedim.

Diğerleri etrafımıza toplanmışlardı, gülüyor, Joachim'le konuşuyorlardı; sesleri kulağıma sağanak halinde yağan yağmurun hışırtısı gibi geliyordu. Jonny Joachim'e bir kadeh konyak ikram etmeye çalıştı. "Ben içmiyorum," dedi Joachim, her zamanki gibi nazik ve bir parça da yabancılaşmış gibiydi, ama tavrı tatsız ve küçümseyici değildi, sonunda ısrar etmekten vazgeçtiler.

Dirseğimden tuttu, dışarı çıktık. Yağmurlu serin hava ince, ıslak bir tülbent gibi yüzümü sardı. Lokalin önündeki

basamaklar lambaların çiğ ışığı altında sütbeyaz görünüyordu, merdivenin dibindeki seyrek çimenlik de kar yağmışcasına beyazdı. Ağaçların üzerine kireç yağmış gibiydi. Yağmur dalların arasında zerrecikler halinde serpiştiriyordu; fakat bütün bunlar, ıslak ağaçlar, yağmurda titreşen çimenler, hiçbir şekilde kasvetli veya melankolik görünmüyordu.

Joachim'in yüzünün dönmesi nihayet durdu ve bazen güneş vurmuş yaprak yeşili gibi görünen, bazen de uzun kirpiklerinin gölgesinde başka hiçbir griyle karşılaştırılamayacak gri bir renge bürünen gözlerini tekrar yakaladım. Paltosunun kolunu okşadım.

"Hadi beni sevdiğini söyle çabucak."

"Seni seviyorum."

"Ve bir de kısa saçlarla hiç de korkunç görünmediğimi."

Hiçbir şey söylemeden şakaklarımın üstünden, kulaklarımın arkasından saçlarımı öptü. Dudaklarımdan öpmekten kaçındığını fark ederek konuştum: "Alkol koktuğum için sana itici geliyorum. Bir daha asla içmeyeceğim. Bu sonuncuydu, gerçekten." Birden korktum, on dakika boyunca Uli'yi unutmuştum.

"Uli'yi de almalıyız. Ona göz kulak olmamız gerekir."

"Peki, gidip Uli'yi alalım," dedi Joachim sabırla. Yine bara geri döndük.

Uli sırtı kapıya dönük olarak bir masada oturmuş mühendisle tartışıyordu. "Senin gibi birini benim de tepeme diktiler," dedi peltek sarhoş konuşmasıyla, "kendi aklı olmayanın göğsünde şundan olmalı..." Mühendisi ceketinden kavrayıp parmağıyla parti rozetinin üstüne dokundu. "Ben de senin konumunda olabilirdim."

"Ellerini üstümden çek," dedi mühendis.

"Senden daha iyi bir konumda olabilirdim," diye bağırdı Uli. Sonra mühendisin yakasını bırakarak göğsünden itti. "Birkaç yıl önce sizle çalışmak istemiştim. O zaman beni almamıştınız. Artık *ben* size gelmek istemiyorum."

"Bunun için sana yalvarmayacağız," dedi mühendis.

Joachim, "Ulrich!" diye seslendi. Uli arkasına döndü ve bizi gördü. Gözlerinin akı sararıp bulanıklaşmıştı. Gömleğinin yakasını parçalarcasına açmış, kravatı yana kaymıştı. Joachim öylece durup bekledi. Uli masadan zorla kalkalarak dişlerinin arasından söylendi: "Kariyeristler. Ensesi kalın domuzlar... O zaman beni kabul etmediniz. Pişman olacaksınız..."

Aahh ah ve ben hiçbir şey anlamadım, henüz bir şey anlamamıştım ve daima kusursuz davranan ağabeyimi yaka bağır açık, kravatı yamulmuş görmeyi eğlenceli buldum; dişlerini gıcırdatmasına, yüzünü gözünü çarpıtmasına rağmen hoşgörüyle gülümsedim. Bana göre gördüklerim, sarhoş olmuş birinin önemsiz bir şeyi trajik biçimde büyütüp saçma bir melodrama çevirmesinden başka bir şey değildi.

Her bir sözcüğü bugün hâlâ zihnimden tekrarlayabilecek netlikte işitmiştim. Taşıdıkları anlama sağır kalmayı nasıl başarabilmiştim? Uli'de alkolün etkisiyle ortaya çıkan o şiddetli öfkeyi nasıl gülümsenecek bir oyun gibi görebilmiştim? Ona her açıdan yakın olmuştum ve her fikrini, her görüşünü bildiğimden veya aşağı yukarı bildiğimden emin olacak kadar kibre kapılmıştım – aslında dün o anda, en yakın olduğum insan hakkında hiçbir şey bilmemekteydim...

Sonunda onu bardan çıkarabildik. İkimizin arasında tedirginlikle ve asık bir yüzle yürüdü, yolda tek bir sözcük bile etmedi. Bahçe kapımıza birkaç adım kala durdu ve beni sımsıkı göğsüne bastırdı. "İyi geceler Betsy," dedi, sonra Joachim'e elini uzattı ve sert bir ses tonuyla devam etti: "Ben içeri geçiyorum. Onun kendi anahtarı var nasılsa." Kapıyı açarken bize doğru baktı. Gülerek seslendi: "Ona son parti toplantısını anlatırsın artık enişte yoldaş!" Sonra da hâlâ gülmeye devam ederken gıcırdayan çakılların üzerinde merdivene doğru yürüdü ve eve girdi.

3

Şimdi saat dokuza çeyrek vardı. Üçüncü veya dördüncü sigaramı yaktım, mutfağı arşınladım, sonra koridora çıktım. Topukları takırdayınca ayakkabılarımı çıkardım, elimde ayakkabılarla sessizce biraz daha ilerledim.

Konuşmalarını duydum, Joachim'in bir şeyler söylediğini, onun yumuşak, sakin sesini duydum ve –sanki bu bedensel bir etkenmiş gibi– gerilimimin dağıldığını hissettim. Neredeyse mutluluk duydum, en azından bir an için: Eğer şimdi birbirleriyle konuşabiliyorlarsa, Uli hiç olmazsa dinlemeye yanaşıyorsa, o zaman her cümle yakınlaşmaya doğru bir adım olabilirdi. Bir yerde, kesin biçimde belirleyemediğim, belki de bir kilometre taşı gibi tam olarak işaretlenmesi mümkün olmayan bir noktada, yolları ayrılmıştı; fakat yollarının arasındaki mesafe henüz ölçülemeyecek kadar açılmamıştı. Koridorda ayağımda çoraplarla durup düşündüm, korkuya kapıldım, umuda kapıldım: Hâlâ birbirlerine el sallamaları, seslenmeleri mümkündü...

Sabah güneşi biraz daha yükselmişti ve mutfak penceresinden gördüğüm kırsalı çağrıştıran mahallemizdeki iki yanı ağaçlı yolun, iç içe geçmiş gibi duran evlerin, ahırların ve dar avluların üstünde soluk mavi ve basık bir gökyüzü uzanıyordu. Ceviz ağacının dallarındaki ve yaprakların uçlarındaki damlacıklar eğik düşen gün ışığının altında pırıldıyordu; sabaha karşı şiddetli bir yağmur yağmıştı. Son kıymığına kadar suya doymuş cilasız bahçe çiti katranlanmış gibi kara kahverengi görünüyordu.

Bahçe kapısının yanında, çitin hemen dibinde Joachim'in hizmet arabası duruyordu, yeşil bir Wartburg;* öne doğru eğildiğimde şoförün sağ kolunu, omzunu ve okuduğu kitabın sayfasını görebiliyordum, beyazlığı bir işaret flaması gibi göz alıyordu. Sürücüyü pek tanımıyordum, çünkü

* Doğu Almanya'da üretilmiş bir araba markası. (ç.n.)

Joachim arabayı özel işleri için asla kullanmazdı, hoşuma gitmese de, hiç konforlu bulmasam da hayranlık duyduğum ilkelerinden biriydi bu. Başkalarının hoşuna gitmeyen böyle bir dizi ilkesi vardı. Zor bir insandı.

Joachim'in çoktan haddehanede olması gerekirdi. Ustabaşıydı – yirmi sekiz yaşında cumhuriyetin belki de en genç ustabaşısı oydu. (Gerçi bizim kombinadaki yeni ustabaşı da daha henüz otuz olmuştu ve kendim öyle pek gayretli bir insan olmasam da kuşağımın gayretli genç kadınlarının ve erkeklerinin sanat alanında olsun, ekonomi alanında olsun yükselmeleri ve işlerinde iddialı olmaları içimi her zaman gururla dolduruyordu.)

Uli için kaygılanmam bir yana, şoförü bekletmek zorunda kalmamızdan ve Joachim'in işe gecikecek olmasından sıkıntı duydum. Fakat sonra Joachim'in kendine ne kadar zaman ayırabileceğine kendi karar vermesi gerektiğini düşündüm. Onun her zaman doğru olanı doğru zamanda yaptığına inanıyorum. Sabırlı biri o ve burada, Uli'nin yanında kalacak, aynı zamanda da benim yanımda... Burada olması beni daha mutlu etmiyor, ama biraz daha sakinleştiriyor. Kalp atışlarım normale döndü yine.

Yeniden güven gibi bir şeyler hissetmeye başlamıştım ki aniden ağabeyimin daha kalınca ve öfkeli sesi Joachim'in dingin ve dengeli sesini bastırdı yine. Kapıya doğru atıldım, her şeyin daha yeni başladığını bir anda kavramıştım.

Uli bağırıyordu: "Bizi istismar ettiniz. İdeallerimizi mahvettiniz." Aniden sesi kesildi, sanki biri ağzını eliyle kapatmış gibi.

Aslında mesai süresine ait olan bu bir saat kısacık bir zaman dilimiydi sadece, akrep porselen kadranın üzerinde tek bir tur atmıştı, bunun dışında bir şey olmamıştı. Joachim'in sözcüklerinin boşluğa atılan adımlardan başka bir şey olmadığını düşündüm umutsuzca...

Tekrar ayakkabı dolabının üstüne oturdum, bitkindim, sanki kapıdan duvara kadar yürümemiş de, güneşin altında tozlu yollarda uzun, zorlu bir mesafeyi aşmıştım. Oysa yalnızca anıların puslu yollarında iki yıl geriye, en büyüğümüzün yazdığı mektubun geldiği o paskalyayı izleyen cumartesi gününe gitmiştim. Konrad'ın küçük harfli aceleci ve işlek yazısını sanki mektubu elimde tutuyormuşçasına bir netlikle gördüm. Marienfelde'deki sığınma kampına gönderilmişti.

"...burası DDR* denilen yerle karşılaştırılacak gibi değil." (O zamanlar ülkemizden hâlâ "DDR denilen yer" diye söz ediyordu, sonraları daha farklı ve beter tanımlamaları da öğrenmişti, her zaman çabuk öğrenen ve öğretmenlerin ne duymak istediğinin kokusunu hemen alan bir öğrenci olmuştur.) "...Nehru ile aynı görüşteyim: İyi bir amaca kötü araçlarla ulaşılamaz... Sizde gençliği nasıl kandırdıklarını ve ideallerini nasıl istismar ettiklerini düşündükçe buz gibi bir öfkeye kapılıyorum..."

Postacı kadının herhangi bir akrabadan veya arkadaştan gelen sıradan bir mektup gibi merdivene bıraktığı, zarfları pullar ve damgalarla kararmış bir dizi mektubun ilkiydi bu. Yazın gelen mektup Hamburg'da damgalanmıştı, ancak mektup yine bir sığınma kampından gönderilmişti. O zamanlar Konrad benim arkadaşım değildi artık, nüfus dairesinin ve vaftiz edildiğimiz kilisenin kayıtlarına göre bir akrabamdı sadece. Bir sonraki yaz ondan gelen mektupları okumuyordum bile. Bu, Batı Berlin'deki karşılaşmamızdan sonraydı.

Artık Uli'yi takip etme ihtiyacı duymamalıydım aslında: Bütün bu süre boyunca bana yalan söylemişti, ona dün Konrad'la tekrar iletişim kurup kurmadığını sorduğumda da bana yalan söylemişti. Hayır, hayır, hayır. Konrad'dan hiç

* Demokratik Alman Cumhuriyeti. (ç.n.)

haberim yok. Schlieker Tersanesi'nde bir arkadaş var sadece, oradan atıldığını sen de biliyordun zaten. Fakat Konrad hâlâ tersanedeydi... Kardeşim bana yalan söylemişti; bunun diğer şeylerin yanında artık pek ağırlığı yoktu, ama yüreğimi en çok ezen de bu önemsiz ağırlıktı işte. Gözyaşı döktüm. Ellerimin dizlerimin üzerinde çaresizce kıpırdanıp sonra hareketsiz kalışlarını, gözyaşlarımın gri eteğime damlayıp koyu lekeler halinde yayılışını izledim ve bu esnada kendimi yabancı bir kızı izlermiş gibi izlediğimi fark ettim, kendime karşı bir acıma duygusu bile yoktu içimde.

Konrad'ı o kadar temelli unutmuş veya unutmaya çalışmıştım ki, iki yıl önce bugün evden gittiğini ancak o an hatırladım...

Konrad benden beş yaş büyüktür ve öğretmenleri, sınıf arkadaşları, kız arkadaşları onun hakkında ne biliyorlarsa ben de aşağı yukarı o kadarını biliyordum. Bir Etiyopyalının yüz hatlarına sahip, koyu tenli, dolgun dudaklı bir genç adamdı, Hitler Gençliği'ndeki liderleri için sıkıntı yaratmış olmalı bu. Becerikli ve zekiydi, yetenekli bir matematikçiydi ve daha sonraları soğukkanlı umursamazlığını havi dökülmüş bir palto gibi örtmekten başka bir yararı kalmayan ağırbaşlı bir nezakete sahipti. Her zaman sınıfının en iyisiydi. Sıkı adam diyebileceğiniz birisiydi.

Bazen gülerek şöyle derdi: "Almak, vermekten daha fazla huzur getirir." İnsanlarla iletişimindeki sevecen beceriyi kıskanırdım çoğu zaman. Ne var ki bana karşı sevecen olmaya pek gerek görmediği belliydi. Sınıf eğlencelerine veya sinemaya giderken beni asla yanına almazdı; o zamanlar sıska, bakımsız bir kızdım, omuz kemiklerim acınası ölçüde çıkıktı ve Konrad benimle dalga geçerdi. (Uli beni her zaman yanına alırdı, sokakta benimle el ele yürür ve arkadaşlarına şöyle derdi: "Bir kız için mükemmel.")

Konrad R.'de gemi mühendisliği okudu ve diplomasını aldı. Üniversitenin en güzel kızları arasında sayılan bir filo-

loji öğrencisiyle evlendi. Charlotte'nin kıyı bölgesinin bazı sarışınları gibi uzun, hafif kemerli bir burnu vardı ve saçları Tiziano'nun *La Bella*'sının saçları gibi bakır ışıltılı bir sarıydı. Öylesine ince ve zarifti ki, yanındayken kendimi hantal bir hayvan yavrusu gibi hissederdim... Sık sık resmini çizerdim onun. Babam ve Uli kıza kur yaparlardı. Konrad'la birlikte, üzerinde kalçalarını ikinci bir deri gibi saran eteği ve iğne topuklu ayakkabılarıyla sokakta yürürken biz üçümüz pencerede durup arkasından izler ve sonra birbirimize bakıp iç çekerek göz kırpardık.

Ne var ki Charlotte hayranlığımızı umursamadan bizi ve "ülkemizdeki kısıtlı ve acınası hayatı" arkasında bıraktı, iğne topuklu ayakkabılarıyla yürüyüp sektör sınırı kapısını geçerek Batı Berlin'e, Kudamm'daki Leiser'e ve Horn'a* gitti ve bir gün aynı kapıdan geçip Marienfelde'deki sığınma kampına yöneldi, Konrad da yanındaydı.

R.'deyken mobilyalı bir odada yaşıyorlardı. Bir araba için başvurdular. Satıcı omuzlarını silkerek, bekleme süresi iki yıl, dedi. Konut başvurusu yaptıklarında, görevli memur yine omuz silkerek, bekleme süresi dört yıl, dedi; inşa etmeye devam ediyoruz, ama yetişemiyoruz. Evlenen çok genç insan var. R. savaşta tahrip olmuş bir şehir.

Paskalyada hepimiz evde bir araya geldiğimizde yakındılar: İki yıl. Dört yıl. DDR'nizin tantanayla ilan edilen parlak ekonomik yükselişi nerede kaldı? Sınırın öte yanında bin beş yüzü verdin mi kullanılmış bir Volkswagen alıyorsun.

Babam onlara otomobil sanayisinde karşılaşılan zorlukları ayrıntılı bilgi vererek uzun uzun anlattı ve şöyle noktaladı: "Çocuklar, önce bir motosiklet alsanız ya. İstemediğiniz kadar motosiklet alabilirsiniz."

Charlotte, siyah kalemle boyayıp şakaklarına doğru uzattığı kaşlarını kaldırdı, sesini çıkarmadı.

---

* Kurfürstendamm Caddesi'ndeki mağazalar. (ç.n.)

Ben şöyle dedim: "Ev hakkınız var ama! Memurun biri kulak tıkamış işte, siz de buna karşı bir girişimde bulunacağınıza tutmuş hükümete öfkeleniyorsunuz."

"Girişimde bulunmak mı," dedi Konrad küçümseyerek. "Hakkım olan şey için bir memurun karşısında dileneyim mi?"

"Başvurumun reddedilmesini kabul etmezdim ben olsam," dedi Uli. "Şikâyetçi olsanıza!"

Onları ikna etmek için çabaladık: Neptün Tersanesi'ndeki parti sekreterine gidin, pek yararı olmasa bile bölge yönetimine gidin; odanızı ısıtamadığınızı, çalışacak bir yere ihtiyacınız olduğunu, Charlotte'nin üniversiteye devam ettiğini yoldaşlara anlatın. Yardım edeceklerdir.

Konrad güldü. Ben şöyle dedim: "Ben partili değilim. Okulumdaki yoldaşlarla sık sık çatışıyorum. Bazıları sabırsız, bazıları aşırı. Ama sıkıntıya düştüğümde, yine de onlara giderim. Yardım ederler, gerçekten."

"Misyonerlerin zavallı, cahil bir yerliye veya düşkün bir günahkâra yardım ettikleri gibi," diye dalga geçti Konrad.

"Sen şimdi öfkelisin delikanlı," dedi babam dinginliğini korumakta zorlanarak. Bel ağrıları yüzünden üzerine yün bir battaniye örtmüş divanda uzanıyordu. Alnında ter damlacıkları birikmişti. "Tersane yönetimiyle konuşacağım," diye devam etti. "Bir çözüm bulacaklardır."

"Onların önünde eğilmeyeceğim," dedi Konrad sertçe.

Annem başından beri hiç söze karışmamıştı. Kasvetli bir Rembrant portresinin altında oturuyordu, resimdeki gölge onun da üstüne düşmüşcesine yüzü kararmıştı; yanağınızı sürdüğünüzde bir meyvenin kayganlığını ve yumuşaklığını hatırlatan hâlâ pürüzsüz ve yumuşak cildinin rengi gölge tarafından emilmişti sanki. Aniden kalkıp mutfağa gitti, bir süre sonra ben de peşinden gidip seslendim: "Akşam yemeği için daha çok erken ama."

Ekmek dilimliyordu. "Hadi çocuğum, sen içeri git," dedi. Sesinden ağladığını anladım.

Ertesi sabah Konrad ve Charlotte R.'ye gitmek için her zamanki gibi beş trenine bineceklerdi. Yanlarındaki eşya her zamankinden fazla değildi. Ben uyuyordum, ancak Konrad başucumda dikildiğinde uyandım; garip bir biçimde bana baktı. "Uyumaya devam et Lies," dedi. Açık duran kapıdan odanın içine pembemsi sarı bir ışık düşüyordu. Charlotte üzerinde beyaz bir pardesüyle kapıya yaslanmıştı. Hâlâ uykum açılmamıştı ve her şeyi, görüntüleri ve sesleri silikleştiren sık ilmekli bir ağın ardındaymış gibi algılıyordum.

Konrad yatağımın kenarına oturdu, loş ışıkta Etiyopyalı yüzünün yüzüme yaklaştığını gördüm. "Her şey gönlünce olsun Lies," dedi ve dudaklarımdan öptü.

Ara kapıdan Uli oturma odasına girdi, üzerinde sadece pijamasının altı vardı, bedeninin çıplak üst kısmının esmerliği ışıldıyordu. Sesi şarkı söyler gibi dalgalandı: "Mucize, bir mucize gerçekleşti..." Konrad aceleyle yatağın kenarından kalkıverdi. "Jim, seni gidi küçük pislik," diye şarkısına devam etti Uli, paskalya boyunca *Elmer Gantry*'yi* okumuştu. Şaklabanlık krizlerine yakalandığında bütün aileyi çaresizliğe sürüklerdi; saatlerce kitaplardan alıntıları ve budalaca cümleleri kendi uydurduğu melodiye göre okurdu. Konrad'ın omzuna bir yumruk atarak konuştu: "Bir dahaki pazartesi görüşürüz birader. Bir ara beni yemeğe davet edebilirsin yine."

Konrad bir şey söylemedi. Charlotte kapının oradan bana el salladı; ışık kehribar rengi saçlarında yoğunlaşmıştı. Babam dışarıda gürültüyle bir şeyler yapıyordu, bir bavula takılıp sendeleyince gülerek söylendi. Her zamanki tatil

* Sinclair Lewis'in 1927 tarihli romanı. (ç.n.)

sonrası vedalaşmalarımız gibiydi: Bağrışmalar, karışıklık ve neşeli bir patırtı. Babam seslendi: "Haydi çocuklar, tren beklemez. Abartmayı bırakın, temmuzda yine görüşeceksiniz nasılsa." Merdivenlerden takıla takıla inip sokak kapısını açtığını işittik.

Konrad kapıda bir kez daha geriye baktı, ama yüz hatlarını tam seçemedim. Başımı tekrar yastığa gömüp hoşnutlukla gözlerimi yumdum. Yan odada Uli böğürerek bir Meksika şarkısı söylüyordu, bu şarkı yüzünden *İhtiras Kadını** filmini üç kez izlemişti. Ellerimi göğsümde çaprazlamış sessizce yatarken koridorda annemle Konrad'ın alçak sesle ve telaşla bir şeyler konuştuklarını duydum.

Birisi koridor kapısını açtı; birden titrek ve yabancı bir ses geldi kulağıma: "Güle güle... Güle güle..." Sesin anneme ait olduğunu anlamam saniyeler sürdü ve dehşetten buz keserek donup kaldım. Kapı kapandı, aceleci adımlar basamakları inerken Charlotte'nin topuklarının ince ve çevik tıkırtısı duyuldu. Sonra koridorda ses ve kıpırtı kesildi, ama ben annemin hâlâ orada durduğunu biliyor ve yorganın altında yüreğimin gümbürtüyle attığını hissediyordum.

Bugün, şu anda bile, annemin o titrek sesi hâlâ kulaklarımda... Konrad'ın ne planladığını bilen tek kişi annemdi herhalde (sonradan anlaşıldığına göre kaçışını uzun zaman boyunca ince ince düşünerek hazırlamıştı).

Mutfakta çökmüş ağlarken ve gözyaşlarımın gri eteğimin üzerine damlayışını izlerken şöyle düşündüm: Birilerinin beni yargılaması umurumda değil. Annemin, birkaç saat sonra sadece şehirleri ve coğrafi bölgeleri birbirinden ayırmakla kalmayan bir sınırı geçecek olan oğluna bu "Güle güle" deyişini bir daha duymak istemiyorum. Ve bir ağabeyin daha beni sabah alacasında dudağımdan öpüp "Her şey gönlünce olsun Lies," diye fısıldayarak ailemden, cum-

* Yves Allégret'nin *The Proud and the Beautiful* adlı 1953 yapımı filmi. (ç.n.)

huriyetimden ve bunun acımasız sonucu olarak hayatımdan çıkıp gidişini izlemek istemiyorum.

Başlangıçta Konrad'ın mektuplarında sürekli belli sözcükler tekrarlanıyordu: Yaptığından emin olamamak... ihanet duygusu... yurtsama... ("...fakat tersanedeki arkadaşlarım da aynısını yaşayıp atlatmışlar; ben de üstesinden geleceğim.") Annem şöyle diyordu: "Başına kötü şeyler gelmesini dilemesem de orada başarısız olmasını ve geri dönmek zorunda kalmasını diliyorum." Sanki benim "sıkı adam" ağabeyim başarısızlığa uğrayabilirmiş gibi, diye düşündüm. Başına ne gelirse gelsin, kendi isteğiyle asla geri dönmez, bunun için ricacı olmazdı...

Temmuz sonunda karısıyla birlikte Hamburg'a, Nesspriel'deki Finkenwerder sığınma kampına gönderildi. Tanımadıkları iki aileyle aynı baraka odasını paylaşmak zorundaydılar; odayı yün battaniyelerle üçe bölmüşler. Bir keresinde gönderdikleri fotoğrafta Konrad'ın üzerinde kusursuz bir kıyafet vardı, Charlotte de gümüş grisi saçlarını özenle toplamıştı. Beyaz badanalı çıplak bir duvarın önünde duruyorlardı, sağda bir portatif karyola, solda da üzerine bavullar ve her türden mutfak eşyası istiflenmiş bir tür askeri dolap duruyordu.

"Tam tımarhanelik!" dedi Uli yarı alaycı, yarı öfkeli. Babam resmi yırtıp attı. Hayatımızın bazı olaylarını rakamlar ve veriler olarak kavrayan bir insandır babamız; oğlunun ülkeden kaçışını da rakamlara dönüştürdü. Konrad'ın eğitiminin aileye kaç bin marka mal olduğunu son fenikine kadar hesapladı ve diplomalı bir mühendisin Neptün Tersanesi'nde çalışmasının bedelinin ne kadar tutacağını bununla karşılaştırdı. "Diğer şeyler bir yana sırf bu yüzden de rezilin biri işte," diyerek yaptığı hesaplamadaki girdi-çıktı haneleri arasındaki çarpıcı boşluğu gösterdi.

Hamburg'dan gelen mektupların sıkıntılı satırlarından ilk başta ikisinin de kendilerini kötü hissettiklerini anlamak

mümkündü; ağabeyime Deutscher Werft'e geçmesi için yardım eden arkadaşlarının güvenilir kişiler olmadığı ortaya çıkmıştı. Charlotte bir kadın dergisine ilan toplamak için kapı kapı dolaşıyordu ve yayınevinin tavsiyesi, kapı önünde tanıtım konuşmasına şu cümleyle başlamasıydı: "Ben Doğu'dan gelen bir sığınmacıyım..." Üçüncü sınıf otellere, yorgunluğa, ayaklarının ağrısına iki hafta dayandı; bu iki hafta boyunca biriken aşağılanmışlıklara ve insanların güvensizlik içinde araladığı kapıların önünde dikilmeye daha fazla katlanamadı.

Ve tanımadıkları kişilerin –ki kendileri orta sınıftan gelen akademisyenler olarak onları basit insanlar ve sıradan halk olarak görüyorlardı– aile hayatlarını ele veren seslerin diğer yanda utanç verici netlikte algılandığı battaniyelerle bölünmüş odalarında tekrar birlikte kalmaya başladılar. Bütün bu aylar boyunca kibirli sakınganlıklarını korumayı başaramadılar, sessizlik içinde veya kendi başlarına geçirebilecekleri bir an bile yoktu: Diğerleri, akşam ocaklarında pişen yemeğin kokusunu alıyor, konuştukları her şeyi duyuyor, ürkek ve tutuk sevişmelerinin her zaman hazır bulunan görünmez tanıkları oluyorlardı.

Kamp yöneticisine gidip yakındılar. Adam, Batı Almanya'ya varan yolun (özgürlüğe varan yol demeye cesaret etmiş olabilir miydi?) bir bedel isteyeceğini tahmin etmiş olmaları gerektiğini söyledi. Giderek kırılganlaşıp asabileştiler, battaniyelerin arkasındaki "mallarla" atışmaya başladılar; normalde bir öpücükle halledilecek, bir el hareketiyle atlatılacak sudan sebeplerle birbirleriyle kavga ettiler. Bir keresinde Konrad bir öfke ve çaresizlik krizi sırasında karısına vurdu. Baraka hayatı aşklarını yiyip bitirdi. Eğer ayrılmayı yenilgi ve teslimiyet olarak görmeselerdi boşanırlardı.

Benim "sıkı adam" ağabeyim teslim olmazdı. Onun anlayışında yenilgiye yer yoktu, ilkelerine aykırıydı: Güçlü insanlar karşısında tüm kapıların açılacağına inanıyorum.

Her insanın yükselmek için aynı şansa sahip olduğuna inanıyorum. Ben, Konrad Arendt, zirvedeki yerimi ele geçireceğime inanıyorum.

Bugün uzaktan ısıtma sistemiyle, seramik döşeli banyosuyla, mini-barıyla ve başarılı bir adamın evinde olması gereken her şeyiyle, zirvede konforlu bir yere sahip. Bin beş yüzlük Volkswagen'i çoktan elden çıkardı, artık bir Borgward kullanıyor. Doğudan kaçanlar üzerine bir roman yazılsa kahramanı olabilir rahatlıkla.

Fakat bazen bana, mektuplarındaki işlek yazının hareketli, küçük harflerinin ardında beyaz, çıplak duvarlarıyla, çamaşır buharıyla ve avaz avaz kavgalarıyla baraka hayatının gölgesi hâlâ hissediliyormuş gibi geliyor... Charlotte yüzüne kapanan kapıların ve önlerindeki tozlu paspasların görüntüsünü ve Konrad'ın ona tokat attığı sıradaki öfkeli, çaresiz yüzünü unutabildi mi bilmiyorum. Yükseköğrenimine bir daha devam etmedi. Birlikte yaşıyorlar, evliliklerine ne hararetli ne de soğuk denebilir. Geçen sonbaharda İspanya'daydılar.

Geçen yıl Konrad onunla Batı Berlin'de buluşmamızı önerdi; o Hamburg'dan uçakla gelecekti. Tam olarak hatırlamıyorum, ama haziran veya temmuzdu, Berlin'de trenden indiğimizde gökyüzü öğle öncesinin erken bir saati olmasına rağmen sıcaktan beyaza kesmişti. Ben anneme eşlik ediyordum, çok heyecanlıydı, denetim yapan halk polisine kimliğini gösterirken küçük, nasırlı elleri titriyordu.

Zoo Garı çevresinde bu saatte henüz pek bir hareket yoktu. Birkaç yıl önce, Freien Universität Berlin'de* okuyan eski bir okul arkadaşımla görüşmek için sık sık yolumu değiştirip D.'den Batı Berlin'e gelmiştim. Arkadaşım kendine Gregory dedirtiyordu. Steinplatz'daki sinemaya veya Film-

* 1948'de kurulan bu üniversite, bugün Almanya'nın en fazla akademik programa sahip üniversitesidir. Özgür Berlin Üniversitesi olarak çevrilebilir. (ç.n.)

bühne Wien'e gidiyorduk, sonra da Kurfürstendamm'daki ışıltılı küçük vitrinleri ve içlerinde gri bir kadifenin üstünde yanında bir el çantası ve birkaç çiçekli dalla birlikte tek bir elbisenin sergilendiği pirinç çerçeveli mağaza camekânlarını seyrederek dolaşıyorduk; Gregory sokak satıcılarının güzel kokular yayan tezgâhlarından sıcak ve çok tatlı kavrulmuş bademlerden alıyordu.

Havanın evlerin duvarları arasında hiç kıpırdamadan durduğu yaz akşamlarında ananas ve greyfurt suyu içerek bir restoranın önündeki çizgili tentelerin altında oturuyorduk; kırmızı ve sarı renklerdeki küçük sandalyeler Paris'in bulvar kafelerinin resimlerinde gördüğümüz şık ferforje objelere benziyordu. Işıklı reklamlar sessiz bir havai fişek gösterisi gibi damların üstünden akarak yüzleri, otomobilleri ve asfaltı maviye, yeşile, altın rengine boyuyordu; duvarların üzerinde kuyrukluyıldızlar bir parlayıp bir sönüyor ve çok yukarılarda, kızılımsı gökyüzünde birkaç yıldız yabancı ve donuk, asılı duruyordu.

Gece olduğunda Gregory beni tramvaya bindiriyordu. Elime Rowohlt'tan birkaç kitap, bir iki portakal, Fransız markalı bir ruj tutuşturuyordu. Elimden öpüyor ve sonra peronda kıpırtısız bekliyordu, pek uzun boylu değildi, omuzları düşük ve dardı, kapının ardında onun tazıya benzer profilini ve sık, uzun kirpiklerinin yanağının üzerine düşen gölgesini görürdüm. Hiçbir zaman el sallamazdı, sadece öylece durup trenin arkasından bakardı, bir kez olsun elini bile kaldırmadı.

Duygusal bir romanda gibiydik ve böyle sürüp gideceğini sanıyorduk... Kendi dünyamın dışına taşan bu akşamları ve onların ışıltılı renklerini, asfaltın siyah akışındaki ışık yansımalarını, o sıralarda her köşe başında duyulan *Rififi** filminin müziğini ve Gregory'nin masa örtüsünün üstünde

* Amerikalı yönetmen Jules Dassin'in 1955 yapımı filmi. (ç.n.)

sakince duran ince ellerini seviyordum – bütün bunlar, bir sahne üzerinde egzotik bir dekorun ortasında oturuyormuşum gibi tanımlanması zor bir biçimde gerçekdışı görünse ve ne Gregory'nin ne de göz kamaştırıcı caddesinin benim hayatımla bir ilgisi olsa bile.

Politika hakkında konuşmamaya çalışıyorduk. Görüşlerimi ortaya koymadığımı itiraf ediyorum, Gregory de Kurfürstendamm'ı bana kendi dünyasının gerçek bir modeli olarak sunmayacak kadar akıllıydı. Okul arkadaşlarının bir köşe başında sunturlu gazete manşetlerini yüksek sesle tekrarladıklarını duyduğunda başını sıkıntıyla yana çeviriyordu. Gregory'nin kardeşi Berlin'deki bir bankanın denetim kurulundaydı.

Fakat her zaman giyinip süslenip güzelce dekore edilmiş bir sahneye çıkmış figüranlar gibi öylece el ele oturmamız mümkün değildi. Belki de bütün o zaman boyunca repliğimizi beklemiştik... Günün birinde Gregory orada, onun yanında kalmak ister miyim diye sordu ve ardından hemen şunu söyledi: "Eğitimine istediğin yerde devam edebilirsin tabii."

Hiç düşünmeden hemen yanıtladım: "Hayır." Ve anında hayatımın sert bir viraj alarak Gregory'den ve birlikte geçirdiğimiz akşamlardan uzaklaştığını kavradım.

"Seninle özgürlük meselesi üzerinde tartışmak istemiyorum," dedi. Her zamanki gibi ağır ağır, vurgulayarak ve bir parça da peltekçe konuşuyordu; duygu patlamalarından nefret ederdi. "Fakat diğer taraftaki düşünsel ortamın uzun vadede sana iyi geleceğini sanmıyorum... Elisabeth..." Yüzünü ışığa çevirdi. Hayretle, bugün onu ilk kez görüyorum sanki, diye düşündüm. Kaşları burnunun bitiminde birleşiyordu. "En iyi öğretmenleri burada bulursun," diye devam etti.

"Hiç kimse seni bir kalıba uymaya zorlamaz, kendini ve yalnızca kendini ifade edebilirsin, dönem hocalarını kendin seçebilirsin..."

"Çoktan seçtim zaten," dedim.

Gregory masanın üzerinde elini ileri uzattı. "Sürekli mesleğinden söz ediyorum... başka bir şeyden söz etmemek için."

"Biliyorum elbette," dedim kederle. "Buna rağmen."

Bana baktı, omuzları düştü. "Bu konuda daha önce bir anlaşmaya varmış olmalıydık," dedi. O akşam o da benimle birlikte tramvaya bindi, birbirimize iyice sokulmuş duruyorduk ve şehir gecenin içinde önümüzden kayıp geçiyordu.

O zamanlar Friedrichstrasse'de sadece birkaç titrek ışıklı reklam vardı. Asfaltın üzerinde ayak seslerimiz yankılandı, cadde boş ve sessizdi. "Taşranın en ücra hali," dedi Gregory. Weidendammer Köprüsü üzerinde durduk. Su karanlıktı. Bazen alçak dalgaların sırtında incimsi bir ışıltı dolaşıyor, rıhtıma sürünürcesine bir mavna geçiyordu. Kollarımızı köprünün demir korkuluğuna yaslayarak küçük aceleci dalgaların mavnanın gövdesine çarparken çıkardıkları şıpırtıyı dinledik.

"Okuldaki kavgalarımızı hatırlıyor musun hâlâ," diye sordu Gregory. Hafifçe güldü. "Bana ters davranırdın. Büyük bir hararetle beni kışkırtmaya çalışırdın... bir şekilde takdire değer bir şeydi. Öte yandan senin politik görüşlerine hep saygı duymuşumdur."

"Öyle mi?" dedim. D.'ye giden trenin kalkmasına kırk dakika vardı. Gregory bir "Astor" yaktı ve dudaklarımın arasına sıkıştırdı. Kibriti çaktığında minik alevinin mavimsi ışığının üstünde titreştiği profilini gördüm ve okulda ona "yorgun adam" diye hitap ettiğimi hatırladım.

"Bugün görüşlerini anlamaya veya paylaşmaya her zamanki kadar hevesli olmasam da hâlâ saygı duyuyorum."

"Bütün okul zamanı boyunca mezun olduktan sonra öbür tarafa, kardeşinin yanına geçeceğin belli miydi?"

"Hayır. Ama bitirme sınavlarında beni nasıl tükettiklerini biliyorsun. Altı dersten sınava girdim. Ben FDJ* üyesi değildim."

Gülmeye çalıştım. "Ben de baş belası kışkırtıcının tekiydim demek ki."

"Ne var ki sınıfta kalmadım. Üzgünüm, beyler! Yine de üniversiteye, sınav notları hakkında mavi gömleklilerin** ve fabrika temsilcilerinin karar verdiği bir ülkede devam etmekten kaçındım." Başını yavaş yavaş benden yana çevirerek o ağır tempolu sesiyle devam etti: "Ve bu arada senin gözlerinin muhteşemliğini ancak mezuniyet balosunda fark ettim."

"Sana haksızlık ettiler, bu doğru," dedim. "Öğretmenimiz yüzünden bugün bile hâlâ utanç duyuyorum." Yarım saat içinde trenim kalkacak, diye aklımdan geçirdim. O an önemli olan tek şeye hiç değinmeden konuştuk da konuştuk. (Ayrıca, kendine Gregory dedirten çocuğa gerçekten de haksızlık etmişler miydi?) Belki de kendi kendimi sınamak için şöyle devam ettim: "Fakat mavi gömleklilerin ülkesine önceden de bir yakınlık duymuyordun, değil mi?"

"Buna rağmen size birkaç sağlam köprü inşa ettim canım."

Hesaptaki hatanın burada yattığını belli belirsiz hissettim ve sordum: "Köprüleri nerede ve kimin için inşa ettiğin senin için fark ediyor mu?"

"Köprü inşa etmek için ihtiyacım olan şey kesin matematiksel bilgi, birilerine sempati duymak değil, hele parti üyesi olmak hiç değil," dedi Gregory bu "yorgun nesilde" rastlayacağımı düşünmediğim bir kararlılıkla.

Verecek cevabım yoktu, sustum. Bir süre daha korkuluğa yaslanmış vaziyette sessizce yan yana durup aşağıda usulca

---

* Freie Deutsche Jugend (Özgür Alman Gençliği). DDR'nin ve Almanya Sosyalist Birlik Partisi'nin resmi gençlik hareketiydi. (ç.n.)

** FDJ üyelerinin kıyafeti. (ç.n.)

devinen karanlık suya baktık, sonra gara yürüdük. Gregory hiçbir şey değişmemiş gibi elimi öptü yine vedalaşırken. Fakat bu kez peronda kalan bendim ve kapılar kapandığında Gregory'nin elini kaldırıp salladığını gördüm... Birden yüzü, ışıklar ve raylar titremeye ve sarsılarak iç içe geçmeye başladı, ben kör gibi merdivenden aşağıya koşturup diğer perona geçtim.

Ara sıra posta kutumda renkli bir kartpostal buluyorum – Hindistan'dan veya Sudan'dan. Gregory köprülerini *azgelişmiş ülkelerde* kuruyor. Rahat bir iş, kârlı bir iş. Bir keresinde eğri büğrü yazısıyla yazdığı selama ve her zamanki "daima senin G." sözcüklerine bakarken, köprüler kurmak yerine füze fırlatma rampaları yapmak kesin matematiksel bilgiyi savunan Gregory için fark eder miydi acaba, diye düşündüm. Berlin'deki son akşamımızı ve Gregory'nin yanında sessizce korkuluğa yaslanmış durduğum, belleğime kazınmış o anı düşündüm.

Gregory'nin hesabındaki hatayı bulduğumu fark ettim birden.

Bekleme salonunda, bir zaman alışveriş yaptığımız bakkalda olduğu gibi, kahve ve kakao kokusuyla birlikte isimleri kulağa yabancı ve değerli gelen güney meyvelerinin ve baharatlarının karışık kokusu vardı. Annemi usulca dirseğinden tutarak yönlendirdim. Konrad'ı görünce duygulanmaktan korkuyordum şimdi. Fakat duygulanmak istemiyordum, kardeş sevgisi ve kan bağıyla ilgili bütün bu efsanenin mistik bir safsata olduğunu hatırlattım kendime ve bir öfke kabarmasıyla dedim ki, sırf tesadüfen kardeşim olmuş diye bir döneğin kollarına atılmayacağım.

Sonra onu gördüm: Başını bizden yana çevirdiğinde Konrad'ın Etiyopyalı yüzüne sahip olduğu anlaşılan boylu poslu yabancı bir beyefendi. Anneme sarıldı. Bana elini uzatıp parmaklarımı sıkıca tuttu: "Göz kamaştırıyorsun, ufaklık."

Ağabeyimi bir buçuk yıldır görmemiştim, ama onunla altı yıl boyunca her sabah okula birlikte gitmiş, aynı sofrada yemek yemiş, her akşam birbirimize "İyi geceler" dilemiştik. Bir süre kararsızlıkla durup birbirimize baktık; onun yüzündeki sıkıntılı ve tutuk gülümsemeden benim de ne kadar sıkıntılı ve tutuk gülümsediğimi anlayabiliyordum. Kaba bir ses tonuyla, "Nasılsın?" diye sordum. "Dönekler takımında durum nasıl?"

"Sağ ol. Kızamık olduğumda da atlatmıştım biliyorsun," dedi Konrad ve güldü.

Soğuk ve cereyanlı bir peronda durmuş, kendi hatam yüzünden kaçırdığım bir trenin ardından bakıyormuşum gibi bir duygu içindeydim.

Önce Konrad'ın yüzü hiç değişmemiş gibi geldi, yüzlerce kez gelip geçtiğim yakın bir arazi gibi. Sonra bildik bir ormandaki yangının kara izlerini keşfeder gibi sarsılarak ve kederle gözlerinin ve ağzının çevresindeki yeni ve derin çizgileri keşfettim.

"Ve şimdi bizi Kempinski'ye davet edeceksin, değil mi?" dedim.

"Bildin," dedi Konrad. Bir kapıyı açmak için birkaç adım önümüze geçtiğinde annem beni dürterek fısıldadı: "Bana verdiğin sözü sakın unutayım deme."

"Hiçbir söz vermedim ben," dedim asık bir suratla. Aslında ne olursa olsun Konrad'la tartışmamam için ettiği bütün ricaları kendimi bir yükümlülük altına sokmadan sabırla dinlemiştim. Ayaklarımı sürüyerek ikisinin yarım adım arkasından yürüdüm ve çenemi tuttum; annem o kadar mutluydu ki... Sonra gerçekten de Kempinski'de oturduk, aile huzurunu yakalamaya çalıştık ve epey bir süre her şey yolunda gidecekmiş gibi göründü. Akrabalar ve tanıdıklarla ilgili birbirimize aktaracağımız yüzlerce yenilik vardı ve ben aile içinde bir yaş günü kutlamasındaki kadar sıkıldım.

Konrad Hamburg'dan, tersaneden, güzel Charlotte'den ve Paris'ten gelme yirmi çift ayakkabısından söz etti ve bu arada benim ayağımdaki düz sandaletlere anlayışlı bir bakış atarken karısının, ayakkabıların diğer yerlere göre 40-50 mark daha pahalı olduğu bir mağazadan alışveriş yaptığını söyledi. Yine de hep oraya gidiyordu, çünkü mağaza müdürü onu her seferinde bir prenses gibi karşılıyordu, ayrıca Nadja Tiller* de ayakkabılarını oradan alıyordu. Mağaza müdürünün ve Nadja Tiller'nın, Charlotte ve hatta Konrad için bile gerçekten önemli olduğunu anlayana kadar durumu komik buldum. O sırada aklıma tekrar, orada ilk kez Gregory'yle oturup insanları izlediğim ve yüreğimi sıkıştıran bir gerilim içinde hangi dilde konuştuklarını anlamaya çalıştığım geldi. Almanca konuşuyorlardı, Almanca sözcükleri işitiyor, ama kendimi yine de yabancı bir ülkede kimsenin tanımadığı bir yolcu gibi hissediyordum. Şöyle düşündüm: Geçen yıl Prag'da kendimi evde hissetmiştim, kulağıma Çekçe sözcükler çalınırken nereye gidersem gideyim bir an bile yabancılık çekmemiştim.

Konrad o sırada eğitimini kendisi gibi Doğuda tamamlamış bir mühendisle birlikte bir tank inşa ettiklerini anlattı. İşinden söz ederken yüzü değişti. "Öyle uzun boylu hesaplamalarla uğraşmıyoruz. Yıllar boyunca kazanılmış deneyim ölçütlerine göre inşa ediyoruz. Neptün Tersanesi'ndekiler nasıl tahmini verilere göre çalıştığımızı görebilseler çatlarlardı." Artık sadece bana yönelik konuşuyordu. "Zaten başka ne yapacaksın ki? Öylesine çılgın bir tempoyla o kadar düşük maliyetle başka türlü nasıl atarsın gemileri suya? Kendimizi organizasyon ayrıntılarıyla boğmuyoruz, tabii malzeme sıkıntımız olmadığı için mümkün oluyor bu. Öteki taraftayken," –burada sesinin tonu sanki kendini birine karşı savunmak istermiş gibi değişti–, "öteki taraftayken

* 1950'lerde ve 1960'larda çok popüler olan Avusturyalı aktris. (ç.n.)

kullandığım her gülünç vida için kaygı duymak zorundaydım ve gülünç bir vida gerçekten de çözümsüz bir sorun haline gelebiliyordu..."

Başımı salladım, buna kendi ekibimden de aşinaydım: Kaynak ustalarımızdan biri tek bir zincir halkasını kaynaklamak istediğinde bile –ki bu sadece on beş dakikada tamamlanan bir iş– bir düzine belgenin ve iki düzine imzanın peşinde koşmak zorundadır. Ekip şefimiz de canı sıkkınsa fazladan iki kişi çalıştırmak zorunda kaldığını söyleyerek terslenir. "Ekip şefime göre..."

Konrad, "*Senin* ekip şefin mi?" diye kaşlarını kaldırarak sözümü kesti.

"Lukas," dedim, "adı Lukas gerçekten de ve İtalyan ekolünün ressamları hakkında benden daha fazla bilgisi var."

"Kombinaya katıldığını sana yazmamıştım," dedi annem özür dilercesine gülümseyerek. "Bunu anlayamayacağını düşündüm oğlum."

"Pekâlâ, demek kız çalışıyor ve Lukas adında bir de ekip şefi var," dedi Konrad. "O anlamsız kampanyaya senin de katılacağını düşünmemiştim doğrusu."

"Hangi kampanya?"

"Sanatçılar Birliği'nizin dördüncü genel kurulunda icat ettiği kampanya. Gazetelerinizi ara sıra ben de okuyorum," diye ekledi.

"Ah, hadi saçmalama," dedim dostça.

Konrad ellerimi tutup sağa sola çevirerek yüzünde acıma dolu bir ifadeyle inceledi. Kendimi tutamayıp güldüm: "İlk gün epey hırpalanmışlardı. Ama ben haftada bir gün çalışıyorum ve hiç kimse iki yüz elli kiloluk bir balyoz sallamamı beklemiyor. Resim yapmak için oradayım." İçimden utançla şöyle düşündüm: O sıralar Gregory'ye yüksekten atarak şeflerimi kendim seçtiğimi söylemiştim... Ama daha ne Lukas'ı ne ustabaşımı ne de diğerlerini tanıyordum. Kendi seçimim olduğunu söylemem –o sıralar– gösterişçi bir ki-

birden ve pembe bir yalandan başka bir şey değildi. "Ekibim ve ben birlikte bir sergi düzenledik bile," dedim.

Konrad sabırlı bir ifadeyle annemden yana hafif bir gülümseme gönderdi. Annem gülümsemesine karşılık vermeden şunları söyledi: "Kızım için ben de kaygılandım önce. Ama şimdi kombinada iyi ve sağlam insanların arasında olmasından son derece hoşnutum – hele okulundaki bütün o delilerden sonra. (Evet, annem bugüne kadar *şu sanatçılarla* dost olamadı; ara sıra eve getirdiğim okul arkadaşlarımı tedirginlikle ve şaşkınlıkla inceledi, aslında bizi atölyelerimizde sıkı çalıştığımız halimizle tanıması için ona imkân vermedik. Evde anneme ve diğerlerine sadece zorlama ayrıksı hallerimizi gösteriyorduk; salaş kazaklar, salkım saçak saçlar, sigara küllerini umursamazca odaya saçmak, yüksek sesle ve şiddetle tartışmak, bizden olmayan insanların sakin hallerine küçümseyerek omuz silkip onları *burjuva* olarak yaftalamak gibi.

Ah, ilk kez Joachim karşısında sergilemeye kalktığımızda bütün bu tantana nasıl da sönüverdi, nasıl da çocukça, içi boş ve gülünç göründü gözümüze...)

"Birlikte bir sergi açtık," diye tekrarladım inatla.

"Öyle mi?" dedi Konrad nazikçe. Annemin fincanına kahve doldurmak için masanın üzerine eğildi; Uli'nin elleri gibi küçük ve esmer olan eli ibriğin mat gümüşüyle keskin bir zıtlık oluşturuyordu. O an ondan hiç hoşlanmadım, koltuğuna yaslanış tarzı hoşuma gitmedi, hoşgörüsünden ve davranışlarındaki kibarlıktan, hatta kahve boşaltmasındaki törensellikten hiç hoşlanmadım – Batı kahvesi bu canlarım ve Kempinski'de tadını çıkarıyorsunuz... Yine de bana kulak veriyor gibiydi, ona sergiyi anlatırken o mayıs gününde çukurlarla delik deşik, her tarafı kazılı inşaat alanındaki yolda hissettiğim törensi heyecanın benzerini yeniden hissettim.

Altı aydan beri lojmandaki katran ve güneş sıcağı kokan basık damlı barakalardan birinde kalıyordum. Ben re-

sim yaparken portatif metal karyolanın üzerine oturup beni izleyen üç dört konuğum oluyordu her zaman, üzerlerinde siyah kadifeden kıyafetleriyle tesisatçılar, doğramacılar, makinistler. Fazla konuşmuyorlar, öylece oturup ellerimi izliyorlardı, ciddiyetle, yoğunlaşarak ve başkalarının emeğine saygı duyan insanların yüz ifadesiyle. Önceleri rahatsız oldum, savruklaştım, sonraları onlara alıştım, en sonunda da gelmelerini bekler oldum.

Akşamları komşu lojmanda kalan Lukas geliyordu; yanında ekipten birkaç kişiyi de getiriyordu; çene çalıp nane çayı içiyorduk, bazen de maden işçilerinin kullandığı ucuz ve sert konyaktan. Pencere açık oluyor, ılık akşam havasıyla birlikte ormanın, mantarların ve nemli yosunların kokusuyla baharlanmış nefesi de odaya doluyordu ve biz, rüzgârla salınan çamların ve ağız armonikalarının derin ve koyu mırıltısını dinliyorduk, bir de maaş ödeme günlerinde birahaneden gelen kahkahaları ve sarhoş ezgilerini.

Ayrıca işgüzar bir sendikacının başıma sardığı ressam işçiler grubunu çalıştırıyordum, kimisinin resme duyduğu heves ve sevgiden başka gruba kattığı bir şey yoktu, gerçekten yetenekli iki üç kişi vardı, onlar için hırslı planlar yapıyordum; bir de mor renkli kır manzaralarının ve romantik balıkçı kulübelerinin kopyalarını yapıp arkadaş arasında satışa çıkaran fazla becerikli birkaç amatör vardı; bu kopyalar için büyük boy yağlıboya tablo fiyatı istiyorlardı ki aynı paraya bir düzine kaliteli röprodüksiyon alınabilirdi. Onlarla ettiğim kavgalardan sonra ağlayarak Lukas'a koşup şu lanet olası kültür devrimini kendi başına uygulaması gerektiğini bildiriyordum.

Günün birinde ekibim ana yemekhanenin büyük salonlarından birinde sergi düzenlemek için karar aldı ("karar aldı" dediğimde Konrad'ın dudaklarının kenarının nasıl gerildiğini gördüm). Bu olayın vardığı boyutları fark edince dehşete kapıldım, aslında hiç sesimi çıkarmadan ortadan kaybolma-

yı yeğlerdim. Organizasyonu Lukas yaptı... Ekibi Lukas harekete geçirdi, resimleri Lukas seçti, konukları Lukas davet etti ve beni henüz tamamlanmamış üç afişi tamamlamaya zorladı, bu da bana barakamdaki çıplak beyaz ışığın altında üç gece mesaisine mal oldu.

O mayıs sabahı hangar kapısında Lukas'ı ve ustabaşını bekliyordum. Fabrikanın testere dişi formundaki çatısı çelik grisi keskin hatlarıyla süt rengi göğün altında uzanıyordu. Hangardan yüzüme doğru serin havayla birlikte benzin, grafit yağı ve makineyağı karışımının artık alıştığım kokusu vurdu. İleride, diğer kapının yakınında mavi-mor ve sarı-kırmızı kaynak alevleri yükseliyordu; yüzleri siperlikli, boyun ve sırt hatları gergin kaynakçıların çömelmiş siluetlerini görebiliyordum. Sonra Lukas ve ustabaşı geldiler, birlikte bileklerimize kadar gömüldüğümüz sarı kumun içinden geçerek ana yemekhaneye gittik.

Briket fabrikası tarafında ağırlaşmış kahverengimsi bulutlar salınıyordu, havada duman ve nemli beton kokusu vardı. Taşıma vagonlarının geçtiği rayları aştığımız noktada köprünün kemerlerini görebiliyorduk, onların sade ve süslemesiz, ama yine de çekici kıvrımlarını kendim tasarlamış ve uygulamışçasına seviyordum. Briket preslerinin takırtısını işittik, ardından da santralin buhar salarken çıkardığı, birkaç saniye süren kulakları sağır edici çarpma sesini. "Zamanla," dedim Konrad'a "fabrika insana canlı bir varlıkmış, büyük ve güçlü bir yaratıkmış gibi görünmeye başlıyor, o zaman nefes alıp verişlerini, kalp atışlarını işitiyorsun..."

Sanırım heyecandan titriyordum. Solumda çok uzun boyu ve kaba kemikli yapısıyla Lukas, güven veren, neredeyse huzurlu denebilecek adımlarla yürüyordu. "Sahne korkusu mu?" diye sordu. "Fena halde," dedim. Elimi sımsıkı tuttu. Birden aklımdan şu geçti: Ben neden korkuyorum? Bütün yol boyunca ve hatta yemekhanenin girişine

kadar dillendirilmemiş dostça bir cesaretlendirme gibi uzun parmaklı sert elinin basıncını hissettim. Sonra ayrıldık.

"Bütün kombina ileri gelenleri oradaydı," diye anlattım Konrad'a, "ekiptekiler, mühendisler ve elbette çevredekiler. Onların işleri de –veya denemeleri diyelim– sergileniyordu elbette."

"Eee," dedi Konrad sıkılmış gibi, "çarpıcı haber ne zaman geliyor?"

"Yok öyle bir şey," dedim incinmiş bir tonda. "Gösterimizi tamamladık ve bitti."

Lukas'ı hiç görmemiş olmasına rağmen ona hep bir parça âşık annem, "Lukas'ı unuttun," diye hatırlattı.

"Lukas çarpıcı haber değil ki – en azından bu anlamda."

"Siyah bir takım giymiş," dedi annem.

Ekip arkadaşlarımın hepsi resmi giyinmiş ve tıraş olmuşlardı, oysa aslında her zamanki gibi bir işgünündeydik. Üzerine kırmızı bir bayrak örtülmüş ve çiçek açmış açelyalardan beyaz bir buluta bürünmüş konuşmacı kürsüsünün hemen önündeki sıraya dizilmişlerdi. Kürsünün iki yanında, ışıklı mekânın içinde biraz eski moda, biraz da gülünç görünen cılız defne ağaççıkları vardı, kirpi saçlı stajyerlerimizin sürükleyip getirdiği bu sahne aksesuvarlarının görüntüsü nedense bana dokunmuştu. Ekiptekiler benim için bir yer tutmuşlardı. Bu ciddi, tedirgin, resmi halleriyle onların arasında oturmak da en az Lukas'ın elinin cesaret veren basıncını hissetmek kadar iyi geldi.

Sonra Lukas kürsüye gitti... Ancak o zaman, paltosunu çıkardığında, üzerinde normalde sadece tiyatroya gittiği akşamlar dolabından çıkardığı siyah takımının olduğunu gördüm, iyice kolalanmış gömleğini giymiş, bir de siyah papyon takmıştı. Resmi kıyafetin içinde de aynı yağ lekeli tulumlarıyla olduğu gibi kendinden emin ve güven veren bir sakinlikle hareket ediyordu. İri burunlu, yakışıklı ve zeki yüzüne teklifsizce baktım. Lukas kırk yaşında. Saçları ak, bir

keresinde yirmi metre yükseklikten düşen bir baca temizleyicisinde gördüğüm o çeliksi donuk beyazdan. Lukas'ın gencecik karısı savaşın bitmesine günler kala yanında patlayan bir obüsle gözlerinin önünde parçalanarak ölmüş.

Lukas konuşmasını yaptı. Konuya ilgi duyduğunu ve bilgi sahibi olduğunu belli ederek konuştu, bana Leonardo da Vinci'yi anlattığı ilk akşamki gibi ona yine hayran kaldım. Lukas tesviyeci, birkaç yıl madenci olarak Wismut'ta çalışmış, daha sonra da merakı ve gayreti onu kombinaya sürükleyene kadar birkaç büyük şantiyede işçilik yapmış.

"Anlıyor musun?" diye sordum Konrad'a. "Ekip yoldaşım siyah takımını giyip açılış konuşmasını yaptı..." Duraksadım, sonra Konrad'ın beni körce bir hayranlık göstermekle eleştirmesini göze alarak devam ettim: "Konuşması da görünüşü gibiydi – ne kastettiğimi anlıyorsan tabii. Ardından gelen her şey sönük kalıyordu: Hepimiz resimlerin önünde defileye çıkmış gibi yürüdük, her yandan güzel sözler, övgüler geldi, uzun uzun el sıkışıldı, fakat..."

Masanın üzerinden eğilip kardeşimin koluna dokundum. "Konrad! Neyin var senin Konrad?"

"Şu senin Lukas tesviyeci, değil mi?" diye sordu Konrad tuhaf bir ses tonuyla.

"Evet. Bazı pazar günleri 60 kilometre yol gidip öğle sonrasını Dresden'de resim galerilerinde geçiren bir tesviyeci."

"Hoş bir hikâye," dedi Konrad soğuk bir tavırla. "Fakat sen zaten her zaman coşku dolu küçük bir hayalperesttin, bu bazı şeyleri mazur gösteriyor."

"Ama ya gerçekler söz konusuysa..."

"Dönek abine propaganda yapman beklenecek bir şey," diye devam etti, "ama bunu bu kadar beceriksizce yapacağını beklemezdim doğrusu."

"Sana propaganda yapmıyorum, gerçekten..."

"Siz bunu fark etmiyorsunuz bile artık," dedi Konrad öfkeyle. "Ama ben fark ediyorum, bana yazdığın her mektupta, her satırda..."

Aniden rahatladım, sanki üstüne geçirilmiş o anlayış dolu üstünlük maskesi bir anda çatlamış, kardeşimin eski yüzü nihayet ortaya çıkmıştı. Kendi kendime şimdi onunla kavga etmemem gerektiğini söyledim, en azından yarım ağızla da olsa söz verdiğim annemden dolayı.

Annem alçak sesle, "Senin vicdanın rahatsız oğlum, ondan öyle hissediyorsun," dedi. Annemin boyu kısadır, Konrad'a bakarken başını arkaya atması gerekmişti. Konrad'ın yüzünün koyu teni rengi solmuş bir kumaş gibi hafifçe atmıştı. Annem suçlamada bulunmadan, eskiden de bizi yalan söylerken veya kilerde yakaladığında duyduğumuz ses tonuyla konuşmuştu – bazı yetişkinlerde hata yakaladıklarında görülen zafer kazanmışlık edası onda asla olmazdı.

Fakat benim sıkı ağabeyim pes etmedi. Tekrar bana dönerek şöyle konuştu: "Bana anlattıkların gerçek olsaydı, bu... *kültür devriminin* bölgede zafer kazandığı anlamına gelirdi. Ama sen bana bunu yutturmaya çalışmıyorsun Lies, değil mi? Bunu yapmıyorsun umarım."

"Bu anlama gelir mi bilmiyorum." Sesimin heyecandan çatallandığını hissettim, şöyle düşündüm: O rezil sözcüğü kasıtlı olarak kullanmadı belki de. Sözüme devam ettim: "Bölge denmiyor. DDR deniyor. Ben de öteki tarafa Batı Bölgesi demiyorum. Devletimizin bu kadar olsun dikkate alınmasını isterim."

"Devlet..." dedi Konrad. "Birkaç kilometrekare yoksul toprak; Sovyetler'e yaslanan bir hükümet..."

İyi niyetli ama yapmacık aile uyumunu parçalayıveren ani, keskin ve soğuk bir bakışla birbirimize baktık masanın üzerinden. "Sen de bizimle yaşadın," dedim sesimi yükselterek, "daha iyi biliyor olmalısın..." Birden göğsümden ve gırtlağımdan sıcak ve kırmızı bir dalganın yükseldiği duygusuna kapıldım. Tırnaklarımı avuçlarıma batırdım, her birinin dört noktasında hissettiğim keskin acı beni kendime getirdi, sınavlarda ve vedalaşmalarda yaptığım bir şeydir

bu, bir süre sonra oldukça tok bir sesle konuştum: "Hızla görüşlerini değiştirmişsin, seninle tartışmak istemiyorum, yapamam zaten, talimli değilim. Gerekçelerinle beni ezip geçersin, seninle hiçbir zaman boy ölçüşemedim, sen her zaman başarılı bir tartışmacıydın, eskiden de öyle, hatırlamıyor musun?.. Küçümsediğin insanlarla yaşadığım olumlu deneyimlerin dışında getirebileceğim bir şey yok sana karşı ve bilgiden çok duygu sergileyebilirim, tıkanıp kaldığımda da birkaç damla gözyaşı belki... Ama senin yüzünden ağlamanın anlamı yok... Politik görüşlerin zaten umurumda değil," dedim öfkeyle, "vicdanın da umurumda değil. Bunlar senin meselen... Ama senden en azından eğitimini karşılamış olan devlete hakaret etmemeni bekliyorum."

Konrad'ın elmacıkkemiklerinin üzerinde kırmızı lekeler beliren Etiyopyalı yüzü hışımla bana döndü, gerilen dudaklarının arasından küçük ve aşırı beyaz dişlerini gördüm. Gözlerimi kıstım, tedirgindim; Konrad isabet almıştı; titiz, hesapçı, hep korunmadaki ağabeyimin nasır tutmuş derisindeki hassas noktayı bulmuştum ve onu yalnızca bu noktadan yaralamak mümkündü. Hâlâ masanın başında oturuyorduk, ağabey kardeş olarak: Ama artık birbirimizden nefret etmeye başlamıştık. Solgun, mutsuz yüzüyle annem hiç renk vermedi ve hiçbir şey söylemedi, o bizim sınırımız ve son ortak noktamızdı.

Konrad yüzünde bir öfke ve tiksinti ifadesiyle gözlerini bana dikti: "Son gerekçeniz her zaman bu işte: Bize yatırmış olduğunuz para... Safsatalarınızın sökmediği yerde *işçi emeğiyle* kazanılan paradan söz etmeye başlarsınız. Ama bize ihtiyacınız var, evet bize ihtiyacınız var... zekâyı sürekli yemlemenin bir bedeli olmasa o taraftaki ekonomi çoktan çökmüş olurdu. Hepinizin bir fiyatı var... Senin de Elisabeth, senin de bir fiyatın var; şahsi bir sözleşme ve kantinlere veya parti sekreterinizin odasına asmak üzere o iyimserlik timsali resimlerini alacaklarının garantisi."

Artık ona karşılık vermek anlamsızlaşmış olsa da şunları söyledim: "Kendini borçlu hissettiğin için bizden nefret ediyorsun." Onu yaralamak için ve son sabah beni öpüşünün, annemin kırık dökük sesinin, kullandığı her bir rezil sözcüğün ve benim ağebeyim olmasının intikamını almak için gözü kara bir ihtiyaç duyuyordum... "Kendini *göçmen* olarak göstermene izin verecek bir özrün bile yok. Cumhuriyetimizden bir bağnazdan nefret edercesine budalaca ve körce nefret ediyorsun. Eğitimini ve mesleğini ona borçlu oluşunu asla bağışlamayacaksın. Mesele bu işte," diye ekledim, "sana Batı markı kazandıran mesleğini ona borçlusun."

Annem bileğimi kavrayarak fısıldadı: "Çocuğum, çocuğum, rica ediyorum..." Ve insanın yüreğini burkan bir arabulucu gülümsemesiyle devam etti: "Siz kardeşsiniz..."

"Seni Friedrichstrasse'de bekleyeceğim anne," diyerek sandalyemi geriye ittim. Konrad'ın elleri masanın üzerindeydi, şöyle düşündüm: Elleri... masanın üzerinde duran kahverengi, kılsız, obur, sinik hayvanlar gibi... Bir babanın oğluyla arasındaki masa örtüsünü kestiğinden söz eden o eski şarkı... Kalktım. Bitmişti, sadece bugün ve yarın için değil. O talihsiz sınır –ailemizin ortasından geçen o görünmez bariyer– beyaz parlak damaskodan masa örtüsünü kesti. Gregory ile peronda durduğumuz gecedeki gibiydi ve Gregory ile olduğundan bin kat daha kötüydü. Kulaklarımda Konrad'ın sesi çınlıyordu: "Seni ne hale getirmişler..."

"Ben gidiyorum," dedim. "Sen de evine, Borgward'ına, ayakkabı mağazalarına git ve..." Hâlâ konuşuyor muydum? Bilmiyorum. Ağzıma sıcak, kırmızı bir şeyler doldu ve kulak zarıma çarptı; sanki gözlerin, renkli kumaşların, güneş yanığı tenlerin, cam ve metal ışıltılarının önünden geçip gittim; bir kapı açıldı, üzerime güneş ışığı boşaldı, ayaklarımın altında asfalt, üzerimde sıcaktan ağarmış, kuru bir gökyüzü.

Hayır, arkamdan koşmadılar, arkamdan seslenmediler – Kempinski'de bağrılmaz, kimsenin arkasından koşulmaz.

Sokağa çıkmıştım, gözlerim asfaltta yol boyunca yürüdüm. Arabaların sesini duydum; siyah, krem rengi, krom kaplamalı arabalar, sert fren sesini ve lastiklerin gıcırtısını duydum. Yanıma yaklaşan ayakları gördüm: Terlikli ayaklar, parmakların arasında parlak bir düğmesi olan sandaletli ayaklar ve bir ara da eflatun rengi ojeli çıplak ve narin, güzel ve garip ayaklar. Kadının adının Tehura olması gerektiğini düşündürtüyorlar, diye geçti aklımdan ve kadını hayal etmeye çalıştım: Kalçaları Modigliani'nin *Venüs*'ünün kalçaları, yüzü Gaugin'in elinden çıkma gibi. Sonra onu unuttum, kendi bölgemize nasıl geçeceğimi bilmiyordum.

Ne kadar zamandır bu tarafa geçmemiştim? Hiç yer hafızam yoktur ve buradayken kendimi hep Gregory'ye teslim etmiştim, koluma girip beni dolaştırmış, biletimi almıştı: Buradan gideceksin. Şu trene bineceksin. Ve bütün bu yıllar boyunca cumhuriyetin bölünmemiş şehirlerinde yaşadım... Tümüyle çaresiz kalmıştım. Tramvaya binmek için gereken Batı parası bende yoktı, Doğu parasıyla tramvaya binebilir miyim diye sormaya da cesaret edemiyordum. Aklımdan şunlar geçti: Ah Tanrım, bu kentteki en basit kuralları bile bilmiyorum, on binlerce kişinin Batı parasını kolayca Doğu parasına çevirmeye ve onları beş dakikada başka bir dünyaya geçiren turuncu vagonlara binmeye alışmış olmasını da aklım almıyor.

Böylece işi şansa bırakarak yürüdüm ve elbette yolumu şaşırdım, fakat umurumda değildi; sıcağın ve tozun oluşturduğu nefes daraltan bir örtünün altında yürüyerek adlarını bilmediğim meydanlardan ve sokaklardan geçtim, rengârenk boyalı balkonları ve çelikten uzun boyunlarını caddeye uzatan lambaları olan binaların, bana hep eski moda bir fotoğraf atölyesindeki zavallı dekor ağaçları hatırlatan, kokusuz yaprakları bozlaşmış büyük şehir ağaçlarının önünden geçtim. Sanırım bütün yol boyunca ağladım, ama gözyaşı dökmeden.

Analitik düşünen biri değilim (muhakeme kabiliyetimin ve mantığımın kıtlığı karşısında ağabeylerim sık sık gülerlerdi) ve şu anda Konrad'la yaptığımız bu son konuşmayı nesnel biçimde çözümlemekten ve neyi doğru, neyi yanlış yaptığımı saptamaktan her zamankinden daha fazla uzağım. Nereye gittiğimi bilmeden dolaştığım o yarım saat boyunca, kardeşimi kaybettiğim (kaybetmenin buradaki anlamı: Sonsuza kadar, bir daha geri gelmeyecek biçimde kaybetmek) düşüncesiyle başa çıkmaya çabalamaktan başka bir şey yapmadım, o sırada iki veya üç kilometre kadar uzağımda sağlıklı ve esen, beyaz örtülü bir masanın başında oturan, yarın Hamburg'a geri dönüp tankerler inşa edecek, bir Mercedes için para biriktirecek, güzel karısıyla yatacak, sinemaya gidecek, hayatına devam edecek olan bir kardeş...

Aniden karşıma sektör sınırını belirten bir tabela çıktı. Sıradan bir tabela, sıradan asfalt bir sokak; bir sektörden diğerine sokakta dolaşır gibi geçilebiliyor ve insanlar bunu yapıyorlar; yüzlerindeki ifade ne kederli ne öfkeli, kalp atışlarının da hızlanmadığından eminim. Olduğum yerde durup kaldım, başım dönüyordu. *Almanya'nın bölünmesinin* ne anlama geldiğini o anda kavradım. Bu konuda o kadar çok okumuştum ki, makalelerde, denemelerde, ara sıra nadiren de öykülerde; akademide ve kombinada "Almanya'nın trajedisi" üzerine kendim de bir şeyler yazmış veya söz söylemiştim ve sözcükler ağzımdan veya kalemimden kolayca çıkıvermişti.

Ne olduğunu şimdi anlıyordum.

Ötede bir halk polisi duruyordu. Terliyordu, üniformasının gömleğinin kollarını sıvamıştı; koltuk altlarında koyu lekeler vardı. O ana kadar polislere karşı bir yakınlık duyduğumu söyleyemem; kimliğimi göstermekten hoşlanmam, trende çantamı kontrol etmek istediklerinde sorun çıkarırım. Fakat bugün sektör sınırından geçerken hiç direnmeden durup beni denetlemesine izin verebilirdim: Bu hiç tanıma-

dığım ter içindeki halk polisi cumhuriyetin bir parçasıydı ve bana kardeşim Konrad'dan daha yakındı.

Beni durdurmadı, minik örgü çantam zararsız görünüyordu. Yüzündeki iş resmiyeti biraz gevşedi, belki de fark etmeden ona gülümsemiştim. Dudağının sol kıyısında bir doğum lekesi vardı; küçük, kahverengi bir böceğe benziyordu.

Sonra diğer tarafa geçtim ve artık evimdeydim.

4

Ah, o pazar günü sektör sınırı yüzünden yaşadığım sarsıntıyı biraz olsun birisine anlatabilmeyi ne kadar isterdim. Joachim'e bundan söz etmeyi denedim (geçen sonbaharda, bu akıllı uslu, sıkıcı, ilkelerine bağlı adamla bazı şeyleri Uli'den bile daha rahat konuşabileceğimi fark ettiğim sıralarda yaptım bunu), ama sadece bir değinme şeklinde, üstü kapalı gevelemeler, belki de bir gün çizim kalemiyle veya gravür çivisiyle daha rahat ifade edebilirim bunları.

Saat dokuz...

Kilere gittim, en alt rafta, sirke ve zeytinyağı şişelerinin arasında yarım şişe vermut olacaktı, diye düşündüm, şimdi bir yudum almak iyi gelecek. Kendimi perişan hissediyordum, başım çatlıyordu. Fazla pozlandırılmış bir fotoğraftaki gibi Konrad'ın görüntüsü silikleşerek yerini Uli'nin çizgilerine bırakmıştı... Joachim bugün pes etse günün birinde Uli'yle yaşayacağım şeyleri birkaç dakika içinde peşinen yaşamıştım.

Bir kadeh vermut içtim ve bir süre sonra bir tane daha, ne var ki kendimi ucuz yollu cesaretlendirmeye çalıştığım için huzursuzdum. Dün biri bana odanın kapısını açıp Uli'nin yanına girmek için cesaret toplamaya ihtiyaç duyacağımı söylemiş olsaydı...

Dün sabah erkenden uyandığımda Joachim'in oturduğu evin çirkin tuğla kalkan duvarını görmüştüm, duvar sabah güneşiyle erguvani bir renk almıştı. Bahçede ötleğen kuşu

şarkısını söylüyordu, bir böğürtlen çalısının içine yaptığı saçaklı küçük yuvayı cumartesi günü bulduk. Çatı oluğunda serçeler patırtı ediyordu. Yatağımın yanında Uli çömelmiş duruyordu; benzi sarımsı ve solgun, neşesi yerindeydi, "Günaydın," dedi, "günaydın Madam Gusseli-Gussela."

"Günaydın Arkadya Prensi," dedim. "Epey dağınık görünüyorsun."

"Senin de daha iyi hallerini görmüşlüğüm var. Dün daha ne kadar takıldın dışarıda?"

"Bilmem. Yarım saat daha belki," dedim isteksizce. Joachim'le gitmemiştim – üstelik meraklı komşularından çekindiğimden ya da babasından utandığımdan da değil. Joachim'in babası ilk günden beri bizden yana ve sessiz bir dost olmuştu. O dağınık ve küçük eve akşamın onunda girdiğimizde bile acil bir görüşmeye katılacağını söyleyip evden çıkabiliyordu, hem de neşeyle ve istekle, işbirlikçi bir edayla göz kırpmadan. Ben ortaokuldayken, yaz kış aynı eprimiş ceketle dolaşan (ceket ceza taburundan kaçtıktan sonra Yunanistan'da savaştığı partizanlık zamanlarından kalmaydı) bu alçakgönüllü, cesur, her zaman neşeli adama âşıktım; oğlunu ise ölesiye sıkıcı buluyordum.

Eskiden Uli'ye maceralarımla ilgili günah çıkarırdım ve birlikte erkeklere gülerdik. Joachim maceracı bir tip değil. Biz de tuhaf bir çift değiliz. O ince ve ciddi yüzünün nasıl değişebildiğini, gözlerinin nasıl koyulaşıp derinleştiğini, ellerinin ne tür okşayışlara muktedir olduğunu ben biliyorum...

"Kalkınız bakalım Madam Gusseli-Gussela," dedi Uli; aniden yorganı kafama örtüp ayak tabanlarımı gıdıklamaya başladı; kahkahalar atıp bağırarak yataktan yere yuvarlandım. "Sevgili ihtiyarlarımız uyanmadan gidip kendimize içecek bir şeyler hazırlayalım," dedi Uli.

Üzerimizde pijamalarımızla yalınayak mutfağa gittik; Uli abartılı bir tonda, "Ben Arkadya'da prensken..." diye başladı. Annemizle babamızın yatak odalarında alçak ses-

le konuştuklarını işittik; bizim hakkımızda ve gece gezmelerimizle ilgili konuştuklarından emindim. Babamın alkol stoklarını karıştırdık. Uli pijamasının üstünü çıkarıp içkiyi karıştırmaya başladı, onu izledim, geniş omuzlarını, kılsız göğsünü ve esmer teninin altında devinen kaslarını izledim; kaslı erkekleri daha ziyade itici bulsam da ağabeyimi, doğada veya sanatta olsun kusursuz bir şeye bakarken hissettiğim bir tür duygulanma ve gururla izliyordum.

*Praerieauster** içtik; o kadar acıydı ki gözlerimden yaş geldi. Bir süre mutfak masasının üstünde oturup gevezelik ettik. Bir ara Uli elini kalçamın üzerine koyarak şunları söyledi: "İki elimi birleştirsem belini sarabilirdim." Kızardım. O hiç gülümsemeden devam etti: "Eğer Joachim seni hayal kırıklığına uğratırsa onu öldürürüm."

"Joachim mi? Asla yapmaz," dedim.

Sonra yatak odasının kapısında durup sesimizi çocuk sesi gibi yaparak seslendik: "Günaydın sevgili anneciğimiz, sevgili babacığımız, iyi uyudunuz mu?"

"İçeri gelin, sizi küçük maymunlar," dedi annem.

Kara ve gür saçları yastığın üzerine yayılmıştı. Oda soğuktu, her iki pencere sonuna kadar açık duruyordu; dışarısını, bahçeyi, her yanı beyaz tomurcuklarla bezenmiş kiraz ağaçlarının yeşilliğini, bir zamanlar kovboy ve kızılderili oyunu (ne kadar eski moda oyunlar! Bugün sokakta gördüğüm çocukların elinde avcı jetleri ve uzay araçları var ve her ufaklık süpersonik hız hakkında benden daha çok şey biliyor) oynadığımız bölmenin küçük, bodur bacasını görebiliyorduk.

Bacanın solunda, portakal rengi şerit şerit bulutların üzerinde güneş yükseliyordu, henüz soğuk, yuvarlak ve koyu kırmızıydı, gözlerimi kısmadan bakabiliyordum. Boş

* Domates suyu, acı biber sosu, konyak ve çiğ yumurtayla yapılan ve akşamdan kalmanın yol açtığı sersemliğe iyi gelen, Doğu Almanya'da yaygın bir kokteyl. (ç.n.)

sokakta tatil günlerine özgü sessizlik hâkimdi. Bir yerlerde bir kepenk çarptı. "Aha," dedi babam, "saygıdeğer evlatlarımız... eve dönmüş..."

"Patırtı yapmayın beyefendi!" dedi Uli. "Sakin sakin yatın yattığınız yerde!"

Bu dündü, paskalyaya denk gelen pazartesi sabahı...

Oda kapısını, çocukluğumda beş altı metre derinliğindeki bir çakıl çukuruna atlamam beklendiğinde yaşadığıma benzer bir duyguyla açtım: Yani korkuyla, diğerleri ya yanımda dururlardı ya da daha önce atlamış olurlardı, aşağıda sarı ışıltılar yayan çukurun içinde bekleyip bağırırlardı ve ben kararlı davranıp hızla atlardım, aslında bu kararlılık kendi korkumdan kaçıştan başka bir şey değildi...

Şimdi Uli pencereye yaslanmıştı, parmaklarını çıtlatıp duruyordu; eklemlerinden çıkan itici çıtırtıları duydum. "Prens," dedim boğulurcasına, "Uli..." Yüzüme bile bakmadı.

Joachim'in yanında bir sehpanın üstünde sigara izmaritleriyle dolu bir kül tablası duruyordu. Normalde sigara içmez Joachim. Sağ eli, ince ve beyaz tenli eli, koltuğun kenarında duruyordu, o anda bile o tatlı ve derin ürpertiyi duymadan bakamadım ona...

İlk akşamımız hâlâ gözlerimin önünde: D'den gelmiştim, evde yalnızdım ve yol yorgunluğuyla kanepede uzanıyordum, sonra Joachim geldi – çoktandır kendisinden başka kimsenin inanmadığı o özenle uydurulmuş bahanelerinden biriyle.

Joachim Konrad'la aynı sınıftaydı, komşuyduk, ara sıra birbirimizi ziyaret ederdik, bunun dışında bir şey yoktu. Sık sık tartışırdık. Saçma bir iddiayı veya ters bir cümleyi yem gibi önüne atıp nasıl bir ciddiyet ve titizlikle bu cümleyi evirip çevirdiğini, karşı kanıtlar ileri sürdüğünü izlemek hoşuma giderdi. Gülüp şöyle derdim: "Bunu zaten biliyordum." Bu durumda kimi zaman sessizce kalkıp giderdi, aslında

korku ve pişmanlık duyardım ve gidip onu geri döndürmeyi çok isterdim, ama yine de tekrar geldiğinde onunla dalga geçmekten kendimi alamazdım.

O akşam yorgunluktan onu kızdırmaya bile halim kalmamıştı. Joachim yine haddehaneden söz etmeye başladı, şu yeni üretim bandından başka anlatacak bir şey bulamıyor mu bu adam, diye geçti aklımdan... Gözlerim kapalı uzanıyor ve sadece sesini dinliyordum. Uykuya daldığımı mı sandı, bilmiyorum. Birdenbire yüzümde parmaklarının temasını hissettim. Sadece parmak uçlarını kaşlarımın, burun kanatlarımın, dudaklarımın üzerinde dolaştırdı, ben hiç kıpırdamadım ve hiçbir şey söylemedim, bir duyular sağanağı altında titriyordum, uyuşmuş gibiydim ve Joachim çok uzun bir zaman sonra doğrularak konuştu: "Yüzün... nasıl bir macera..."

Giderken öpüşmedik bile – bunun önümüzdeki binlerce geceden sadece ilki olduğunu, önümüzde sevmenin bütün duraklarına uğrayacağımız uzun yıllar olduğunu öyle bir kesinlikle biliyorduk...

Tiz bir sesle bağırdım: "Tanrı aşkına Uli! Parmaklarını rahat bırak!" Bana bakmadı, beni duymadı, cansız bir nesneden başka bir şey değildim onun için, hatta o kadarı bile değildim.

Joachim'e elimle işaret ettim, ayağa kalktı. "Ah," dedi Uli, "mahkeme heyeti danışma için çekiliyor."

Joachim dinginliği hiç değişmeyen sesiyle karşılık verdi: "Sadece Felix için birkaç satır... Felix benim şoförüm. Aşağıda bekliyor."

"Benim şoförüm, benim haddehanem, benim işçilerim," diye alay etti Uli.

"Felix bir bahaneydi," dedi Joachim dışarıya, koridora çıktığımızda.

"Joachim neler oluyor? Senden rica ediyorum..."

"Bir katır kadar inatçı," diye mırıldandı Joachim. "Adam tepeden tırnağa karmaşa. Hâlâ bu karman çorman olmuş yumağın yakalayıp çözmeye başlayabileceğim bir ucunu arıyorum, yanlış ve doğru yaklaşımlar birbirine dolaşmış. Aşırı idealizm ve düşmanlık arasında sallanıp duruyor... Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne katılmaya niyetlendiğinden haberin var mıydı?"

"Evet. Elde silahla bir şeyler yapmak istiyordu... Cezayir'de seminer grupları ve kadro liderleri yok tabii."

"Ya sen Elisabeth? Dün fena halde üstüne gitmişsin anlaşılan."

Gözlerimi kaçırdım. Sıkıntıdan kravatını elime doladım, sonunda aksilenerek konuştum: "Bir diplomat olduğum söylenemez."

"Öyle mi gerçekten," dedi Joachim. Gülümsedi, başımı göğsüne dayararak konuştum: "Artık dayanamıyorum, Joachim. Kaçacağım... buna katlanamıyorum artık, böyle durup beklemeye... Söz ver bana..."

"Bunu yapacağımı biliyorsun zaten. Sadece senin abin olduğu için değil."

Merdivende tekrar geri döndüm. "Sarıl bana. Sıkıca." Boynunu ve omuzlarını öpücüklere boğdum. "Canımın içi, gri gözlüm... benim bir tane komşum..."

Kapı arkamdan kapandığında rahat bir nefes aldım. Yukarıda yanlarındayken sanki bir hasta odasının kapısında durmuş doktorun teşhisini açıklamasını bekliyormuş gibi hissetmiştim. Çamurlu sokaktan karşıya geçtim; tekerlek izlerinin içinde kahverengi yağmur suyu parlıyordu. Çitlerin arasından çiçekli badem dalları uzanıyordu. Ağzımda hâlâ Joachim'in dudaklarının tadı, burnumda teninin kokusu vardı... Birden ani ve dondurucu bir rüzgâr esintisi gibi hazırlıksız bir düşünce belirdi zihnimde: Şu Ulrich Arendt'e fikrini değiştirmesi, vicdanını dinlemesi için yavarmamız mı gerekiyor acaba? On beş yıl boyunca

öğrenmediği bir şeyi şu öğle öncesinde öğrenmesi kesinlikle mümkün değildi.

Bu düşünceyi aklımdan uzaklaştırdım. Şimdi iki yanı genç kestane ağaçlarıyla çevrili yoldaydım. Dün buradan tül gibi yumuşak bir yağmurun altında Uli'yle beraber geçmiştik. Üstümüzde yapışkan kahverengi tomurcuklar ve kıvrık yeşil yapraklar seyrek bir gölgelik gibi yayılırken altında durduğumuz ağacı da hatırlıyorum, dallarının arasında bir bulut gibi mayısböcekleri kümelenmişti.

Geçen yıldan kalma kirli sarı ıslak otlara basarken ayaklarım kayıyordu. Uli paltosunun yakasını kaldırıp gözlerini ileriye dikerek konuşmuştu: "Bundan senden başka kimseye söz edemem. Güvendiğim tek insan sensin Betsy... Çarşamba sabahı erkenden ülkeden ayrılıyorum."

Korkuya kapıldım. Bütün günü neşe içinde geçirmiştik, her zamankinden daha neşeliydik belki de. Kötü bir şeylerin, karanlık bir tehdidin hızla üstüme doğru geldiğini hissettim, bir yaz günü ışıltılı bir buğday tarlasının ortasında bir gölgenin aniden güneşi kapatması gibi.

"Artık hiçbir şey bunu değiştiremez." Bizi birbirimizden kopartan bir hareketle eli yanına düştü ve şunları söyledi: "Batıya gidiyorum, Hamburg'a. Yarından sonra."

5

Yolu geri yürüdüm. Evimiz oradaydı, beyaz, küp biçimli, balkonlu, yabani kiraz ağaçlarının dalları balkonun üzerine eğilmiş. Tahta bahçe çitinin önüne bir bisiklet dayalı. Avluda Joachim'in babasıyla karşılaştım, üzerinde yıpranmış partizan ceketi ve macera kokan bir deri pantolon vardı; onun esmer, kırışıklarla kaplı gülen yüzünü gördüğüm anda yüreğim hafifledi. "Biliyorum, biliyorum, aceleniz var," dedim. "Acelenizin olmadığı bir zaman var mı?"

"Hemen MTS'ye* gidip bazı aksaklıkları belgelemeliyim." Göğsünde bir fotoğraf makinesi sallanıyordu. Steinbrink, iki veya üç yerel gazetenin muhabirliğini yapıyordu; en sert kışlarda bile haber peşinde bisikletiyle on beş-yirmi kilometrelik mesafeleri aştığı olurdu.

"Ben eve giremiyorum," dedim.

"Anahtar paspasın altında," diyerek hızla avlu kapısına yöneldi. Bu adam asla yavaş yürüyemez, sakin sakin konuşamaz, yorgun veya kaygılı olmaz, günde on dört saat faaldir, hiç üşenmez, keyfi hep yerindedir, oynasınlar diye bir kum havuzu ve salıncak yaptığı komşu çocuklar onu Erwin Amca diye çağırırlar ve anlaşmazlık çıktığı zaman onun hakemlik etmesini isterler.

Kendi haline bırakılmış küçücük mutfağın arkasında avluya bakan bir odası vardır; penceresinden kederli bir leylak çalısı, çöp çukuru ve tahta kömürlüklerin soluk kahverengi kapıları görünür. Odasında, raflara, giysi dolabının üstüne ve zemine yayılmış en az iki bin tane kitabı vardır.

Steinbrink dört yıl bir köy okuluna gittikten sonra bir tuğla fabrikasına işçi olarak girmiş. 1933 Mart'ında bir gestapo karakolunda ölesiye dövülmüş, 1928'den beri Komünist Parti üyesiymiş. Ağzının üstünde beyaz bir yara izi var. Bir keresinde anlatmıştı: "Ağzımın kenarını yırttılar. Bu ilk sorguda oldu. Sonra her gece bir daha sorguya çekildim. Her defasında zemindeki kanı ben temizlemek zorundaydım." Aceleyle ekledi: "Dayak en kötüsü değildi. Birini dört ayak üstünde dolaşmaya ve köpek gibi havlamaya zorladılar, köpek kabından yemesini istediler. Daha sonra intihar etti."

Steinbrink beşli grubu yakalanana kadar bir fabrikada çalıştı. Moabit'te kaldığı hücrede bir de profesör vardı; ondan Latince öğrendi; o çetrefil, yabancı dildeki cümleleri gazetelerin kenarlarına yazdı ve puella/kız sözcüğüyle hor-

* Makine Traktör İstasyonu için kısaltma. (ç.n.)

tus/bahçe sözcüğünün çekimlerini gri kesekâğıdının üstünde yaptı.

Savaşın üçüncü yılında parmaklıklı vagon penceresinin ardından tekrar genç kızları gördü; öldüklerine inanılıp çıplak duvarların arasında bırakılmışlardı; bir de çiçeklenmiş bahçeleri ki ayağında zincir şakırtılarıyla yaptığı o uzun hapishane voltalarında onun için bütün bahçeler kurumuştu. Artık ceza taburunda bir ölüm mahkûmuydu; mayın tarlalarını temizliyorlardı.

Kaçtı. Bir Yunan partizan birliğine katıldı, liderleri Hristos Zahanides Almanların eline düştü ve işkencede öldürüldü. Zahanides'in ağır ağır öldürülüşünü izlemiş olan SS'lerden ikisini yakaladılar. O zaman da Steinbrink onların partizanlar tarafından asılışını izledi. Çok uzun zamandan beri Almanca konuşmamış, Almanca duymamıştı; hüküm giyenler af için yalvardığında aylardan sonra ilk kez Almanca sözcükler işitti.

Son zamanlarda Yugoslavya'daki bir partizan birliğindeydi. Zeytin yeşili ceketi ona bir Yugoslav yoldaş armağan etmişti.

Steinbrink 1945'de Almanya'ya döndü. Önce belediye başkanı, sonra o sıralarda hâlâ çelik miğferlerden tencere üretmekte olan makine fabrikasında ustabaşı oldu ve on-on iki kadar başka görev üstlendi; bütün bu yıllar boyunca ciddi, gayretli ve aç bir köpek kadar sıska ufaklık Joachim'le birlikte o perişan iki odalı evde oturdu. Ahırda da kalsa fark etmezdi.

Moabit'te edindiği Latince ilgisini korumuştu; anlattığı Hitler fıkraları yüzünden Nazilerin küçük şehrimize sürgün etmiş olduğu erkek lisesinin emekli müdüründen dersler aldı. Steinbrink bugün Cornelius Tacitus'un *Annales*'ini ve Marcus Aurelius'u ve lisedeyken Roma dönemi yazarlarına duyduğumuz cılız ilgiyi de katletmiş olan o karmaşık Sallustius'u orijinallerinden okuyor.

Ne var ki benim akıllı arkadaşlarım omuz silkip şöyle diyorlar: "Adam bugüne kadar partizan kaldı sonuçta. Elbette bu insanların da erdemleri var, ama esas olarak anarşistler..."

Joachim'in odası daha büyük ve iki penceresi var: Birisi, yaz sonunda sallanarak geçen tahıl yüklü nakliye arabalarının gıcırdayan tekerlekleriyle ve sarı yeleli iri atlarının yorgun toynaklarıyla ağustos sıcağında dört bir yana toz kaldırdığı, tekerlek zincirleriyle asfaltı çatlamış, kirli ve sevgili sokağımıza bakıyor; diğeri alınlık tarafında, orada durduğunda Joachim'e el sallayabiliyorum.

Eskiden birimizden birimiz diğerini camın ardında yakaladığında hemen dil çıkarırdık. Bir keresinde de Konrad ve Joachim ilkel bir telefon bağlantısı kurmuşlardı. Ekim fırtınaları hattı kördüğüme çevirip kopmasına neden oldu, bir daha da onarılmadı; yeni arkadaşlar buldular ve yeni oyunlar keşfettiler.

Ben daha çok küçükken, altı yaşlarında tostoparlak bir çocukken, bir yaz boyunca sirkçilik oynadık; hepimiz aslan olduk, kaplan olduk, arap atı olduk, takla akrobatı olduk ve her gün sırayla bir başkası sirk müdürü olup eğitim pistinde durarak canavarlarını elinde fındık dalından kırbaçla harekete geçirdi.

Son gösterimizi kazık gibi bacaklarla koşturan midillimiz Joachim'e fazla şiddetli bir kırbaç darbesi indirdiğim bir öğleden sonra yaptık. Acıyla haykırarak bana bir tokat aşketti. Daha önce ne anne babamdan ne kardeşlerimden asla tokat yememiştim. Birden tıslayan ve tırnaklarını çıkaran bir kediye dönüştüm; Joachim kaçmaya başladı, ben de peşinden bütün avluyu geçip daracık merdivende de peşini bırakmadım, dördüncü basamakta tökezleyip çenemi pirinç ke-

nar kaplamasına çarptım. Üzerimdeki oyun önlüğü kandan anında kıpkırmızı kesildi.

Joachim bazen hâlâ dördüncü basamakta durur, çenemdeki yarım ay biçimli beyaz yara izini öper ve şöyle der: "Zavallı sevgilim... ben senden daha fazla yaygara yapmıştım. Ve senden kaçmıştım... anlayabiliyor musun bunu?"

Bir süre Joachim'in odasında dolandım. Takımlarının titizlikle asılmış olduğu dolabına baktım, yandaki küçük bir askıda da kravatları asılıydı. Yazı masasının üstünde benim bir resmim var, saçlarımın hâlâ örgülü olduğu eski bir fotoğraf... Normalde her zaman benim için çikolata veya çok sevdiğim o tatlı ve lastik gibi hayvan şekerlerden bulundurduğu çekmecede benden gelen mektupları buldum, özenle destelenmiş ve bir kurdelayla bağlanmışlardı; en üstte de benim dudak izimin olduğu, ruj sürdükten sonra fazlasını almak için kullanılan küçük saman kâğıtlardan biri. Bunu görmek beni en yoğun aşk mektuplarından daha fazla etkiledi...

Kendimi yatağının üstüne atıp yastığına sarılarak başını koyduğu yeri öpücüklere boğdum ve yüzü, bir pazar sakinliğinin sabah alacasında uyuyan yüzü, öylesine yakınıma geldi ki alnına, çukur yanaklarına, ancak bir çiçeğin, belki bir sarı gülün taçyapraklarına benzetmeye cesaret edebileceğim kadar yumuşak ve narin tenli, midye biçimli geniş gözkapaklarına dokunmak için sadece elimi uzatmam yetecekti sanki. Hafif aralık duran ağzı, Maillol'un resimlerindeki uyuyan çobanları hatırlatan masum bir dinginlik ifadesi katıyordu yüzüne.

Joachim'in, onu almak üzere odasına daldığım sabahki gibi hâlâ dağınık duran yatağında öyle ne kadar uzandım bilmiyorum. O an her şeyi unutmuştum, en sevgili ağabeyimi bile unutmuştum... Bu odaya ilk kez girdiğimde masasının üstündeki eski fotoğrafı hemen görmüştüm. Halı aramızda karanlık bir su gibiydi, birbirimizden uzak oturduk, ikimiz de kendi ürkekçe çizilmiş çemberlerimizin içindeydik:

Komşu çocuklarının teklifsizce kullandığı o bildik senlibenli hitap birdenbire ikimize de zor gelmeye başlamıştı.

Fazlasıyla çekingendik, birbirimize bakıp bakıp gözlerimizi yere çeviriyorduk. Zincirleme sigara içiyordum, tutukluktan veya belki de hedefsiz bir kıskançlıktan, Joachim'e o zamana kadar kaç kızla beraber olduğunu soracak kadar densizlik ettim...

Duraksamadan yanıtladı: "İki kızla, onlarla üniversitedeyken tanıştım. Birisi çok başarılı bir mühendis oldu. Onunla beraberliğimiz iki yıl sürdü."

"Bu kadar ayrıntısını sormamıştım," dedim kabaca. Kızdan nefret etmiştim bile.

"Sarışındı..." dedi Joachim yumuşacık bir sesle.

"Sarışın kızları korkunç yavan buluyorum, sade poğaça gibi... Niçin onunla devam etmedin?"

"Bilmiyorum Elisabeth. Bir ilk aşk haliyle nasıl biterse öyle bitti işte... Belki bir ara kavga ettik, sonra daha az görüşmeye başladık, araya sınavlar girdi... herhangi bir şekilde acı çektiğimi bile hatırlamıyorum." Gri-yeşil hilekâr gözlerini yüzüme çevirerek sordu: "Ya sen?"

"Ah, ben en azından iki yüz defa âşık olmuşumdur," dedim gülerek, "her hafta bir başkasına, iki yüzden yüzünde kadınlara, bazen bir resme, hatta bir keresinde de bir oyuncuya..."

"Gerard Philipe," dedi Joachim.

Diğerlerine inanmadığını düşündüm. Aslında Joachim benim için sadece bir komşu olmaktan çıkana kadar hayatımdan beni epey mutlu eden veya daha çok neşemi yükselten bir dizi aşk hikâyesi geçmişti; Uli'nin onay verirken gösterdiği akıllıca dikkat ve kendi kuşkuculuğum beni hayal kırıklıklarından korumuştu. Arkadaşlarımın hemen hemen hepsi ressamdı, hiçbir bakımdan gerilerinde kalmadığım genç insanlardı ve onlar kadar hatta belki daha fazla başarılı olduğumun bilinci bana gurur verici bir bağımsızlık sağlıyordu.

Joachim şunları söyledi: "Geçen yıl martta bir pazar günü pencereden sizi gördüm. Uli motoruna binmişti. Arkasına binerken omzunu tutuşundan onu ne kadar çok sevdiğini gördüm... sonra da benim pencereme doğru bakıp gülmeni dilemiştim..."

"Orada olduğunu bilmiyordum."

"Elbette. Ben de sadece gülüşünü gördüğümü söylemek istiyorum... Üzerinde beyaz bir kazak ve fındık büyüklüğünde yeşil boncuklardan bir kolyen vardı."

"Ne kadar ayrıntılı hatırlıyorsun," dedim.

"Saçların dağınık ve çok uzundu. Birden senin güzel bir kız olduğunu fark ettim... sanki onca yıl boyunca bugüne varmak için yaşamışım gibi hissettim." Yüzüme bakmadan devam etti: "Sonra gittiniz, sen Uli'nin omuzlarına sıkıca tutunmuştun."

Joachim kalktı, çalışma masasının etrafından dolaşması gerekiyordu, ben sandalyeyi yoldan çektim ve pencereye kadar olan üç adımı geri geri gittim, mucizevi bir dönüşle beni ona götüren üç adım. "Hepsi buydu," dedi Joachim.

"Uzaklaş," diye bağırdım dehşetten donmuş bir halde, yirmi üç yaşında olduğumu ve hiç de deneyimsiz sayılamayacağımı bir anda unuttum, ben hâlâ birbirini tam tanımamanın verdiği çekiciliğin elimizden gitmesini engelleyecek bir geri adım bekliyor, şaibeli özgürlüğümü ve aynı zamanda bencillik anlamına geldiğini fark ettiğim bağımsızlığımı kaybedeceğime şimdiden yazıklanıyordum; yine de Joachim, "Elisabeth" dediğinde onun ağzından duyduğum için ismimi sevmeye başladım... "Elisabeth," dedi, "senin adını yüzlerce kez kendi kendime yüksek sesle tekrarladım..."

Diz çöküp göğsümü öperek ince kumaşın üstünden kalçalarımı kavrarken öne eğdiği başını ve arasına kırlaşmış tellerin karıştığı kum sarısı saçlarını gördüğümde şöyle düşündüm, düşündüm veya söyledim: "Joachim, saçların kırlaşmaya başlamış bile."

Ertesi sabah yola çıkmak zorundaydım.

Henüz çok erkendi, portakal rengi güneş ufka yaklaşıyordu, ağaçların ve çitlerin gölgeleri uzun ve serindi. Haziran sabahının enfes berraklığında gece yağan yağmurla yıkanmış pembe kirazların tazeliği vardı. Hâlâ geceden kopmamış sessizlikte yalnızca kuş sesleri duyuluyordu, ne gökyüzünün berrak mavisini bozan bir duman yükseliyor ne de havada sıcağın kurşun grisi titreşimleri görülüyordu.

Bahçeyi geçene kadar annem bana eşlik etti. Yolun karşı tarafında kapanan avlu kapısının sesini duydum. Bavuluma doğru eğilirken, "Beni istasyona Joachim götürecek," dedim ve inik gözkapaklarımın altından bile annemin ürkmüş ve kederli gülümseyişini gördüm. Joachim ıslık çaldı. Annem aceleyle, "Dilerim günün birinde sen de hayatı ciddiye almaya başlarsın..." dedi. Pardösümü çekiştirerek düzeltirken devam etti: "Düğmeni sağlamlamalıydım, sen nasılsa unutacaksın... Fakat Joachim'i parmağında oynatamazsın çocuğum..."

"Onu parmağımda oynatmaya niyetim yok zaten," dedim şaşkınlıkla. Joachim bahçe kapısını açtı çekingen ve resmi bir tavırla birbirimize yaklaştık.

"Lies'e göz kulak olun Jochen," dedi annem ve genç bir kız gibi kızararak aceleyle ekledi: "Biletini ceplerinden birine tıkıştırıp aramasın sonra, ilk kez olmuyor. Çok dağınık gerçekten de."

Annemin solgun yüzünü okşadım, kırışıklıkların gözlerinin etrafına çizdiği çemberi daha önce fark etmemiştim. "Hoşça kal Bayan Şeftaliyanak!"

Joachim bavulumu taşıdı, nazikçe iyi uyuyup uyumadığımı sordu, ben de iyi uyuduğumu söyleyerek teşekkür ettim, sonra gezinti yoluna çıkana kadar birkaç dakika bölük pörçük nezaket sözcükleri ettik dikkatlice; bu yolun çakılları üstünde sayısız âşık çift dolaşmıştır; ağaçlarının altı, şehrin başka hiçbir yerinde olmadığı kadar fısıldaşmalara

ve öpüşmelere sahne olmuştur; yeniyetme oğlanların ürkek öpücükleri, bir dans arasında kız arkadaşlarını kâğıt zincirlerle süslenmiş o ucuz ve gürültülü dans salonundan buraya kaçıran genç adamların ateşli öpücükleri...

Yüksek dalları kubbelenmiş yaşlı akçaağaçların altı çok serindi. Güneş koyu, neredeyse bronza bakan altın tonlarındaki ışık beneklerini yola boca ediyordu. Joachim bavulu elinden bıraktı. "Mutlu musun?"

"Deliler gibi." Kollarına atıldım. "Seviyor musun beni hâlâ?"

"Çaresizce. Her zaman ve sonsuza dek."

Bir ara bisikletli bir işçi geçti yanımızdan, tekerlekler çakılda gıcırdadı. Gece vardiyasından dönüyordu, Joachim'in omzunun üstünden baktığımda hafifçe bizden yana çevirdiği yorgun, bitkin ama sevinçle aydınlanmış yüzünü gördüm.

Pencereden içeriye geniş, sıcak bir nehir gibi dolan güneşe karşı gözlerimi kırpıştırdım. Sonunda kalktım, yastığı ve çarşafı toplayıp bazanın altına kaldırırken sarı badanalı duvarda asılı olan resme, kendi resimlerinden biriyle herhangi bir yerde, atölyede veya sergide karşılaştığımda her seferinde duyduğum aynı huzursuzlukla baktım. İnanıyorum ki hiçbir eleştirmen bir sanatçının araya giren aylar veya yıllar boyunca ürettiği yeni işlerle mesafe almış olduğu eserini sanatçının kendisi kadar insafsızca yargılayamaz.

Eskiden bu yarı çıplak figürü severdim; bugünse onda sadece Renoir'ın zayıf bir taklidini ve onun *Güneş Işığında Çıplak*'ına olan zavallıca benzerliğini görüyorum, kızın göğüslerindeki lirik eflatun gölgelerle kuşkuyla bakan kısık gözleri arasındaki tezat da içimi kendi yetersizliğim karşısında duyduğum bir bulantı ve utançla dolduruyor: Kendi elyazım yok henüz. Birkaç kez bu resmi kaldırmasını rica

ettim Joachim'den; insan bir resmi daha iyisini yaptığı anda yok etmelidir, dedim.

"Ama ben bunu seviyorum," dedi Joachim. "Ben uzman değilim ve vaftiz babalığını Renoir'ın, Rubens'in veya bir başkasının yapmış olması benim için fark etmiyor. Ben resmi güzel buluyorum ve bakmak hoşuma gidiyor. Sen de içi geçmiş yaşlı bir teknisyenin amatörce yorumunu hoş görmelisin."

Diğer duvarda karakalem bir resim var: Joachim'in yönettiği işletmeden bir görünüm; iki yıl öncesinde burası şehir dışında, çam ormanıyla demiryolu arasında kalan küçük bir haddehaneydi henüz. O sıralarda, bahçesi parlak kırmızı çayır çiçekleriyle dolup taşan demiryolcu kulübesinin çitine yaslanıp oturarak resmi çizdiğimde körleşmiş olmalıyım. Sanayi bölgesinin sert güzelliğini ancak kombinadayken fark ettim.

Resimleri ve pencerenin içindeki soluk kırmızı küpeçiçeğini saymazsak Joachim'in odasının da kendisi kadar aklı başında, soğuk ve kestirilebilir bir görünümü vardı. Fakat Joachim soğuk değil, hele kestirilebilir biri hiç değil... Dürüst bir insan olduğunu söyleyebilirim daha ziyade. Biraz modası geçmiş olan dürüstlük sözcüğü üzerine düşünüyorum ve bu bana açıklayamadığım bir nedenle, Isaac Levitan'ın resimlerini, karlı sahiller arasında özgürce akan nehirleri ve ışıklı kayın ormanlarıyla o buz mavisi engebeli manzaraları hatırlatıyor.

Bugün kardeşimi kaybedeceğimi anladığımda başka kime gidebilirdim?

6

"Batı'ya gidiyorum," dedi Uli, "Hamburg'a gidiyorum. Öbür gün."

"Öbür gün çarşamba," dedim düşünmeksizin. Bilincimin yüzeyinde sadece belirttiği süre vardı, iki günlük çok kısa bir

süre, hatta yalnızca bir gün ve içine telaşlı veda ziyaretleri ve alelacele bavul toplamanın da sığdırılacağı bir öğle sonrası.

"Sen delirmişsin ama," dedim.

"Schlieker Tersanesi'nde bir işim var," dedi Uli. "Neredeyse kesin gibi. Max gitti bile."

"Hangi Max bu?"

"Max'ı hatırlarsın, bir keresinde bir resim getirmiştim, onun saksafon çalıyormuş gibi göründüğünü söylemiştin."

"Ben saksafon çalan kimseyi tanımıyorum," dedim.

"Max işte... hatırlamaya çalış. Onu okuldan attılar, diplomaya çok az kala."

Uli'nin kısa kesilmiş dalgalı kara saçlarında yağmur damlacıkları ışıldıyordu, başını biraz eğik tutmuş, sağ gözünü kısmıştı; bu hareketi içime dokundu, yıllar önce çizim masası başında çalışırken bir itişme sırasında öğrencilerden biri kalemle Uli'nin gözüne zarar vermişti, o talihsiz kazayı hatırladım. Gözünde, esmer yüzüne gözü pek bir korsan ifadesi veren kara bir bantla dolaşmıştı aylarca. Bant nihayet çıkartıldıktan sonra bile resim çizerken veya kitap okurken hâlâ bir eliyle sağ gözünü kapatıyordu; daha sonraları sadece gözünü kısmakla yetindi. Gözkapağının üstünde bir yara izi kaldı geriye, minicik beyaz bir üçgen, bir de güvenini sarstığı için onu ara sıra tedirgin eden bir görme zayıflığı.

Uli gözlerini aşağıdaki, rutubetlenmiş çerçöp ve paslı tel örgülerden başka bir şeyin görünmediği bakımsız küçük bahçeye dikmişti; yeni kazılmış tarhlar boş ve karaydı, daracık bahçe yolları arasındaysa – birazcık yeşillik ve renk vardı. "Senin şu Max'ı niçin okuldan attılar?" diye sordum.

"Bildiğim kadarıyla... geçen yıl şubatta, karnaval sırasında... yanında başka birkaç kişiyle birlikte ortalıkta serserilik yapmışlar..."

Kendi karnaval eğlencelerimizi düşündüm: Cüretkâr görüntüler, sarhoş patırtısı, siyah file çoraplar, yarı çıplak göğüsler, barın loşluğu, köşelerde öpüşmeler, yerde yuvarlanan

klarnetçi... "Biz bugünlere nasıl geldik ki? Karnavalda biraz taşkınlık etti diye kimse okuldan atılmaz."

"Sadece bu kadar değil," dedi Uli dişlerinin arasından, her geçen an daha da aksileşiyordu. "Politik bir şey işte. Gruplardan biri gösteri yapmak istemiş... Max zamanında çekip gitmiş. Tanrı aşkına, yeter, tam olarak bilmiyorum."

"Ama o senin arkadaşın değil mi?"

"O kadar da yakın değil. Sırlarını bilmiyorum."

"Ama şimdi sana Schlieker Tersanesi'nde iş buluyor."

"Betsy sana yalvarıyorum, şu sonsuz 'ama'larınla sinirlerimi bozma." Sonra paltosunun yukarı kaldırdığı yakasının arkasından devam etti: "Ona kargo gönderdim, çamaşırlarını, giysilerini. Bir keresinde bir bavul dolusu kitabını Batı Berlin'e götürdüm; o sırada henüz göçmen kampındaydı." Nihayet başını benden yana çevirdi. "Ben de senden bunları rica etmek zorunda kalacağım Betsy. Bir genç kız için tatsız bir angarya, ama bir yığın kitaba ve notlarıma ihtiyacım var. Hepsini çoktan paketleyip hazırladım. Kitaplar... mektuplar... her türden hatıra..."

Uli için bavul nakli bir dostluk hizmetiydi sadece – aranma ve tutuklanma riskine rağmen etik gereği yapılacak dostane bir yardımdan başka bir şey değildi.

Yanıt vermedim, Uli'nin benden yardım beklemesindeki teklifsizlik karşısında afallamıştım.

Kırık dökük bir sesle konuştu: "Bu konuda güvenebileceğim başka birini tanımıyorum."

"Sen delirmişsin oğlum," dedim tekrar kaba bir ergen tavrıyla, ama ona hâlâ inanmıyordum. Bunu planladı, diye düşündüm. Bütün gemileri yakmadan önce eşyalarını düşünüyor. Bu gerçek olamaz, kardeşim benden bu kadar uzaklaşmış olamaz, ben onun yandaşı değilim.

Koridorda hazır bir bavul, geceyle gündüz arasında kızıla çalmaya başlayan kasvetli bir zaman dilimi, uykuma karışıp bana yakınlaşan bir yüz: Hoşça kal! Uli'yi paltosunun

kolundan yakaladım. "Konrad o değil mi?" dedim. "Yalan söyleme, Konrad'la yazışıyorsunuz, seni öbür tarafa alan o." Konrad'ın bana söylediklerini tekrar duydum: "Seni ne hale getirmişler." Onu da yozlaştırmasınlar diye şimdi de erkek kardeşini yanına alıyordu, onun için henüz geç değildi, kız kardeş elden gitmişti artık. Konrad'ın unutamadığı ve nefret ettiği ülkesine karşı kör intikam hırsını hissedebiliyordum, değeri birkaç on bin markla hesaplanabilecek genç bir insanı bu ülkeden koparmaya çalışıyordu, binlerce mühendisten biri sadece, ama biri diğerini peşinden çekecektir, arkadaşları var, mektuplar yazacaktır, bu bilinen bir şey.

"Hayır," diye karşı çıktı Uli, "hayır, hayır. Konrad Alman Tersanesi'nde zaten. Onunla bir bağlantımız yok."

Kestane ağaçlarının arasında uzanan yola perde gibi inen şiddetli yağmurun altında ağır ağır yürüdük. Sanırım Uli'nin söylediklerini ancak kavramaya başlamıştım: Batı'ya geçecek, Hamburg'a gidecekti ertesi gün. Uli'nin daha önce hiçbir şey belli etmeyişine de, kendim bir şey sezmeyişime de bozulmuştum ve neredeyse tatsız bir hisle Joachim'i düşündüm; bana el koyan, kardeşimi uzağa iten bir yabancı.

Kararlı ağabeyimi güldüren bir kararlılıkla, "Seni bırakmayacağım," dedim aniden o da gülmeye devam ederek sordu: "Beni ihbar etmeyeceksin herhalde?"

"Demek o yüzden bu kadar para harcadın. Pahalı bir fotoğraf makinesi aldın..."

"Başlangıç sermayesi Betsy. Sizde dedikleri gibi mercek kaçakçılığı. Üzgünüm, ama öyle veya böyle devlet düşmanı bir suç da sayılmaz sonuçta."

"O yüzden sarhoş oldun..."

Durdu, beni omuzlarımdan tutarak kendine doğru çevirdi; köşeli çenesi ve sert kıvrımlı ince dudaklarıyla şimdi Konrad'ınkine benzeyen yağmurdan ıslanmış yüzü çok yakınımdaydı. "Artık bunaldığım için, kaldıramadığım için... Burada kalamam, boğuluyorum burada... Kendimi

budalalık ve bürokrasinin diktiği parmaklıkların ardındaki bir tutsak gibi hissediyorum, artık ne yaptığım işten ne de öğrenciyken yaptığımız şeylerden zevk alıyorum, hayat bütünüyle itici geliyor bana. Gitmeliyim ben, duyuyor musun, derhal gitmeliyim, bir saçmalık yapmadan gitmeliyim..."

Bastırılmış duygular yüzünden bölük pörçük, yarım yamalak kurduğu cümlelerin basıncıyla uyuşmuş gibi, "Nasıl bir saçmalık?" diye fısıldadım.

"Merak etme, fabrikayı filan ateşe vermeyeceğim." Çarpık bir gülüşle devam etti: "Belki yoldaş kadro şefinin suratına bir tane geçiririm ya da kendi ustabaşımın, o zavallının. Hepsi bu kadar. Ben eskiden beri azla hoşnut olabilen biriyim. Pis işler yapmam, Max'ın meselesine de bulaşmadım..."

Durdu, bir süre sonra sıkıntıyla devam etti: "Evet doğru. Max bir grubu eğitmeye çalışıyordu. Onu ele vermezdim, böyle bir şey aklımdan geçmez. Ama harekete geçmelerine kalmadan kaçtıklarında yüreğimden bir ağırlık kalktı. Karışık bir işti..."

Şöyle düşündüm: Sanki ahlaki kriterlerine ters düşen pis bir işten söz eder gibi "olacak şey değil" tonunda konuşuyor. "Uzun zamandır senden böylesine bir saçmalama duymamıştım," dedim. "Acaba bir duruşun var mı senin?"

"Hayır. Bu yüzden gidiyorum."

Sonra kendini kapattı. Gelecekteki kırışıkların ince hatlarının belirmeye başladığı görülen bu geniş esmer alnın ardında, kafasının içinden neler geçiyordu acaba? Uli benden daha büyük, benden daha akıllı, onu nasıl doğru yola getirebilirim ki?

"Ama insan hayatı boyunca kendini her şeyin dışında tutamaz ki," dedim.

"Ben bir şeye dahil olmak istemiyorum, lanet olsun, ben gemi inşa etmek istiyorum."

"Eskiden farklıydın..." (Amfi, rengârenk dalgalanan bir çiçek tarhı gibi yüzler, heyecanlı, kuşkulu, düşmanca bir ge-

rilim içindeki yüzler ve konuşmacı kürsüsünün arkasında hep benim kardeşim, mavi gömleğinin yakası açık, esmer elleri ve keskin bakışlarıyla arkasındaki duvarda asılı duran kızıl bayrağın önünde; konuştuğunda sınıf arkadaşları ayaklarıyla tempo tutup tezahürat yapıyor, çoğunlukla ellerinde olmadan karşıtları da katılıyor ve amfinin eskilikten kararmış cilalı ahşap zemini titriyor; ben ilk sıradayım, diğerleriyle birlikte el çırpıp ayaklarımla tempo tutuyorum, ağabeyimle ölçüsüz gururlanıyorum; böyle anlarda bir meşale gibi görünüyor gözüme.) "Eskiden sorumluluk alırdın. İkimiz de grup temsilcisiydik, unuttun mu? Ve üç yıl boyunca birinci sekreterimiz sendin. Gençlik örgütümüz için her gün ve neredeyse her akşam yollara dökülürdük, hele sen ölesiye koştururdun..."

"Başarımızın sonucu da bizden 'şu Stalinistler' diye söz etmeleri oldu," diye ekledi Uli canı sıkkın.

Güldüm. "Askeri sertlikte bir disiplin getirmeye çalışan sendin canım. Tamam, biz de sabırsızdık, yol yordam bilmiyorduk... Biz kiliseye dönmek istemediğimiz, onlar da Feuerbach okumak istemedikleri için genç Hıristiyanlarla kavga ederdik."

"Tanrı'nın dürüst savaşçıları," dedi Uli ve ister istemez o da güldü. "İçlerinden biri –sizin sınıftandı, ona yakışıklı Dinter derdiniz– küçükparmağımı kırdı..." Diğer parmaklarından hiç farklı görünmeyen sol küçükparmağını hareket ettirdi. Bakışları neşelendi, güzel anıların renkli gölgeleri düştü yüzüne. "Belki devrimcilik oynayan ufaklıklardık Betsy, fakat bugünkü meslek sahibi gençlerde olmayan yeteneklerimiz vardı. Doğaçlama yapabiliyorduk ve devasa *aygıtlara* ihtiyacımız yoktu."

"Sen ne diyorsun, elbette yoktu, aygıta bel bağlamazdık biz," derken, demek ki hâlâ anlaşabiliyoruz, diye düşündüm.

"Bir de adildik," dedi Uli ve sesinde eski zamanlardan; daha akıllı biri çıkar da güler veya Gregory'nin biri gelir

de burun kıvırır diye korkmadan konuştuğumuz on yedi yaşlarımızdaki o muhteşem coşkudan bir tını yakalar gibi oldum bir kez daha. Benim kuşağımın gençleri güçlü sözlerden ve güçlü duyguların ifade edilmesinden niçin çekiniyor, diye düşündüm. O zamanlar, savaştan sonraki ilk yıllarda ve cumhuriyetin kurulmasından sonra, duruma ciddiyet ve tutkuyla bakmıyor muyduk artık? Yeni düzenin kızıl ve törensi yükselişini görecek bakışa sahiptik ve öfkeli genç adamlarla onların yanlış anlaşılmış şekilsiz idollerinin cazip bir "kusura-bakmayın-ama" hareketi yaratarak bizim güzel heyecanımızı ezen şekilsiz yandaşları henüz ortaya çıkmamıştı.

"Ama bu adalet duygusunu en fazla liseyi bitirdiğimiz yıllara kadar koruyabildik," dedi Uli; yakaladığım ışık tekrar sönmüştü.

Üstlendiği rol ve daha çok da neredeyse Kohlhaas'vari bir katılığa varan adalet duygusu Uli'yi diğer öğrencilerin avukatı haline getirmişti.

"O zamanlar başkaları için hak mücadelesi verirdin," dedim, "dışarıda kalmazdın."

"Gülünç derecede genç, gülünç derecede coşkulu ve gülünç derecede bilgisizdik. Bize okulda ve gruplarda anlattıkları her şeye inandık."

"Bugün neye inanıyorsun peki?"

"Artık hiçbir şeye inanmıyorum. Ben matematikçiyim – inanmıyorum, biliyorum. Bir artı birin iki ettiğini biliyorum..."

"Seni anlamıyorum artık," diye bağırdım, o öğle sonrasında ilk kez tırmanması mümkün olmayan bir duvarın veya yedi kilit vurulmuş bir kapının önündeymişcesine yoğun bir çaresizlik hissettim.

"Yüzünü öyle karartma küçük kardeş," dedi Uli şefkat ve sabırsızlıktan titreyen bir sesle. "Yeryüzünü terk etmiyorum. Güney kutbuna veya Amazon ormanlarına gitmiyorum. Almanya'dan Almanya'ya geçiyorum..."

Eli yorgun, kahverengi bir yaprak gibi yumuşacık, omzumdan aşağı kaydı. "...gittiğim yer Almanya," diye hayretle tekrarladı sanki bu daha yeni aklına gelmiş gibi. Değiştirdiği şey sadece bir coğrafi alandı, Baltık Denizi yerine Kuzey Denizi, Rostock yerine Hamburg, hepsi bu kadar ve *Almanya* kavramını da kendini haklı çıkarmak için kullanıyordu.

Ne var ki çok, çok uzun zaman öncesinde severek ünlediği bu ismin şimdi ağzından güvensizliğin verdiği acımsı bir tınıyla çıkmasını engelleyemedi. Almanya bizim için hâlâ *Fahne hoch, Wacht am Rhein* ve *über alles*'i* de kapsıyordu. Kavruk çocuklardık biz. Ayrıca yalnızca Elbe ve Oder nehirleri arasındaki toprakları tanıyorduk, Rhein kıyılarının üzüm bağlarıyla dolu yeşil yamaçları, Hamburg limanındaki gemi direkleri ve bacalar, Bamberg Katedrali bizim için sadece kartpostalların veya babamın yayıncılık zamanından kalma, savaşı kütüphanemizin raflarında atlatmış eski kitapların aşınmış sayfalarındaki birer görüntüydü.

"Sen son yirmi yılı bir mağarada uyuyarak geçirmişsin Bay Rip van Winkle,**" dedim. "Bu arada iki ayrı Alman devleti kuruldu."

"Gerçekten," dedi Uli. "Ve buradaki bir barış devleti, hukuka uygun –ve bağışlanmış– olan bir tek o Betsy! Sosyal bilimler derslerinden biliyorum bunu."

Beni kolumdan tutarak, "Hadi," dedi, "son günümüzde kavga etmeyelim."

Bir haziran göğüne ve sıcak yaz akşamlarında canlı, hareketli bir sokağa uygun düşecek bir gezinti temposuyla yürümeye başladı. Sanırım artık hissetmediği bir güven yanılsaması yaratmaya çalışıyordu. "Palavralar bitti artık, değil

---

* Milliyetçi marşlar. (ç.n.)

** Amerikalı yazar Washington Irving'in bu eseri, Amerikan edebiyatında öykü türünün ilk örneklerinden biri olarak kabul edilir. Rip van Winkle, sihirli bir içkinin etkisiyle yirmi yıl boyunca uyumuş, uyandığında Amerikan Bağımsızlık Savaşı sona ermiştir. (ç.n.)

mi?" diyerek gülerken, ben "Palavralar daha yeni başlıyor," deyince koyu renk kaşları öfkeyle çatıldı.

7

Babamın çalışma odasında Hansel ve Gretel oyunu oynarken birimiz dört, diğerimiz beş yaşındaydık; çocuk hayal gücümüzle geniş çalışma masasını ve koyu renk heybetli kitaplıkları, kayalıklara ve karanlık ormanlara dönüştürmek hiç zor değildi, kalın halı da ayak seslerimizi ormanın yumuşacık yosunlu zemini gibi yutardı.

Dehşetli yalnızlık duyardık. Kuşlar serptiğimiz ekmek kırıntılarını yemiş olurlardı, yolu bulamazdık ve vahşi ormana gece inerdi...

Oyunumuz bu noktada onu benim için unutulmaz kılan bir yoğunluk kazanırdı: Bugün bile hatırladığımda aynı terk edilmişlik ve korunmasızlık duygusuyla titreyerek ister istemez omuzlarımı kısarım. Gretel masalın öngördüğü gibi başını Hansel'in kucağına gömer, kayıp çocukların etrafında rüzgâr uğuldamaktadır – ve kaybolma oyunumuzun şaşmaz biçimde bu durağında ikimiz de gözyaşlarına boğulurduk... Ama anne babamız her zaman yakınlarda olurdu, bizi kaldırır, gerçekliğin avutuculuğuna, bollukla donatılmış akşam yemeği sofrasına ve beyaz çarşaflı yataklarımıza geri döndürürlerdi.

Savaştan sonraki açlık çekilen o yaz boyunca kaç pazar sabahı köyler arasındaki yollarda dolaştık acaba? Bir sonraki köy yedi kilometre uzaklıktaydı. Çimenlerin arasında çiğ damlacıkları ışıldar ve yabani otlar sabah serinliğinde kokularını yayarken biz çizik içinde kalmış çıplak ayaklarımızla üzerinde bisiklet tekerleklerinin izi kalmış nemli toprakta yürürdük. Anızlı tarlalar sanki çekirge sürüsü basmış da ekini yiyip bitirmiş gibi çıplak uzanırdı.

Şehirli çekirgeler köyleri de basmış ve hiçbir yerde alacak bir şey bırakmamışlardı, en azından hâlâ tedavülden kalk-

mış eski parayla ödeme yapmaya çalışan saf deliler için alacak bir şey olmazdı.

Ama biz umutsuz bir inatla her pazar sabahı yeniden bu köye giderdik. Uli kimsenin almak istemediği paraları terli, küçük avucunda sımsıkı tutardı, ben de boş süt güğümünü taşırdım. Erkenden ısınmaya başlamış mavi göğün altında pazar sessizliğinde uyuyan köyün içinden geçerdik, açgözlülükle sürgülenmiş kapıları çalar, hırsla havlayan köpeklerin zincirlerini çekiştirip durduğu avlularda korku içinde birbirimize yapışıp beklerdik. Hiçbir zaman bir damla olsun süt bulamadığımızı kesin olarak hatırlıyorum.

Dönüş yolunda yedi kilometrelik mesafe yedi katına çıkardı, güneş dev bir erimiş kurşun damlasına dönerdi. Her pazar yaşadığımız eziklikle omuzlarımız düşer, tozun içinde ayaklarımızı sürüyerek geri yürürdük. Fakat açlıktan ve utançtan yarı ölü gibi eve vardığımızda annemiz bizi başak kılçıklarının daladığı güneş yanığı kollarını açarak karşılardı...

Dün ince gümüşsü ve yoğun yağmurda sırılsıklam olup eve döndüğümüzde babam balkonda durmuş dönüşümüzü gözlüyordu. Bizi yavru kediler gibi ensemizden kavrayıp oturma odasına sürükledi. "Kırk yılda bir eve geliyorsunuz," diye yakındı annem, "o zaman da kim bilir nerelerde sürtüyorsunuz."

Kahve masası hazırlamıştı. Keklerimizi dilimlerken fincanlara kahve döküşünü izledik. "Siz atışmışsınız çocuklar..." dedi babam.

Uli bacağıma sıkı bir tekme attı. "İyi çorabımı yırt bari eşek herif," dedim.

"Ah pardon. Sana dikişsizlerinden gönderirim."

"Sıçmışım senin dikişsizlerine..."

"Elisabeth!" diye bağırdı annem. "Böyle konuşmayı nerede öğrendin hiç bilmiyorum!" Enseme hafif bir şaplak attı, güzel gözlerinin içi gülüyordu.

Radyoda şapşal romantik şarkılardan biri çalıyordu; fakat kimse dinlemediği için rahatsız da etmiyordu. Her zamanki damasko masa örtüsünün üstünde Rosenthal porseleninden pasta servisleri duruyordu, çikolatalı kek ve vişneli pasta vardı, ufak tefek ve hızlı planlama şefi beyefendi, aklı planlama rakamlarına gittiğinden kafası başka yerlerde ve biraz da huzursuz, sandalyesinde oturuyor ve annem sanki hâlâ sürekli aç yeniyetmelermişiz gibi bize tıka basa pasta yediriyordu.

Babamın ne zaman ayağa fırlayıp bize sevecen ve dalgın bir bakış fırlatarak şöyle mırıldanacağını tahmin edebiliyordum: "Kusura bakmayın çocuklar, biraz çalışmam lazım." Sonra yaşlanmakta olan kadınların hafif inlemesiyle annem de doğrulacak, o da eline örgüsünü veya bir kitap alacaktı; Raabe'yi, Fontane'yi ve Gottfried Keller'yı sever, annemin son otuz yılda yazılmış olan bütün edebiyat yapıtlarını hafif bulduğundan kuşkulanıyorum.

Eskiden bu pazar öğle sonraları neredeyse deli ederdi beni. Oysa şimdi huzurlu, güvenli adacıklar gibi görünüyorlar: Bir buçuk yıldan beri bir barakada yaşıyorum. Atölyem de bir barakanın içinde kuruldu, kuzeye bakan üç penceresi olan çok geniş bir mekân, bu pencerelerden de sadece ve sadece barakalar görüyorum...

Atölyede her zaman sigara, boya, terebentin ve kombinanın üstünde hep asılı duran o yağlı isin kokusu oluyor, ayrıca herkes sigarasını canının istediği yerde söndürüyor. Konuklar için birkaç sandalye, dört tane de Lukas'ın bürolardan el koyduğu saltanatlı koltuklardan var ve bir de elektrikli ocak. Çay kutusunu boyaların durduğu küçük sandıkta Napoli sarısıyla karmen kırmızısının arasında, şeker kutusunu ise örtücü beyazla denizci mavisi arasında bulacaklarını hepsi biliyor. Atölye sadece geceleri kapatılıyor, böylece yemekten veya kahve ocağından döndüğümde çoğunlukla çay içerken arkadaşlarının portreleri üzerinde tartışan birkaç

kaygısız konukla karşılaşıyorum... Beni ziyarete geldikleri için seviniyorum. Mesleğimden gurur duyuyorum. Ne var ki kendimi berbat hissettiğim zamanlar da oluyor, o zaman niçin herkesin benim yanımdayken hep sanattan söz etmek gibi bir zorunluluk hissettiğini soruyorum kendime (oysa ben onların hikâyelerini dinlemeyi yeğlerdim; nereliler, kendileri için neler planlıyorlar, kime âşıklar, hayalleri neler...).

Deponun açık pencerelerinden radyonun bangır bangır sesi yükseldiğinde, kış aylarında tahta duvarların çatlaklarından içeriye soğuk sızdığında ve yağmurda depo yolu bileklerime kadar yükselen balçıkla kaplandığında buradaki eğreti hayatımızın bütün o kuşkulu romantizmine lanet okuyordum. Yine de birkaç gün ailemin sıcak kucağında ısınır ısınmaz, hâlâ cüret ve macera kokan bu âleme, sarı-beyaz renklerdeki devasa ekskavatörün rüzgârın şekilleriyle şımarıkça oynadığı, altlarında koyu kahverengi nemli tabakaları gizleyen kum tepelerinin, güçle ve sabırla ölçüsüz miktarlarda toprağı çıkaran, kazıma panelleri inik panzerli iş makinelerinin sergiledikleri manzaraya duyduğum özlem yeniden içimi kaplıyordu...

Babam beklediğim gibi ayağa kalktı, odaya ne tür bir müzik seli dolduğunu algılayınca alnı kırıştı ve radyonun düğmesine bastı.

"Caz müziği bul en iyisi," dedi Uli.

"Ah sizin şu korkunç dans müzikleriniz," dedi annem.

Uli bana baktı, karşılıklı omuz silktik, *Basin Street Blues*'u* ve bir Marie Lou veya Tina Marie'yi patırtının iki farklı türü olarak gören ve usanmadan verdiğimiz konferanslara rağmen bir caz grubuyla bir dans orkestrası arasındaki farkı bir türlü kavrayamayan yaşlı insanlara duyduğumuz sevecen ve aynı zamanda tepeden bakan bir sabırla bir saniye içinde anlaştık.

---

* Louis Armstrong'un bir parçası. (ç.n.)

"Artık öğrenmeleri mümkün değil," dedim üzüntüyle.

Babam pes etti ve bizim için Avrupa'nın uzak köşelerinden birinde bir piyano-boogie ve insanın yüreğini paralayan boğuk ve kederli bir Mr. Pinetop sesi buldu.

Ağabeyime bakışlarımla bir işaret çaktım, homurdanarak peşimden yan odaya geldi. Artık konuşacak bir şey kalmadığını belirtircesine hemen pencerenin başına giderek gözlerini inci grisi akşam ışığının yabangülü çalılarının üzerine aktığı bahçeye dikti; erik ağacında bir karatavuk kulak tırmalayan sesiyle söyleniyordu.

Uli'nin yanında durdum ben de. Küçük keskin bir hareketle başını, aslında sadece gözlerini benden yana çevirdi. Meydan okuyan bir ses tonuyla "Eee, ne var?" dedi. Gözlerini incelerken onun varlığını unuttum: Gözkapaklarını indirdiğinde yanaklarına doğru kara birer yarımay çizen sık kirpikleri ve hiçbir tuvalde aynısı tekrarlanamayacak o nadide renklerdeki iris, kızıl kahve noktacıklarla bezeli bir açık kahverengi; rengin, dokuların ve suyun duyularla canlanması...

"Betsy!" dedi Uli sabırsızlıkla. "Ne var? Bana niye öyle gözlerini dikmiş bakıyorsun?"

"İnsan gözünü keşfettim," dedim şaşkınlıkla, itiraf etmem gerekir ki budalaca bir resmiyetle konuştum. "Bazen keşfetme yaşının ne zaman sona ereceğini merak ediyorum."

"Sizin gibi küçük çılgın ressam hanımlar için asla," dedi ağabeyim. "Belki de tümden dar kafalı ve budala değilse hiç kimse için sona ermiyordur. Yarın *ağzı* keşfedersin, gelecek sene *gölgeyi* veya ışıkla gölgenin senden en az beş yüz yıl önce bir başkasının da keşfetmiş olduğu belli bir dağılımını."

Hayır, birden aşırı heyecanlanıp bilincimin haritasında beyaz bir nokta bulup fethederek görüntülerle doldurduğumda başkalarının yaptığı gibi benimle dalga geçmiyordu Uli. Böyle şeyler olay olurdu. Arkadaşlarım halime gülerlerdi: Seni şapşal, yüz yıl önce de biliniyordu bu. Ama ağabe-

yim böyle bir şeyi niçin olay haline getirdiğimi anlıyordu; kitaplardan, konferanslardan, gözlemlerden edindiğim uzun zamandır zihnimde dolanan bilgileri o anlarda gerçekten kendime *mal ettiğimi* anlıyordu.

İçimde kabaran heyecan dalgasıyla ona sarılıp fısıldadım: "Ah prens, prens... henüz seni bırakamam..."

Beni sımsıkı göğsüne bastırdı, sevdiğim kokusunu içime çektim; unutulmaz bir andı; karanlık masal ormanındaki molalarımızın, kızgın sıcağın altında köy yollarında el ele yürüyüşlerimizin tazelendiği bir andı... Uli beni kendinden uzaklaştırdı. "Bana işkence etme ne olursun Betsy, bana işkence etme, durumu daha da zorlaştırma benim için."

"Bunu sana açıklamam mümkün değil," dedi bir süre sonra, "çünkü diğer şeylerin yanı sıra özgürlük kavramıyla ilgili görüşlerimiz de birbirinden epeyce uzaklaştı."

"Ben nedenleri bilmek istiyorum, somut gerekçeleri, bunun ötesinde bir şey beklediğim yok," dedim sabırsızlıkla. Birdenbire aklıma, parti sekreterine telefon açıp ne yapmam gerektiğini sormak gibi cüretkâr bir fikir geldi.

Bergemann hâlâ genç, ufak tefek, tıknaz ve esmer bir adamdı, yüzü bana bir Bask beresinin ona yakışacağını düşündürürdü hep, belki de Kisch'in İspanya'da çekilmiş bir fotoğrafını hatırlattığı için. Kahkahalar atar, içinde onu daha güvenilir hissettirecek o yumuşak tınıların eksik kaldığı çok yüksek ve gür bir hatip sesiyle konuşurdu; herkesin bütün sorunlarını ona taşımasına önce şaşırmıştım. Fakat Bergemann sabırlı ve kendisini sevmemizi sağlayan bir erdemi var: Dinlemesini biliyor ve karşısındaki kişi kadar bilgi sahibi olmadığı konular üzerine konuşmuyor, sınıfına özgü o asli ve aklı başında yargı yeteneğine de sahip, öneri getiriyor ama bilgiçlik taslamıyor.

Üç yıl önce biri bana özel bir meseleyi partiye götüreceğimi söyleseydi gülerdim; ayrıca her türlü müdahaleyi de kararlılıkla reddederdim. Şimdiyse ağabeyimin meselesinin

sadece onu ve beni ilgilendirdiğine inanmıyordum; Bergemann'ı ve bildik içtenliğini aklımdan geçiriyor, her iki elimi birden tutup sallamasını, ufak tefek ve sıkı bedenini, kıvılcımlar saçan kara gözlerini, atölyede uzun adımlarla dolaşmasını gözümün önüne getirmeye çalışıyordum...

Fakat Bergemann uzaktaydı, bir insanın yüzünü ve ellerini görmeden konuşamam. Bu fikirden vazgeçtim.

Uli, üzerinde üç kardeş birlikte çektirdiğimiz eski bir fotoğrafımızın durduğu bal rengi kiraz ağacı komodinin üzerine eğildi. Sağ gözünü kıstı: "Ne kadar da minikmişsin."

"Sen de ne kadar şişkoymuşsun," dedim, "bir yağ tulumu, bir koca çuval sanki..."

Sokakta oynarken söylediğimiz tekdüze bir çocuk şarkısını dişlerinin arasından mırıldandı: "Arkanıza bakmayın sakın, dolaşıyor koca çuval, çevrede dolaşıyor kimse görmeden. Arkanıza bakmayın sakın..." Bir parmağını altın sarısı parıltılar saçan ahşabın ceviz kahverengisi damarlarının üzerinde dolaştırdı; yoğun düşüncelere dalmış pek çok insanda olduğu gibi yüzü ifadesizdi ve aniden yorgunlukla itirazın birbirine karıştığı bir hareketle başını benden yana çevirerek benimle veya kendisiyle yaptığı sessiz konuşmanın son cümlesini sesli söyledi: "En çok da buradan vicdanım rahatsız ayrıldığım için sizden nefret ediyorum. Bunu başardınız. Bir şekilde bunu hepiniz başarıyorsunuz, ya da neredeyse hepiniz..."

"Vicdanınla başa çıkacaksın nasılsa," dedim soğuk bir sesle ve bunu sevgi duyduğum bu delikanlıya değil, Batı Berlin'in bir sokağında veya Bahnhof Zoo'da beni bekleyecek olan, yüz ifadesine yabancılaşacağım bir adama söyledim. "Konrad da başa çıkmadı mı sonuçta..."

"Konrad," dedi Uli küçümsemeyle. "Umarım beni ciddi ciddi Konrad'la karşılaştırmaya yeltenmiyorsundur. Federal Cumhuriyet vatandaşı diye bir şey varsa eğer, tek örneği de

Konrad'dır." Ona inanamayarak baktım. Uli normal, aklı başında bir ses tonuyla devam etti: "Ben sizin insanlarınızdan vazgeçiyorum, meselemizden değil. Geleceğin dünyasının komünist bir dünya olacağından asla kuşku duymadım – en karamsar anlarımda bile duymadım. Tarihin yasalarını kavramış olan hiç kimse de bundan kuşku duymaz. Benim programım bu Betsy, kimse de bunu değiştiremez."

"Tanrım," dedim allak bullak, "ve sen bu programla sınırı geçip kapitalist işverenlerine doğru gidiyorsun..."

"Aynen," dedi Uli. "Burada öğütülüp bitirilmeden önce..." diye özgüveni daha düşük, daha alçak bir sesle ekledi. "Öbür tarafta her zaman büyük işletmelerin halkın malı olması için çaba göstereceğim."

"Kendi çalıştığın tersanenin de mi?"

"Evet, benim tersanemin de." Durakladı. Tedirgince gülümsedi. Hemen devam ettim: "*Senin* tersanen mi, nasıl yani? Komünist terminolojinden vazgeçmen gerekecek orada."

Sesini çıkarmadı. Bazen bir yolculuk unutulmuş bir bavul yüzünden daha istasyondayken biter, diye düşündüm. Bazen girişimler tek bir sözle dağılır gider. Daha ne kadar bir sözcükte tökezleyip kalacak Uli? Ona şöyle dedim: "Bunu orada şefine mi anlatacaksın ya da müdürüne veya düğmeye her kim basacaksa ona mı anlatacaksın? Halkın mülkiyeti basit bir ifade değil sadece –halkın mülkiyeti– bu patlayıcı madde, arkadaş."

"Öteki tarafta kimse kimsenin ağzını tıkamıyor."

"Komünist Parti'yi yasakladılar."

"Belki," dedi Uli gayet rahat, "belki tam da bu yüzden KP'ye katılacağım."

"Belki de bu yüzden doğruca hapsi boylayacaksın."

"Kendi insanların tarafından hapse gönderilmekten daha iyi," dedi Uli.

Alaycı bir yanıt verdim: "Kesinlikle, kendi yaşadığın ülkede olmadığı sürece sosyalizm güzel bir şey."

"Uğruna mücadele edebildiğin sürece, ahmaklar tarafından ezilip geçilmediği sürece," diye bağırdı Uli.

"Ahmak sensin," diye bağırdım ben de. İkimiz de hararetimiz yükselmiş, yüzlerimiz kızarmış bir halde karşılıklı duruyorduk; Uli'nin gözleri kıvılcımlar saçıyordu, şimdi öfkesini bana yöneltmişti; ben de kontrolümü kaybedip avaz avaz bağırmaya başladım: "Diğer tarafa geçip bir de kurban rolü oynamak ha! Senin gibileri iyi tanırım, sürekli yakınıp kaybettiğiniz özgürlüğünüze ağlarsınız, biz hata yaptığımızda da cllcrinizi ovuşturmaya başlarsınız; küçük burjuvalar, hadi bırakın yapsınlar, son sürat, araba çamura saplandığı zaman sıra bize gelir, çamurdan çıkarmak bizim işimiz..."

"Ben asla ellerimi ovuşturmadım," diye haykırdı Uli.

"Ama ağzını açma özgürlüğünü de kullanmadın. Düşünmek ilk toplumsal sorumluluk, söz almak da ikincisi."

"Söz almak mı... ağzım aşınacak konuşmaktan. Derhal yanlış tartışmalara girmekle, hata yapmakla suçlanırsın. Taktik küçüğüm, taktik nedir, onu da bilmiyorsun sen."

"Taktik açık davranmamanın eşanlamlısı değildir."

"Sen açık davranma lüksüne sahipsin belki – taygadaki o kombinanda, efsanevi parti yönetiminin kahramanlarının yanında. Siz sanatçılar delilik özgürlüğüne sahipsiniz zaten."

Annem kapıda dikilmiş elleriyle bize dur işareti veriyordu: "Çocuklar bütün sokak sizi dinlemek zorunda mı? Her zaman politika, her zaman sizin şu politikanız, eve her gelişinizde hep aynı şey. Cazınızı bile bastırıyor sesiniz." Sözcüğü İngilizce vurgusuyla ve temkinli bir hoşnutsuzlukla söyledi. Gülmeye başladık.

En zeki ve çalışkan öğrencilerden biri olarak kabul edilen ağabeyim üniversitenin dördüncü yılında adı burada gerekmeyen bir profesörün asistanı oldu. Hakkında duyduğum her şey onun bir otorite olduğuna işaret ediyordu

ve öğrencilerine Almanya'da gemi yapımı alanında gerçek anlamda sadece iki uzman bulunduğunu, diğerinin Hamburg'da olduğunu söyleyebilecek cesarete sahipti. Bu profesör maceralı yollardan ülkeyi terk etti, nedenini ne Uli ne de diğer asistanlardan biri öğrenebildi.

Ağabeyim bir yıl sonra "çok iyi" dereceyle diplomasını aldı ve umudu, bilgisine ve yeteneklerine uygun bir işe girebilmekti. Elbe kıyılarında bir yerde küçük bir tersaneye başvurdu. Reddedildi.

Bir anlam veremedi. Tersanenin kadro şefiyle görüştü ve geçmişinde karanlık bir nokta olduğunu öğrendi, kendi sömestrindeki parti kurulu tarafından siciline geçirilmişti... "Güvenilmez olduğumu kayda düşmüşler," dedi Uli. "Karanlık noktam da şu profesör."

"Kadro sicilinin profesörle ne alakası olduğunu anlayamıyorum."

"Onun asistanıydım." Sesindeki mesafeli serinkanlılık beni daha da tedirgin etti; konuyu kapatmıştı. Bu mesele bitmişti onun için. "Adam çekti gitti. Biz buradayız. Yine de zan altındayız."

"Profesörün yoldaşlardan birinden yardım aldığını düşünüyor musun?" diye sordum.

Uli omuz silkti. "Nereden bileyim? Adamla kişisel bir konuda tek kelime konuşmadım." Beni inceleyen bakışlarında ve bana Konrad'ı hatırlatan gergin ağzında yabancı ve güvensizce bir şeyler vardı, üstünden daha iki saat geçmeden artık bana dünyada güvendiği tek insan olduğumu söylemeyeceğini düşündüm. Bana güvendiği için şimdiden tedirgin olmuştu. Kendi durumuyla ilgili söyleyeceği her sözcük onu tedirgin edecekti ve rahatsız edici bir ruhsuzlukla şunları söyledi: "O kurnaz, çürük gerekçelerin sana kalsın. Profesör kasten veya istemeden hiçbir yoldaşı yanına almadı, gerçekten de, bununla ilgilenmiyorum hayatım. Sayın profesör bana hiç ilginç

gelmiyor. Benimle konuşmadı, beni etkilemedi. Ve şimdi artık huzur istiyorum."

Bu huzursuz dünyada insan nasıl huzur isteyebilir, diye geçti aklımdan. Şunları söyledim: "Mücadele, diye bağırıyorsun, ama kastettiğin şey çekilmek. Çekildiğin sürece diğerlerine hak verirsin. O zaman güvenilmezsin."

Birdenbire onun durumunun beni hiç etkilemediğini fark ettim. Tümüyle soğumuştum ondan ve Uli'yi artık niçin umursamadığıma kafa yordum.

İş başvurusu reddedilmişti. Ülkeyi terk eden bir profesörün asistanlığını yaptığını, birkaç toplumbilim dersini kaçırdığını, belki bir de fikir beyan etmediği bir tartışmayı göz önüne alarak dört beş genç ve gayretli yoldaş hükümlerini vermişlerdi.

Kuşkunun düşmanlık, sabrın da zayıf karakter anlamına gelmediğini henüz bilmeyen bu tür gayretli genç insanları kendi öğrencilik dönemimden tanıyorum. Densizce bir hüküm vermişlerdi, ama bugün yirmi dört yaşımdayken, öğrencilik yıllarında biz de daha az densiz değildik diye düşünüyorum – Uli dahil, hatta tam da Uli; bir adım arkamızda kalanlardan kuşkulandığımız, onları hırpaladığımız olmuştu bizim de, şimdiyse bizden bir adım önde olanlardan biz kuşkulanıyoruz.

Buna rağmen genç ve yetenekli bir mühendisi aceleci bir hükümle küstürmenin akıllıca olmadığı, hatta adilane olmadığı kanısındayım. Körü körüne güven istemiyoruz. Güven talep ediyoruz. Benim kuşağımın genç erkekleri ve kızları yeni makineler yaptılar, ormanları açtılar, santraller kurdular, bataklıkları kuruttular, sınırlarda nöbet tuttular ve resimler yaptılar, kitaplar yazdılar. Güven beklemeye hakkımız var. Bir mesele karanlık, bir cümle tartışılır, bir otorite kuşku uyandırıcı göründüğünde sorular sormaya hakkımız var.

Ağabeyimi dinlerken niçin soğukluk hissettiğimi de şimdi anladım. Teslimiyetten nefret ediyorum. Fakat Uli o genç

insanların yetkinliğini sorgulamak ve kendini savunmak yerine teslimiyeti tercih etti.

Ben kendimi savunurdum. İyi niyetli bir işçi olarak kendini reddedilmiş hissettiğinde ağabeyim niye kendini savunmadı? Korkuya mı kapıldı, yoruldu mu? Niçin yoruldu, niçin korkuya kapıldı?

Odaya karanlık çökmüştü artık, kapının altından lambanın aydınlığı yansıyordu. Sokağımızın pencere çerçevesinin beyaz çıtalarıyla dörde bölünmüş görüntüsü çerçevenin içinde yansıyordu, lacivert ve siyah tonlarındaki gecenin huzur dolu manzarası; bahçeler, evler ve gökyüzü, birbirlerinin içinde erirken gölgeli duvarlarda ışık benekleri iri ve sarı aynısefalar gibi çiçekleniyordu. Fakat evlerin ve ağaçların üstünde, ayakkabı fabrikasının damında, kızıl yıldız ışımaktaydı; gece göğünün altında cesur bir renkli nokta.

"Ay yok ama," dedim. "Bir de ay olmalıydı, Van Gogh'un resmettiği gibi çılgın, portakal rengi, sarmal bir ay."

Uli sanki bir el omzundan yakalayıp sıkıca tutmuş gibi olduğu yerde duruyordu, donuk bir sesle konuştu: "En korkuncu Betsy, o zamandan beri her şeyi gri tonlarda görüyor olmam. Sadece hata, sadece boğucu bir budalalık görüyorum... Bazen bizzat nasıl da haksızlık ve sabırsızlık ettiğimi hissediyorum... Bazen de dar kafalı ve budala biri miyim acaba diye düşünüyorum..."

Güldü, açılan dudaklarının arasından beyaz dişlerini ve gözlerinin akının sedefsi ışıltısını gördüm. "Ama bunlar insanın sadece karamsarken düşündüğü şeyler. Yarın..."

"Uli," dedim duyduğum umuttan soluğum kesilerek, "Uli, kolaya kaçmayacaksın, değil mi? Öfkeni besliyorsun sen, yaşadığın hayal kırıklığıyla dost olmuşsun, belirsiz, önemsiz bir hayal kırıklığı..." Kolunu okşadığımda kendi sesimdeki neşeli tınının yersizliğini hissettim utançla. "Bulanık sulardasın sayın gemi mühendisi. Tekneyi neta et, denizlere aç yelkeni..."

Fakat kardeşim gözlerini ufuktaki deniz, macera veya bilinmeyen ülke denilen uzak ve vaatkâr bir noktaya dikti ve şunları söyledi: "Diğer tarafta büyük bir tekneyle açılabilirim, dünyayı görebilirim, sadece Rostock ile Arkona Burnu arasındaki o çamurlu çocuk oyunu havuzunu veya Leningrad limanını değil. Markiz Adaları'nı, sevgili Gauguin'in adalarını... veya Ateş Toprakları'nı görmeden öleceğimi düşününce... Niçin bilmiyorum, ama özellikle Ateş Toprakları'na hayatımda bir kez olsun gitmeliyim."

"Balıkçılarımız Newfoundland'a kadar gidiyorlar," dedim. "Çin'e de gidebilirsin veya Piramitlere..."

"Elbette – güvenilirliğimi kabul ederlerse," dedi Uli asık yüzle.

Durum umutsuzdu. Ona istemeden şifreyi vermiştim ve şimdi düşünceleri, donuk ve fırlak gözlü dönme dolap atlarının laternanın etrafında dönmesi gibi inatla sürekli aynı tema etrafında dönüp duruyordu.

"Her gün batan iğneler," diye devam etti, "bir hançer darbesinden daha kötü. Başvurumun reddedilmesiyle başladı. Sonra Neptün Tersanesi'ndeki işle ilgili hayal kırıklığı. Bir tür teknik ressamlık yapıyorum, fazlası değil. Demek ki bunun için üniversite okudum, bunun için diploma aldım... Ben bağımsız çalışmak istiyorum, anlıyor musun, gemiler tasarlamak istiyorum. Yoksa aptallaştığımı hissediyorum. Ah, bir de sayın şefim tabii..." Nefesini dişlerinin arasından bıraktı. "Üniversite arkadaşım. Mezuniyet notu üç sadece. Ama bir yoldaş, işini parti siciline borçlu."

"Demek sadece parti sicili," dedim. Üniversiteye devam eden birkaç yoldaş tanıyordum ve Joachim'in üniversite dönemini biliyordum: Görevler, toplantılar, Arendt'lerin hiç zahmete girmediği yüzlerce acil iş, Arendt'lerin çoktan uyuduğu veya cumartesileri içtikleri saatlerde ezici gece çalışmaları.

"Ne zamandan beri bir insanın becerilerini sınav notlarıyla ölçüyorsun?" dedim. "Senin şefin olan yoldaşı tanımıyorum, ama sen matematikle yatıp kalkarken, altı veya yedi yıl boyunca sadece şu matematiğinle yaşarken, onun aşırı yoğunlukta başka görevleri de olduğunu tahmin ediyorum. Diğerleri sadece matematiği düşünmediler. Sen ve senin gibiler huzur içinde eğitiminizi sürdürebilesiniz diye onlar sizin için de düşündüler, sizin için de çalıştılar."

Uli sesini çıkarmadı, ama inadından mı, yoksa görüşleri eskiden sahip olduğu adalet duygusuyla çeliştiği için mi, emin olamadım.

Sonra annem, ocağın duvarında asılı duran ve Çin malıymış gibi görünen gülünç bronz inek çanıyla bizi akşam yemeğine çağırdı.

8

Gece on bire doğru, şehrimizde "Çingene Arabası" dediğimiz minik bir barda oturuyorduk.

Bar görevlisi kadın, daha kahvaltıda takma dişini bardağından çıkarmadan sert bir tek atan birinin boğuk bariton sesine sahip, nezaketten kırılan hükümet gibi bir kadındı; fakat asla gerçek anlamda sarhoş olmazdı. En iyi gulaş çorbası orada olduğu için mekânına gitmeyi severdik.

Uli bira içti, bana votka söyledi; burada insanın boğazını yakan kimyon tadındaki Alman votkası vardı sadece. "Berbat bir şey," dedim.

"Bira içsene o zaman," dedi Uli.

"Biradan da bir şey anlamıyorum ki."

Pencerenin hemen altındaki döşemesi lekeli kırmızı kanepede oturuyorduk. Biraz başınızı yana çevirdiğinizde tütün sarısı perdelerin gözenekleri arasından belli belirsiz bitişik nizam evleri ve asfaltın mavimsi pırıltısıyla pazar meydanını görebiliyordunuz, bir de eczane kapısının üzerindeki altın

aslanı. Vitrininde, yeşil bitkilerin deri yeşili koyu yapraklarının arasından pembe ve somon renkli çiçekleriyle Alp menekşelerinin ışıldadığı köşedeki çiçekçi dükkânının önünde bir deri ceketliler grubu toplanmıştı. Motosikletleri krom parçalar, aynalar ve her türden gizemli gereçle donatılmıştı.

"Hayta yeniyetmeler durağı," diyerek güldü Uli.

Delikanlılar, bir bacaklarını öne atıp hafifçe dizden kırmış, bir elleri bellerinde, rahat tavırlarıyla motorlarının çevresinde dikilmiş sigara içiyorlardı. Sohbet yoktu. Orada öylece dururlarken, aniden içlerinden biri motoruna atlayıp gazladı ve göz açıp kapayıncaya kadar bütün çete motorları çalıştırıp bir zincirin takırtıyla çözülmesi gibi peşine dizildi, pazar meydanını geçip son süratle anacaddeden devam ettiler. Patırtıları dar yollarda ikiye üçe katlanıyordu.

"Egzost borularını sökmüşler," dedi Uli.

"Pek de incelikli sayılmaz, değil mi?"

Uli pis pis güldü. "Ben de motorumu tıraşlamıştım. İnsan yirmisindeyken uykudaki kasaba romantizmini sevmiyor. Yaşayabilecekleri tek macera seçeneği bu... Haytalık en geç insan kendi evini kurduğunda son nefesini verir..."

"Evlenmemenin nedeni bu mu yoksa?"

Bezginlikle konuştu: "Bu da var. Kendimi artık haytalardan saymasam bile... Çakılıp kalmak beni dehşete düşürüyor yalnızca."

"Beni de," dedim ve hemen telaşla düzelttim: "Ama birini seviyorsan bağlanırsın."

Uli yüzüme baktı. "Sen kendin mutlu değilsin aslında." Sevecenlikle gülümsedi. "Madame Gusseli-Gussela..."

Kalbim duracak gibi oldu. Uli'nin elini yüzüme bastırarak fısıldadım: "Birbirimize destek olabiliriz Uli, eskiden kurduğumuz hayallerdeki gibi... Sen de kombinaya gelirsin. Ayaklarının altındaki zemin sağlamlaşır yeniden... Muhteşem bir bekâr hayatı yaşarız..."

Gençler tekrar meydana girdiler, lambaların ışığında kaskları kırmızı beyaz parladı. Motorlardan indiler, yine etraflarında kümelenip bir film yıldızından kopya ettikleri o kayıtsız edayla sigara yaktılar ve bir süre sonra yine kimse tek bir söz etmeden aynı oyun yeniden başladı, köşeleri son sürat dönerek kasabanın sokaklarına daldılar.

"Oynadıkları oyunun kurallarını asla kavrayamayacağım," dedim.

"Liderleri yok," dedi Uli.

"Bir tür telepatiyle hareket ediyor olmalılar."

Pazaryerine baktık, donuk neon ışıklarının altında yine boş ve sessizdi. Söze girdim:

"Kuzeydeki bölgelerimizin en uzak köşelerinde senin türünden delikanlıların kazabileceği elmas madenlerimiz olmalıydı."

"Ama yok," dedi Uli.

Bar görevlisi kadın bize bir bira, bir votka daha getirdi.

İçtik. Uli bardağımı aldı, bir yudum deneyip silkindi. "Bir düşün," dedim.

"Artık çok geç," dedi Uli.

"Parti yönetiminizle konuşacak kadar cesaret ve güven toplamayı beceremiyor musun?" diye sordum.

"Onların önünde eğilmeyeceğim," dedi Uli.

Konrad'ın o son akşamki sert ses tonu, mutfakta durup ağlayarak bize ekmek kesen annemin yüzü... Uli'nin kolunu sıkıca tuttum, sanki tren kalkmadan önceki son anı yaşıyorduk; sersemlemiş bir halde düşündüm: Onu zorla durduramam, onu sözcüklerle durduramıyorum... Uli'nin sağır kulaklarına sesimi duyurmak, sımsıkı kapalı gözlerini açmak için gösterdiğim anlamsız çabanın bitkinliğiyle şunları söyledim: "Başkalarının da kendine göre hikâyeleri var. Ama herkes bırakıp gitmiyor."

Dudaklarını alayla büzdü ve çocuk zevzekliklerine tahammül gösteren bir yetişkinin öfkeli hoşgörüsüyle konuştu: "Pekâlâ Betsy... hadi içkini bitir de gidelim artık..."

Tombul bar görevlisi şimdi skat oynayan üç kişinin masasında oturuyordu, küçük gözleri ışıl ışıldı ve sanki bana halden anlar bir ifadeyle göz kırpmış gibi geldi; bizi kavga eden âşık bir çift sanmıştı kesin. Ağabeyim fazlasıyla alışık olduğu –ben böyle kurdum belki de– belli olan hızlı ve hafif bir hareketle belimden tutunca kızardım.

Uli'nin bir kıza nasıl sarılıp öpeceğini hayal etmekten kıskançça bir çekingenlikle kaçındım hep. Arada bir bana gösterdiği fotoğraflardaki tatlı yüzlerden nefret ettim ve o pürüzsüz alınlarda, o dudakların kıvrımlarında acımasızca bir hata aradım her zaman.

Hiçbirini onaylamadım – biri hariç, Uli'nin gerçekten sevmiş olduğu ve belki bugün de hâlâ sevdiği tek kız. Uli artık ondan söz etmiyor, ben de sormuyorum. O kızda ormanlık zeminde oynaşan bir gün ışığı beneğinin neşesi ve yuvarlak şirin yüzüyle biraz toplu bir kız olmasına rağmen küçük, beyaz bir tüyün hafifliğine benzer bir şeyler vardı.

Yakıcı bir kıskançlıkla birlikte aklıma aniden Uli'nin kara kuru kız kardeşinden her zaman biraz korkmuş olan o kısacık boylu kızcağız düştü... Erkek kardeşle kız kardeş arasındaki, bana yıllar boyunca çok sağlam bir bağ gibi görünen ilişkinin ne kadar zayıf olduğunu büyük bir burukluklа ilk kez hissettim. Şunu düşündüm: Bu tüy gibi kızın nerede oturduğunu, ona nasıl ulaşacağımı bilseydim... Belki o, belki o unutulmamış aşk, bir kız kardeşin umutsuzca ricalar ve sağlam gerekçeler yağdırarak başaramadığını gerçekleştirme gücüne sahipti.

Uli masanın üstüne para bıraktı. Aklımdan ne kadar zamanım kaldığını hesapladım. Kaybedilecek saniye yoktu. Arkamda titreyen pencere camlarının ardında deri ceketliler meydanda turlarken yine mokosiklet gürültüsünü duydum. Telaşla konuştum: "Önceleri, kombinaya ilk girdiğimde, ben de bir yığın tatsızlık yaşadım. Düpedüz kafam karışmıştı. Kaçıp gitmeyi yeğleyecek haldeydim."

"Sen yapmazsın," dedi Uli, "sen kaçıp gitmezsin." Belki dostça söylemişti, bir onay olarak söylemişti, ama hafifseme gibi geldi bana ve söz dinleyen bir öğrenciye yapıldığı gibi omzumu okşamasını bekledim.

"Yapmazdım evet," dedim, "parti bana bir süre boyunca bir karanlık adamlar takımı olarak görünmüş olsa bile."

Uli bana göz ucuyla yarı eğlenen, yarı güvensiz bir bakış attı; masumane bir kurnazlıkla onun için bir hikâye uydurduğumu düşünüyor gibiydi, bir zamanlar onun da kendisini hayretle dinleyen küçük kız kardeşi için yaptığı gibi. Bu hikâyelerin hepsi de şöyle başlardı: Adamın biri demiş ki... Bütün tuhaf ve korkunç olayların arkasında o esrarengiz ADAM vardı ve aynı zamanda bunların gerçekliğinin de kanıtıydı, sonunda bir adı ve kökeni olmayan bu adamın varlığına kendisinin de inanmaya başladığından kuşkulanıyorum.

"Her halükârda bu konuda bana hiçbir şey yazmadın," dedi Uli bir süre sonra.

"O zamanlar kayda değer bir rol oynamıyordum ki," dedim havai bir edayla, ama aynı zamanda da "adam" Heiners'in sadece aklıma gelmesiyle bile içimde bir tiksinti dalgası yayıldı. Bardağımdaki votkayı bitirdim, ağzımda berbat bir tat vardı.

"Hayatımda iki kez bir insanı öldürme isteği duydum... Birincisi bir öğretmendi, bana dayak atmıştı, haksızdı. O hep bağıran, iri kemikli kadın, canavar pençeli bir korku figürü olarak rüyalarımda yıllarca bir hayalet gibi gezinmişti, sonra İngilizce derslerinde Grendel'in annesinin* kana bulanmış görüntüsüyle yeniden karşımda vücut bulan bu kadına bugün de ara sıra sokakta rastlıyorum: Elinde nakışlı

* Grendel'in annesi, eski İngiliz edebiyatının en büyük yapıtlarından biri olan kahramanlık şiiri *Beowulf*'daki (İ.S. 700-1000) üç hasımdan biridir. (ç.n.)

alışveriş torbası, yüzünde şaşkın bir büyükanne gülümsemesiyle çoktan unuttuğu eski öğrencisinin selamına karşılık veren iki büklüm olmuş yaşlı bir kız kurusu."

"Ya diğeri?"

"Ohm Heiners."

Uli güldü. "Ah şu buldog suratlı... Bana onun bir karikatürünü göndermiştin. Şişko, geveze herifin biri, sanırım yaşlanmış bir rüşvetçi müdür tipi."

"Daha farklı," dedim, "daha tehlikeli." Uli'nin omzuna yaslandım. Parmaklarımızı birbirine kenetlemiştik, sevecenlikten veya sadece yorgunluktan; gece yarısı yaklaşıyordu.

Ressam Ohm Heiners'le yönetim binasında karşılaştım. Kombinadaki ilk günümdü. Parti sekreterinin odasında on iki kişiyle el sıkışmıştım; birbirimize dostluk ve başarılı bir işbirliği için güvence vermiştik, sonra yarım saat boyunca bana ekibin benden beklentilerini anlattıklarında gözüm iyice korkmuştu.

Bergemann hiçbir şey söylemedi. Ufak tefek ve kasvetli haliyle, yazı masasının ardında oturup beni gözlemledi, yüzü tümden ifadesizdi. Daha okul zamanlarımdan başlayarak, ortasından dar, uzun, kırmızı bir halının geçtiği çok geniş bir mekânın içindeki çok büyük yazı masalarını itici bulmuşumdur: Bu psikolojik bir hile, diye düşündüm dik kafalılıkla. Sen sahip olduğun olağan boyutlarla kapıdan içeri giriyorsun ve karşıdan sana bakan kuş gözüne benzer kara gözlere doğru ilerlerken sanki bu rezil kırmızı halı önünde yüzlerce mil boyunca uzanıyor ve sonunda cüceleşmiş olarak masanın önünde duruyorsun... Yine de Bergemann'ın üzerime iyi dileklerini yağdırmaması hoşuma gitti.

Ve sonra Ohm Heiners'in içeri girişi... Kapıyı kırarcasına açtı; sesiyle, göbeğiyle, uğuldayan iyimserliğiyle odayı doldurdu; iki kolunu birden açıp karşımda durarak yetenekli genç meslektaşının bu cesur adımı karşısında duyduğu hay-

ranlığı ilan etti. Beni kucaklayacağından korktum. Ayrıca hiçbir resmimi görmediğinden de neredeyse emindim.

Beş dakika süren ilk konuşmamız sırasında üç kez şöyle dedi: "Ben eski bir komünist olarak..." Aklıma benim alçakgönüllü, neşeli Steinbrink'im geldi, sesimi çıkarmadım. Abartılı coşkusu ve iri cüssesi altında kendimi ezilmiş hissettim ve elimde olmadan yardım ararcasına başımı çevirdiğimde duvara yaslanmış duran ve en az benim kadar tutuk görünen bir adama gözüm takıldı. Bana gülümseyince dudaklarının arasından, sert hatlı kaba yüzüne kavgacı bir büyük şehir delikanlısı havası veren altın dişleri ışıldadı.

Heiners'le el sıkıştıktan sonra bu adamın yanına gittim. "Heiners biraz fazla gevezelik ediyor," dedi adının Jaeckel olduğunu öğrendiğim bu adam. Boyu benimkinden uzun değildi, yapılı omuzları ve geniş bir göğsü vardı. Jaeckel benim işe başlama ziyaretimden birkaç gün önce sanayi bölge komitesi üyesi olana kadar demircilik yapmıştı. Sessiz ve özenli çalışıyor, diplomasiden anlamıyordu.

Jaeckel beni kombinada dolaştırdı, bütün budalaca sorularımı sabır ve bilgiyle yanıtladı. Heiners hakkında sadece 1928'den beri KPD'de* olduğunu öğrendim (ama bunu bana zaten Heiners kendisi de söylemişti), bir de bugün kombinayla bir sözleşme yaptığını. Jaeckel'e laf olsun diye Heiners'in yaptığı resimleri sorduğumda, sıkılganca omuzlarını kaldırıp mırıldandı: "Resimden hiç anlamam ben."

"Sanattan herkes anlar," dedim kızgınlıkla. "Demirci oluşunun arkasına saklanma hemen."

"Ah, hayır bu yüzden değil," dedi ve yüzü kıpkırmızı oldu. Bir süre sessizce yanımda yürüdükten sonra rahatlayarak konuştu: "Bak, ben seni Lukas'a götüreyim. Benim ekip şefim, gerçek bir sanat tarihçisi... Ayrıca çocuklar da iyidir, onlarla sorun yaşamazsın."

---

* Almanya Komünist Partisi (Die Kommunistische Partei Deutschlands). (ç.n.)

Altın dişlerini ortaya çıkaran utangaç ve haşarı gülümsemesiyle beni yandan şöyle bir inceleyince telaşlanarak konuştum: "Göründüğüm kadar güçsüz değilimdir."

"Kaslarını kastetmiyorum zaten," dedi Jaeckel. "Lukas sana kol kanat gerecektir."

Böylece ilk gün Lukas'ı ve ekibini görmeye gittim, Joachim'in önerileriyle gözüm açılıp da yeni başlayan birinin karşılaşacağı zorlukları önceden hesaplamış olmasam da aslında hiçbir sorun yaşamadım. İlk haftalarda neredeyse kaygısız bir mutluluk içindeydim ve bir aceminin iyi niyeti ve tutkusuyla çalıştım.

Bazen bir toplantıda Bergemann'la karşılaşıyordum, birbirimize ilk günkü kadar yabancıydık. Belki de benim bir sandalyede oturup konuşma dinleme konusundaki isteksizliğime bozuluyordu, ara sıra gözümü üstü çiziktirilmiş sigara paketimden kaldırdığımda onun aksi bakışlarıyla karşılaşıyordum; öğrencisi dersi takip etmeyen sert bir öğretmenin bakışlarıydı bunlar.

Ohm Heiners genellikle benim yanımda oturur, ama toplantıdan sonra beni unutup aceleyle Bergemann'ın peşine düşerdi ve ikisi parti sekreterinin arabasına binip giderlerdi, sadece böyle anlarda, kapıda durup giden arabanın ardından baktığımda kendimi dışlanmış hissederdim: Onlar, biri sanatçı, diğeri parti emekçisi olarak birbirleriyle arkadaş ve yoldaştılar, birbirlerine sen diye hitap ediyorlardı ve aralarında mutlaka, el sıkıştığım insanların söz ettiği o başarılı işbirliği vardı – o zamanlar buna inanıyordum. Ne var ki atölyemi henüz hiç ziyaret etmemişlerdi, ben de onlardan bunu rica etmeme gerek olmadığını düşünüyordum.

Çoğunlukla güneş batana kadar kombinada dolaşıyordum, ilk başta gözüme karmakarışık, katman katman bir kaos gibi görünen demiryolu rayları, beton blokları, çukurlar ve bacalar zamanla benim gözümde de uyumlu bir düzene girmeye başladı. Bazen köprü kemerlerinin ve soğut-

ma kulelerinin zarifçe payandalanmış ayakların üzerinde temkinle yükselişlerinin, bazen de eylül göğünün altındaki olgun renklerin çekimine kapılıp nefes almadan gelişigüzel çalışıyordum; insan eliyle planlı bir şekilde yapılandırılan bu arazinin naif renkliliğini kaydetmeye çalıştığım suluboyalar yapıyordum veya hangarımızdaki kaynakçıların ve güneşten yanmış çıplak göğüslerinin gerdiği iş tulumlarıyla marangozların, kombina yollarında beklerken çene çalan, sert rüzgârla etekleri kabarmış saçları dağınık kızların eskizlerini çiziyordum.

Ohm Heiners'le her sabah kahve ocağında karşılaşıyordum. Burası bir barakanın içinde, kırk fenike bir kahve alabildiğiniz, sigara dumanından maviye kesmiş küçük bir mekândı. Atölyelerde çalışırken mavi renkli kaba iş kıyafetlerine ve ellerine bulaşan makineyağı ve dizel kokusunu da beraberlerinde getiren işçi kızlar da burada kahvaltı ediyorlardı. Zamanla Ohm Heiners'le iyice samimi olduk, onun o gürültücü haline de alıştım.

Bir gün yemekhaneye Heiners'in yaptığı bir resim asıldı; sıkılı yumruklarını dizlerine dayamış, kısık gözleriyle duvardan aşağıya bakan bir eylemcinin gri ve kahverengi tonlarda yapılmış portresi.

Bizim ekiple yemeğe gitmiştim, resmin önünde durduk; kimileri güldü, kimileri söylendi. Ben de, "Aman Tanrım, mandrile benzemiş," dedim.

"Bunun için en az bir beş yüzlük almıştır," dedi bir tesviyeci saygı dolu bir ses tonuyla, ne var ki saygı resme değil, ödenen ücrete yönelikti. Fakat ben Heiners'in iki bin beş yüzün altında portre satmadığını biliyordum ve meslektaşım adına utandım; ekiptekiler iş ve ücret arasındaki bu uçurum karşısında kendilerini yağmalanmış hissediyor olmalıydılar.

Lukas sesini çıkarmadı. Masaya geçtiğimizde sandalyesini sırtını resme dönecek şekilde çevirdi ve sıkıntıyla şun-

ları söyledi: "Mandril seyrederken yemeğin tadını alamıyorum."

Sonra dışarıda basamaklara oturup sigara içtik. İriyarı ustabaşım gözleri kapalı uyukluyordu, yani ellerini rahat rahat inceleyebilirdim, uçlara doğru incelen uzun parmaklı, kalem ve pergeli de çekiç ve keski kadar rahat kullanan titiz ve becerikli ellerdi bunlar.

Lukas kır saçlı başını bana doğru çevirerek, "Bu incitici," dedi hiddetle.

"Gerçekten de nasırlı pençeler iyice köhnemiş bir simge artık," dedim ben de.

"Gülüyorsun," diye karşılık verdi sitemle. "Gülünecek bir şey değil ki. Peki, satın alma komisyonunda kimler var biliyor musun?"

"Bilmiyorum," dedim.

"Bilmen gerekir ama. Yoksa niçin buradasın? Niçin resim yapıyorsun? Seni de ilgilendiren bir şey bu." Daha önce hiç bu kadar sert konuşmamıştı benimle, kayıtsızlıktan nefret ediyordu.

Komisyonda kimlerin olduğu ve resim alımında danışmanlık yaptığı benim için fark etmiyordu aslında, huzurumu korumak ve her türlü tartışmadan uzak durmak istiyordum. Şöyle dedim: "Ben daha acemiyim burada. Başıma bir yığın iş açılır."

Ustabaşı gözkapaklarını yavaşça aralayarak konuştu: "Birbirimizi doğru anlayalım Elisabeth, bu sana verdiğimiz ilk görev." Her zamanki dingin ses tonuyla söylemişti bunları, ama granit grisi gözlerinde beni ürkütüp silkeleyerek uyuşuk temkinliliğimden uzaklaştıran bir ışıma gördüm; bu hantal adamın kafasına koyduğu şeyi yaptığını çoktan öğrenmiştim.

Ertesi sabah kahve ocağında Ohm Heiners bana duymak istediği şeyi hissettiren bir ses tonuyla resmini nasıl bulduğumu sordu.

Tereddüt ettim, onu incitmekten korktum. Biz gençlerin yaşça büyük yoldaşlara duyduğumuz bir saygıyla bakıyordum ona, şöyle düşündüm: Benden otuz yaş büyük, kırılabilir. Sadece başımı sallasam onu hoşnut etmeye yeter, benim de başım ağrımaz.

Başkalarının arkasına saklandığım için kendime lanet ediyorum şimdi, ama sonunda ona şöyle bir yanıt verdim: "Ekibimdekiler o kadar da beğenmediler."

Heiners iyimserlikle gülerek şunları söyledi: "Ekibine karşı sözüm yok. Kendi işlerinde çok titiz olabilirler, ama sanat eleştirisi konusunda onları referans almamak gerekir. Yatak odalarına perilerin dansını, oturma odalarına da akşam ışığında dağ manzarası asan insanlar onlar, hem de gerçek tuval üzerine yağlıboya olarak..."

Başını arkaya atınca çenesi öne doğru çıktı ve toplanmış bir odanın ortasında kalmış renkli bir topa benzeyen iyimser bir gülümsemenin son yansımalarını hâlâ koruyan yüzüne serin ve duru sabah ışığı yayıldı.

İşte tam da bu gülümsemenin bana tuhaf geldiğini ve ona öfke duymama neden olduğunu fark ettim birdenbire ve şöyle düşündüm: Ekibin yorumunun bir fiske rüzgâr kadar bile önemi yok onun için. Onlardan o kadar kopuk ki, küçümsemeye bile yanaşmıyor. Şöyle dedim: "Lukas, Boticelli ve Raffaello'yu sever, ustabaşımın yatağının üstündeyse dört Modigliani asılı."

"Demek yatağının üstünde," dedi Heiners garip bir ses tonuyla.

Üst üste geçirilmiş iki ayrı yüzü var bu adamın herhalde, diye aklımdan geçirdim ve övgüye alışmış bir insanın kibirli kendinden hoşnutluğunu taşıyan şimdiki yüz ifadesinin ardında gençliğinden bir iz aradım, yirmili yılların sonunda işsizlerin, fabrika önündeki grevcilerin, vurulmuş askerlerin eleştirel bir yaklaşımla resimlerini yapan ressamı hatırlatacak yüreklendirici bir anı bulmaya çalıştım...

"Resmin kötü, Heiners," dedim sonunda.

Yüzü bulanık bir buz tabakasıyla kaplanmışcasına değişti, işte o an ileride huzursuzluk mu, yoksa barış mı olacağına hâlâ karar verebilme şansım olduğunu kavradım ve heyecandan içim daralırken kekeleyerek ve kekelediğime kızarak konuştum: "Ruhsuz bir üretim aracının resmini yapmışsın... O adamı tanıyorum, senin kasvetli robotunla alakası yok..."

Heiners kahvesini karıştırdı, sesini çıkarmadı, ben de onun sessizliğinden cesaret alarak devam ettim: "1930'lardan bazı resimlerini biliyorum. 1960'lardan bazılarını biliyorum. İnsanlara farklı giysiler giydirmişsin, ama onlara yeni yüzlerini vermemişsin. Sana modellik eden adamın üniversiteye devam ettiğini biliyor musun? İki sene sonra maden mühendisi olacak. Kombinamızda çalışanların yüzde sekseninin bir eğitime katıldığını veya uzaktan eğitim aldığını biliyor musun?"

"İstatistikleri senden iyi biliyorum," dedi Heiners soğukça.

"Sen insanlardan çok istatistiklerden anlıyorsun," dedim ve kendi küstahlığımdan korktum. Heiners'in taşlaşmış yüz ifadesinden bir şey okumak mümkün değildi; şöyle düşündüm: Kırıcı davranmamı hak etmiyor. Zamanımızın yeni yüzünü henüz keşfetmemiş olduğunu kendi de biliyor ve mutsuz, başka türlüsü olamaz... Peki ya mutsuz ve memnuniyetsiz değilse?

"Ben bir poroleterim," dedi Heiners katı bir tonda, "eski bir komünistim, orta sınıf bir yeniyetmenin bana kendi sınıfım hakkında ders vermesine izin verecek değilim."

Masanın üzerine doğru eğilerek çekingence eline dokundum. "Kavga etmeyelim Heiners," diye rica ettim. "Benim fikirlerim henüz tam şeklini almış değil... Görüşlerim gerçeklikle örtüşmüyordur belki de..." Bir yandan da kendi kendime, demek geri çekilmeye başladın bile derken gözümün önünden ustabaşının granit grisi gözlerini geçiriyor, onun ve

Lukas'ın bu itici ve gevşek gevezeliklerimden haberdar olmamalarını diliyordum.

Heiners yine az önceki yargılayıcı ve katı tavrıyla devam etti: "Tabana inen ilk sanatçıyım ben..."

"Sen evini değiştirmekten fazlasını yapmadın," diye sözünü kestim sabırsızlıktan titreyerek. "Geçen on yılları dikkate almadın. Sıkılı yumruk romantizmi yok artık! Son yirmi yıldır işletmelerimiz otomatize oldu, işçiler karmaşık makinelere kumanda ediyor, mühendis olma yolundalar, çocukları üniversiteye gidiyor, torunları uzak gezegenlere gidecek... Sınıfın seni aştı ilerliyor... Parti sekreterinin arabasından gözlemlemekle yetindiğin bir taban hakkında ne bileceksin?"

Ağzının çevresinde ince beyaz bir çizgi oluştu. Yan masadaki kadınlara sesini duyuracak kadar bağırarak sordu: "Bu partiye karşı bir saldırı mı yoksa? Parti sekreterine karşı mısın sen? Arabası seni rahatsız mı ediyor?"

Kadınlar bizden yana baktılar, zayıf ve esnek bedenli, koyu sarı kıvırcık saçlı olanını tanıyordum. Bizim hangardaki lokomotif işçileriyle çalışan eski bir sanatçıydı; aralarda kaba beton zeminin üstünde yüzünde bir sirk gülüşüyle ellerinin üstünde dolaşırdı. Meraklı gözlerle bakan diğer iki kadın daha gençti. Sırf inadımdan ben de sesimi Heiners kadar yükselterek yanıtladım: "Eğer fabrika bacalarının etrafında gezintiye çıkmakla yetinen cinsten bir sekreterse karşıyım, evet." Eski sanatçı güldü. Ben devam ettim: "Ama şu Bergemann'ınızı yeterince tanımıyorum."

"O da sinik küçük burjuvalarla tanışmayı pek önemsemiyor zaten," dedi Heiners havlarcasına.

Boğazımda bir basınç hissettim, öksürdüm ve şunları söyledim: "Beni kökenimle suçlamaktan vazgeç artık. Babamı ben seçmedim." Kendimi savunmaya geçtiğimi fark edince sustum, gözlerini bize dikmiş bakan o üç kadına karşı da kendimi savunmaktaydım, ayrıca kendimi suçlu hissedi-

yor ve suçu babama yüklemeye çalışıyordum, sonra sertçe şunları söyledim: "Ben seçmiş olmasam da... babamda bir sorun yok."

"O bir Nazi muhabiriydi," dedi Heiners ve eski sanatçının yüzündeki gülümseme silindi. Kocası Polonyalıydı. Auschwitz'de öldürülmüştü.

"Yalan söylüyorsun," diye bağırdım, "yalan söylüyorsun, babam Nazi değildi."

Heiners iki elini masaya dayayarak gövdesinin üst kısmını kaldırdı, kır saçlı koca başının, gerilmiş ağzının, altlarında ter damlacıkları parlayan uzun kıllı kaşlarının bana yaklaştığını gördüm. "Benimse resim yapmamı yasaklamıştı Naziler..."

"Evet öyle Heiners, biliyorum," dedim sıkıntıyla ve ensemle sırtımın nemlendiğini hissettim. Masanın altında avuçlarımı birbirine bastırdım. "Fakat bütün bunlar senin eleştiriden muaf olduğun anlamına gelmez."

Kendini sandalyesine geri bıraktı ve her iki eliyle göğsünü kavradı. "Buna katlanamayacağım," diye hırıldadı. "Ben hasta bir adamım."

Eski sanatçı hemen kalkarak Heiners'e doğru eğildi ve lokmanruhu koklatalım mı, diye sordu, ben de yanına çömeldim, kendimi duyduğum acımayla ezilip küçülmüş hissediyordum, güvenli bir görüntü vererek kalkıp dışarı çıkabilmeyi dilerken yan masadaki kadınlardan birinin öfkeli bir sesle şöyle dediğini duydum: "Sümüklüye bak, süslenip püslenip ortalıkta dolaşıyor, üstelik yaşlı bir adama küstahlık ediyor..."

Beyaz bluzlar giyip dudaklarımı boyamam mavi işçi tulumlarıyla çalışan, eşarpları sımsıkı bağlı bu kadınların canını sıkar mı diye hiç düşünmemiştim, ama şimdi boyalı dudaklarımı daha fazla görmesinler diye başımı iyice masaya eğdim ve ben de kendimi meşrulaştırmak için onlara, içleri kesikler ve su toplamış beyaz beneklerle dolu ellerimi göste-

rebileceğimi düşündüm. Sonunda kalktım ve sert adımlarla kahve ocağını geçip kapıya kadar yürüdüm. Diğerlerinin bakışlarını kor gibi ensemde hissedince gülünç derecede ince olduğum ve daracık bir pantolon giydiğim için utandım.

Dışarıda beni sert rüzgâr sarmaladı, güneşten ısınmış kumlardan yükselen altın rengi toz bulutlarının içinden yürüyerek atölyeme geçtim.

Öğle sonrasının erken saatlerinde Jaeckel omuzlarını kapıdan zorlukla geçirerek içeri girdi. Keyifsizce Lukas'ın bir portresi üzerinde çalışıyordum; yara bere içindeki parmaklarım acıyordu. Jaeckel bir süre omzumun üstünden seyrettikten sonra hoşnutlukla veya belki de kafasından hiçbir şey geçirmeden homurdandı, sonra kötü haber vermeye hazırlanan biri gibi zoraki bir rahatlık sergileyerek resimlerin arasında dolaşmaya başladı, boya tüplerimi karıştırdı.

"Hadi iç daralmasından gitmeden çıkar şu baklayı ağzından," diye söylendim.

Jaeckel altın dişlerini gösterdi. "Eee... biraz dikkat çekici davranıyor olabilir misin – acaba?"

"Eee... nasıl davranmam gerektiğini düşünüyorsun peki?" diye kızgınlıkla sordum. "Kir pas içinde dolaşabilirim. Ölçülü bir argoyla konuşabilirim. Kendimi şirin göstermek için hangi plağı koymalıyım?"

"Kahve ocağında patırtı çıkarmışsın."

"Haber alma servisiniz mükemmel işliyor bakıyorum."

Jaeckel mırıldandı: "Bölge yönetimine ulaştı çoktan. Sana söylesem iyi olacak diye düşündüm."

"Sağ ol. Başka bir şey var mı?"

Gözlerini yere dikip sıkıntıyla omuzlarını oynattı; beyaz gömleğinin sıvanmış kolları altından görünen kaslarında bronz bir ışıltı dolaştı. Çekingenlikten çatallanan bir sesle sordu: "Babanın bir Nazi muhabiri olduğu doğru mu?"

"İşe bak sen," dedim. Sesini çıkarmayınca ona doğru döndüm ve yüzünden bu meseleyi ne kadar ciddiye almam

gerektiğini okudum. "Bu bizim ilişkimizde bir şeyi değiştirir miydi?" diye sordum.

"Babam savaşta öldü," dedi Jaeckel. "On altısında orduya alındım. Savaşa katılmamda da, kurşunları havaya sıkamamamda da o faşist sözde muhabirlerin suçu var."

"Babam ne Naziydi ne de muhabirdi," dedim sertçe. "Babam sanat eleştirmeniydi, Goebbels tarafından tasfiye edilen bir yayınevinde üç beş güzel kitap yayımladı ve politikadan çok barok mimariyle ilgilenirdi, ayrıca bu tür tarafsız bir tutum karşısında söylenebilecek her şeyi savaştan sonra ona biz söyledik zaten."

"Tamam," dedi Jaeckel yüzünde o çekingen bıyık altı gülümsemesinden bir esintiyle. "Senden duymak istemiştim sadece Elisabeth."

Ben çay suyu koydum. Jaeckel musluğun altında bardakları yıkadı, sonra çay içtik ve ben, bu hikâye böylece bitti, diye düşündüm.

Daha yeni başlıyormuş meğer.

İki gün kahve ocağından uzak durdum. Üçüncü gün Ohm Heiners hiçbir şey olmamış gibi bir rahatlıkla ve coşkulu bir neşeyle atölyeden içeri girdi, ben de olanları hatırlatmaya hiç gerek olmadığını düşündüm. Doğrusunu söylemek gerekirse yüreğimden bir ağırlık kalktı, hemen barış yapmaya ve eğer Heiners bunu bekliyorsa hatamı kabul etmeye çoktan hazırdım.

Bir öğretmen edasıyla atölyede dolaşıp barakamın duvarına astığım peyzajlara bir göz atarak şöyle dedi: "Eh, bunlara bizim Vincent el vermiş herhalde."

"Neden olmasın?" dedim ben de sakince.

Sonunda şövalenin başına gelip durunca yine de bir parça heyecanlandım. Bir dizinin üstüne çökmüş çalışır pozisyondaki Lukas'ı resmetmeyi denemiştim; siperliğin arkasında kalan yüzüyle ve izleyiciye yarı dönük duruşuyla işine

iyice yoğunlaşmış görünürken neşeli bir özgüven sergiliyordu. Geri planı tamamlayıcı nesnelerle doldurmamıştım. Resimdeki ışık kaynağı, mavi ve sarı ışıltılar püskürten ve giderek yumuşayan dalgalar halinde, diz çökmüş modelin ensesiyle sırtının oluşturduğu güçlü diyagonalde mor renkli bir yansıma yaratan, altın kızılı bir çekirdek gibi görünen sol alt köşedeki kaynağın ışıltısıydı.

Heiners'in arkasında durup bekledim, birkaç dakika geçtikten sonra tereddütle şunları söyledim: "Bu Lukas, tanımışsındır aslında."

Arkasına bakmadan sordu: "Yüreğinde ona bir yer açmışsın, değil mi?"

"Elbette," dedim hararetle, "Lukas harika bir insan."

Heiners bir adım geri çekildi ve beni huzursuz eden bir biçimde gülümsedi. Ama bunu hemen unutmayı yeğledim. Bugün, bu anda yaptığım resmin mutluluğunu yaşıyordum; uzun sürmeyecek temkinli bir mutluluk; çalışmakla geçen bir öğle sonrasının coşkusunun ertesi sabah bulanık bir hoşnutsuzluğa dönüşeceğini deneyimlerimden biliyordum.

Yine de şu anda (yarın sabah canlısıyla karşılaştığımda resmi bana yakınılacak denli yetersiz bir kopya gibi görünecek olsa da) tuvaldeki adam karşısında hâlâ çocuksu bir sevinç içindeydim, öyle ki Heiners işimle ilgili tek sözcük bile etmeyince hayal kırıklığına uğradım.

Yarım saat kadar daha atölyede kaldı, iki veya üç tek votka içtik, aynı mekânda birlikte durma oyunu oynadık ve Heiners birdenbire şunları söyledi: "Çılgınca renkler. Gerçekçi değil. Bir işçi senin şu ışık tayfını gördüğünde gülecektir."

Niyetini kavramadan karşılık verdim: "İyi ama mesele, kaynak sırasında oluşan ışık tayfının daha soluk ve soğuk renklerde olması değil ki. Ayrıca tayfın renkleri gerçekten de daha soğuk."

Yüzünde bir zanlıyı sonunda tuzağa düşüren bir yargıcın ifadesiyle, "Ama *sen* böyle hissediyorsun, değil mi?" diye sordu Heiner. "Biçimcilerin çok kullandığı bir gerekçe... Bunun sonu Kandinski'ye ve Dufy'ye varır, bunun sonu gerçeklikten kopuk bir sanata varır..."

"Bir dakika..." dedim hararetle, "soyut resim muhabbetine girmeyelim şimdi. Korkarım senin tarzındaki gerçekçilik anlayışını kaliteli bir renkli fotoğrafla da elde edebilirim. Fakat benim gözüm bir kamera merceği değil, ben de fotoğraf makinesi değilim, duyguları olan ve resmini yaptığım insanlarla belli bir ilişki kuran bir insanım; ayrıca resimlerini yaptığım insanların da kendi duyguları ve hayata, yaptıkları işe, ailelerine dair görüşleri var; bütün bunları bir portreye katmak gerekir – düz bir yüzey yerine, katman katman." Bir soluk aldım ve gülerek iç rahatlığıyla devam ettim: "Neyse bırakalım bunları, kuram hiçbir zaman güçlü yanım olmadı."

"Fakat renkler," diye ısrarını sürdürdü Heiners, "öyle havai fişek gibi..."

"Tanrım, zaten bundan söz ettim ya bu kadar." Artık kulakları iyi duymayan biriyle konuşur gibi yüksek sesle ve ağır ağır kunuşuyordum. "Üç insanı çalışırken resmettim. Süreç nesnel olarak aynı. Buna rağmen iş, birinde ağır bir yük gibi görünebilirken, diğerinde kahramanca bir eylem, bir üçüncüsünde – neyse, üçüncü Lukas zaten. O bu işi seviyor, güzel buluyor ve ben de bunu aktarmaya çalıştım."

"Hadi şu yukarıdan bakmayı bırak artık," dedi Heiners soğuk bir sesle.

"Pardon," diye mırıldandım şaşkınlıkla, "niyetim akıl vermek değildi."

Sonunda çıkıp gittiğinde kendimi bir hırpalanmışlık ve çaresizlik duygusuyla sandalyeme bırakarak, resimde yine neyi yanlış yaptığımı ve Ohm Heiners'i nasıl incittiğimi anlamak için kafa patlattım. Dışarıda akşamüstü ışığı solma-

ya başlamış ve kombinanın, bin bir sesin karıştığı o bildik gürültüsü susmuştu. İçerideki az sayıda birkaç eşyanın kontürleri de silikleşirken kendi kendime, sinsice yaklaştığını hissettiğim miskin ve ağlamaklı melankoliye yenik düşmek istemiyorsam artık kalkıp ışığı açmam gerektiğini söyledim.

Duvarlarda asılı duran daha açık renkli eskizler bir süre daha beyaz mendil sallayan dostlar gibi selamladılar beni, sonunda onlar da kararıp gözden yittiler. Atölye karanlıktı şimdi; sadece şövalenin üstündeki resmin parlak renkleri, gün ışığını biriktirip içinde korumuş gibi hâlâ yumuşak bir ışıma yayıyordu.

Başka insanların iyi niyetine ya da hoşnut olup olmamalarına ne kadar bağımlı olduğumun farkındaydım, kendimi Ohm Heiners'i düşünürken kapıldığım umutsuzluğa bırakmıştım. Bir kere lokomotif düdüklerinin ve manevra komutlarının uzayıp giden tınılarını duydum, sonra yine sessizlik çöktü. Burada yaşamaya başladığımdan beri ilk kez sevdiğim insanlara yakıcı bir özlem duydum ve Uli'nin yanımda olmasını, onunla birlikte Heiners'le dalga geçebilmeyi diledim.

Sonunda Joachim'i işyerinden arayabileceğim aklıma geldi. Atölyeyi kapatıp postaneye koştum. Bankonun arkasında genç ve yorgun bir kız oturuyordu. Telefon koridordaki duvardaydı, kız her sözcüğümü duyabilirdi. Bağlantı kurulana kadar bir saat bekledim ve peş peşe sigara içtim; sonunda telefon çaldığında kaygısız bir ses tonuyla, "Merhaba Joachim," dedim. "Nasılsın?"

"Elisabeth..." Sesi uzaktan ve boğuk geliyordu, heyecanlandığı belliydi; Joachim telefon konuşmalarından kaçındığını bilir. "Elisabeth, ne oldu?"

"Bir şey yok. Her şey yolunda," dedim ve konuyu saptırarak, "yeni montaj bandı iyi çalışıyor mu?" diye sordum.

"Herhalde montaj bandı için aramadın," dedi o yabancı ve sevgili ses; bir an için onu üstünde kâğıt yığılı çalışma

masasının başında otururken görür gibi oldum, gözlerinin çevresinde yorgunluğun gölgesi, alnında eski bir haddehane için duyduğu kaygının izleri... "Joachim," dedim, "sana bir şey sormak istemiştim sadece..."

"Ne sormak istiyorsun?"

"Biliyorsun işte... sadece evet veya hayır demen yeterli."

"Evet," dedi, "elbette. Her zaman."

Toplantı yağmurlu bir ekim günü yapıldı. Diploma çalışmamı sunarken bile bu kadar heyecanlanmamıştım sanırım.

Birkaç gün önce kütüphanecinin odasında, dolapla duvarın arasına yaslanmış bir resim keşfetmiştim; başörtüsüne kırmızı karanfil iliştirmiş lokomotif sürücüsü bir kadının gülerken portresi; gösterişli çerçevesi gri bir toz tabakasıyla kaplıydı. "Depoda bunlardan daha çok var," dedi kütüphaneci iç geçirerek. "Bu zevksizliği duvarıma asmamı benden kimse bekleyemez."

"Ama satın almışsınız."

"Hem de bir çuval para ödendi."

Ekipteki arkadaşların depodaki resimleri bilseler neler söyleyeceklerini aklımdan geçirdim. Kütüphaneci omuzlarını silkti. "Bu kayırmacı sistemde ben ne yapabilirim..." Sözüne ara verip benden yana çekingen bir bakış attı, aniden sesini alçaltarak devam etti: "Anlıyor musunuz, ben bir şey söylememiş olayım... Ohm Heiners'le takışmak istemem."

Ona merakla baktım. Kırklarının ortasında görünen, hareketleri ölçülü, sempatik bir adamdı; onun yanında olmaktan hoşlanırdım, bunun bir nedeni de odasında hep çocukluğumu hatırlatan bir koku olmasıydı, kitapların benzersiz ve enfes kokusu. Onun ürkek tavşan bakışıyla henüz tanışmamıştım.

Toplantı odası aşırı ısıtılmıştı, terlemeye başladım. Masanın sonunda Bergemann'ın karşısında oturuyordum;

benimle el sıkışmadı. İki yanımdaki sandalyelere de kimse oturmadı.

İçerisi sıcaktı, yağmur camları tıkırdatıyordu, masanın başında uyku bastırdı. Huzursuz olduğumu hissedince bunu daha fazla uzatmayacağım diye düşünerek elimi kaldırdım. "Evet, yoldaş Arendt?" dedi Bergemann.

Eskiden matematik dersinde çözemeyeceğimi bildiğim bir problemi sınıfın karşısında çözmek için tahtaya çağrıldığımda bütün sınıf gülüşürken hissettiğime benzer bir duyguyla ayağa kalktım. Buradakilerden hiçbiri gülmüyordu, ama başlarını çevirip bana bakışlarında küçümseyici bir alay hisseder gibi oldum, boğazım kurudu. Doğru seçilmiş sözcüklerle kısa bir konuşma yapmayı planlamıştım, ama hepsini unutup güvensiz bir sesle şunları söyledim: "Satın alma komisyonuyla aynı görüşte değilim..."

Heiners, Bergemann'dan yana hoşnut bir bakış atarak konuştu: "Sen pek çok şeyle aynı görüşte değilsin zaten, öyle değil mi? Örneğin parti sekreterinin arabası." Ve Bergemann ifadesiz bir yüzle devamını getirdi: "...benim bacaların etrafında gezintiye çıktığım araba."

Üzerime çullanan soğuk dalgası karşısında elimde olmadan omuzlarımı kısarak şöyle düşündüm: Demek böyle oluyor, bu kadar basit, teklifsizce bir ima, kapalı kapılar ardında edilen birkaç cümle... "Sen bir arabadan söz ediyorsun," dedim, "benim sözünü ettiğimse sadece delegelerin yer aldığı bir komisyon. İşçilerin satın alım üzerinde niçin söz hakkı yok? Resimler kültür evinde tozlanıyor, mandrilden bahsetmiyorum bile..." Duraksadım. Jaeckel bıyık altından güldü.

Bergemann iğneleyici bir tonda konuştu: "Devam edin. Bu tanımı ortalığa yaydığınızı biliyoruz."

"Üzgünüm," dedim çökmüş bir şekilde. "Mandril sözcüğü öylesine ağzımdan kaçtı."

"İş arkadaşlarımızın arkasından davranılmasına alışkın değiliz," dedi bir sendikacı.

"Kim kimin arkasından davranıyor, asıl bunu sormak gerek," dedim ve Bergemann, aniden patlayan bir rüzgâr gibi beni karşısına alan uğultunun içine doğru güçlü hatip sesiyle bağırdı: "Konuya dönelim!" Eliyle masanın üstüne vurdu ve sesler derhal kesildi, ben devam ettim: "Resimler kombinaya binlerce marka mal oluyor, bu düpedüz savurganlık... Her gün tasarruflu olmaları için uyarılan insanların paralarının sokağa atılmasına anlayış göstermeyeceğinden emin olabilirsiniz."

Heiners ayağa kalktı, benzi solmuştu. "Bunları bir dakika daha dinlemeyeceğim. Burada mesele nedir yoldaşlar?" Sonra gürledi: "Mesele, bazı malum genç yoldaşlarımızın politik görevlerinden kaçınmaları ve biçimcilik oynamaya başlamalarıdır. Mesele, bu genç yoldaşların soyut estetik kriterlerle hokkabazlık yapmalarıdır ve bunu burada açıkça ifade etmek zorundayım, benim tematik anlayışımdan hoşlanmamalarıdır..."

"Benim buraya çam ağaçlarını resmetmeye geldiğimi mi sanıyorsun," diye bağırdım.

"Oturun Yoldaş Heiners," dedi Bergemann serinkanlılıkla ve kollarını abartılı bir jestle itham edercesine iki yana açmış olan Heiners'in süngüsü düştü. Bergeman kara pırıltılı kuş gözlerini bana dikerek sordu: "Kimi öneriyorsunuz?"

"Bizim gruptan Hoffmann'ı. Yetenekli bir genç, kombina hattında lokomotif sürücüsü. Ve Lukas'ı, elbette Lukas'ı."

"Lukas kültür evinde resim hakkında konuşmalar yapıyor," dedi Jaeckel heyecanla.

"Tabii ki Lukas," dedi Heiners ve güldü. Sandalyesinde geri yaslandı, başparmaklarını kanca gibi yeleğinin kol kesimlerine takarak haksız yere incitilmeyi onurla taşımayı bilen bir adamın ifadesiyle masadakilere baktı. Bergemann, "Sanırım yoldaş Arendt'in önerisini oylayabiliriz. Komisyonla fazla ilgilenmediğimiz doğru," dediğinde, Heiners'in gözleri, belki korkudan belki öfkeden kısıldı.

Kaygılarım gereksizdi, rahat bir nefes aldım ve parti sekreterinden kişisel yargılarının bulandırmadığı doğru bir karar vermesinden başka bir şey beklemiş miydin, diye sordum kendi kendime. Yine de onun o yankılanan itici hatip sesinden, soğuk ve katı duruşundan, kapalı yerde çalışmaktan solmuş etli yüzünden hoşlanmıyordum; düşüncelerini ve duygularını gizleyen kastan ve deriden yapılmış bir maske gibi duran yüzü hiçbir şey yansıtmıyordu.

Bergemann'ı aygıtın güvenilir bir parçası olarak algılamamışım gibi sözcüklerim hızlanmış, duygularım canlanmıştı. Düzgün çalışıyor, diye düşündüm. Hatta adil. Fakat onun da diğerleri gibi yemek yediğini, uyuduğunu, hele bir kadını kucakladığını ya da çocuklarla oynadığını, bu ağzın gülebileceğini veya küfredebileceğini hayal edemiyordum...

Sonunda Bergemann ve Heiners toplantıdan yine birlikte ayrıldılar. Dışarı çıktığımda araba hâlâ oradaydı. Cam sundurmanın üstünden yağmur suları akıyor, damlalar basamaklara çarpıyordu.

Yağmurdan ıslanmış camın ardında Heiners'in gözleriyle karşılaşınca soğuktan titreyerek mantomun yakasını kaldırdım.

Ertesi gün Lukas'a ve ustabaşına rapor verdim. "Bütün bunlar epey tatsız," dedim sıkıntıyla. "O yaşlı bir adam, iyi niyetlidir de mutlaka..."

"Biz ona iyi niyet için para ödemiyoruz," dedi Lukas sertçe. "Biz taleplerimizi bildiriyoruz, ikame sanatla ve sosyalist peri masallarıyla yetinmeyeceğiz. Bu senin için de geçerli," diye ekledi, "en kederli ceylan bakışlarınla baksan bile."

Gözlerimi belertip komik görünmeye çalıştım.

"Koca bebek," dedi ustabaşı. İriyarı insanlara özgü hafif ve ihtişamlı parmak ucu adımlarıyla odanın içinde dolaştı. "Kendi cesaretinden mi korktun ha?" Karşımda durdu ve düşünceli bir şekilde çift katlı çenesini okşadı. "Değerli yol-

daş Ohm'u tanırım. Ceketinin altında kaşınan bir noktası vardır onun, tam cüzdanının durduğu yer."

"Telafi etmek istiyor," dedim. "Nazi döneminde durumu berbatmış, resim yapması yasaklanmış."

Şişko ustabaşımız göbeğine vurarak güldü. "Telafiye karşı değiliz canım. Biz de üç yılımızı kodeste geçirdik." Başını pencereye çevirdi. "Yoldaş Ohm da Baltık kıyısında bir balıkçı köyünde kışladı. İlhaktan haberi olmadı. Kendi suçu mu? Belki. On iki yıl geçti kızım... Adam hafiften oynattı, ama kendi farkında değil. Peki ona acıyor muyum? Hayır."

"İçeri girdiğini bilmiyordum senin."

Şişko ustabaşı kızgınlıkla konuştu: "Geçmişimin reklamını yapmıyorum herhalde." Lukas'a göz kırparak sırıttı. "Ne karmaşık bir kuşak bunlar değil mi, bazen küstah, bazen saygılı. İyi dinle, seni genç çekirge," dedi bana dönerek, "mümkündür, Heiners sana ateş edebilir. Aldırma. Sırtının sağlam olduğunu göster. Anlaştık mı?"

"Anladım, sağlam duracağım," dedim.

Ekim kasvetli ve puslu, ağır aksak geçti, benim ruh halim de kasvetli ve pusluydu, oysa bunun için hiçbir neden yoktu, en azından açık seçik bir neden yoktu. Yağmur, duman bulutlarını damların üzerine indirirken pencerede durup izliyordum, barakalar gözüme eskisinden de çirkin görünüyor, vinçlerin çelikten ormanı içinde yalnız kalmış yabancılar gibi duran çamların siyaha çalan yeşili daha bir melankolik geliyordu.

Sevgilinin uzaktan gelen sesini ve o sevecen "Evet, elbette, her zaman"ını duymak için Joachim'i daha sık arıyordum artık.

Sanırım insanlar bana nazik davranmaya o zamanlar başladılar, biriyle karşılaşmaktan kaçınırken gösterilen telaşlı, mahcup bir nezaketti bu. Kütüphaneye girdiğimde kütüphaneci bile ortadan kayboluyordu. Bir keresinde peşinden gittim.

İki kitap rafının arasında kapana kısılmış bir tavşan gibi duruyordu. "Ne oldu?" diye sordum. "Niçin benden kaçıyorsunuz?"

Elini bir kitap dizisinin üzerinden özene bezene geçirerek düzene sokarken yanıtladı: "Ah sevgili çocuğum, sıkı bir çam devirdiniz..."

"Ama onun resimlerinin zevksizliğini siz de kabul ettiniz..."

"Bu işle bir alakam olsun istemiyorum... Burada yenisiniz, ne bileceksiniz..." Gözlüğünün kenarından bana teselli edici yumuşak bir bakış atarak devam etti: "Canınızı sıkmayın. Her zaman birilerinin dedikodusu yapılır."

"Nasıl bir dedikodu?"

"Tam olarak bilmiyorum. Ayrıca," dedi mesafeli bir tonda, "gevezelikleri önemsemem."

"Biz eski Latinlerin dediği gibi, *quod erat demonstrandum*,*" diyerek sırtımı döndüm.

Giderek asabileştim ve hassaslaştım. Arkamdan bir gülüşme kanımın beynime sıçramasına yetiyordu, yan masada birilerinin baş başa verip fısıldaşmasına katlanamıyordum; fısıldaşmaların ve gülüşmelerin bana yönelik olduğunu düşünüyordum. Benim tahmin bile edemediğim ve anlamlandıramadığım şeyleri herkes biliyordu. Aklıma saçma fikirler üşüşüyordu ve kendimi elimde boyası kurumakta olan fırçayla şövalenin önünde durmuş, karmaşık ve verimsiz şeyler düşünürken yakalayışlarım iyice sıklaştı.

Bir akşam bir amatör ressam beni ziyaret etti, dergiden gelen saç pomadı kokulu pasaklı bir adam. Bıkkınlık içinde ve çaresizce kâğıtların üstüne eğilmiş duruyordum, çünkü belki yüzüncü kez birkaç renkli kartpostalı çalakalem kopya edip getirmişti, ben de yüzüncü kez kendi kendini verimsizleştirmenin bu biçimi hakkında ne düşündüğümü

---

* Ortaya konması gereken de buydu. (ç.n.)

anlatıyordum ki, aniden bir menekşe veya leylak kokusuyla sarmalandığımı hissettim ve adam elini enseme attı. Hışımla dönüp tıslayarak sordum: "Sarhoş musunuz siz?"

Adam hiçbir şey söylemedi, sadece eğlenir bir ifadeyle bakışlarını üzerimde yukarıdan aşağı doğru kaydırıp dudaklarını yaladı.

"Defolun!" diye bağırdım. "Şu pisliklerinizi de götürün buradan!"

O eli ensemde hissetmek gülüşmelerden de, kaçamak nezaketten de beterdi. Bir dedikodu, diye geçti aklımdan, nasıl bir dedikoduydu bu? Eski masal kitabımızda resmi olan şişedeki ruh gibi bir şeydi herhalde. Biri mantarını açınca şişeden çıkıp yayılarak çiçeklerin ve ağaçların üzerine çöken sis gibi bir hayalet.

Joachim'in telefondaki sesini duymak için karanlıkta kombinayı baştan başa geçip postaneye giderken Bergemann'la çarpıştım, kucağına devrilecektim neredeyse. O da benim gibi irkildi; hayallere dalmış, diye düşündüm ve içimde bir sempati dalgası kabardı, sayın parti sekreteri hayallere dalmış... Açık tenli yüzü bir karış ötemde ışıdı. "Bu kadar geç saatte dışarıdasınız demek?"

"Jochen'e telefon etmeye gidiyorum." Joachim'i tanımadığı aklıma bile gelmedi. Kısa ve yapılı gövdesiyle bir süre yanımda yürüdü, çoğu insan gibi elini kolunu sallamıyordu, bunu kapalılığının bir işareti olarak yorumladım. Köprüye giden yol yokuştu, tepeye vardığınızda doğu tarafında karanlık bir duvar gibi uzanan ormanı, kesişen rayları, ışık şeritleriyle taçlanmış beton yolları ve kırmızı yıldızlar gibi görünen sinyal lambalarıyla gökyüzünün altında yükselen bacaları görüyordunuz. Bergemann köprünün parmaklığına yaslanarak, "Güzel, değil mi?" diye sordu.

"Evet, güzel," dedim.

"Ben başından beri buradayım... büyük şehirden geldim ve kendimi yaban hayatın içinde buldum." Hafifçe güldü.

"Mağara insanları gibi yaşadık burada... Ve şimdi, görüyorsunuz ki inşaatın ilk aşamasını tamamladık, artık burada tanıdığım insanlar hakkında bir roman yazabilirim."

"Tanımak istemediğiniz bir ben varım," dedim sitemle.

Enerjik bir hareketle bana doğru dönerek sordu: "Niçin bize hep zorluk çıkarıyorsunuz?" Rüzgâr titizlikle taranmış saçlarını dağıtmıştı, şimdi çok genç görünüyordu.

"Ben zorluk çıkarmıyorum," dedim tedirginlikle. "Niçin hiçbiriniz atölyeme gelmiyorsunuz? Niçin işlerime hiç bakmıyorsunuz?"

"On iki bin kişiden sorumluyuz. Bize ulaşan yolu kendiliğinizden bulacağınızı umduk."

Altdudağımı ısırdım. Şimdi bir şeyler söyleyebilsem, sadece evet diyebilsem daha rahat nefes alacağımı, konuşursak aramızdaki bu yabancılığı atlatabileceğimizi düşündüm, ne var ki şimdi daha yumuşak çıkan sesinin geri planındaki bir tını bana kırmızı yolluğun gerisindeki fazlasıyla büyük çalışma masasının ardında oturan keskin bakışlı, kuş gözlü parti sekreterini hatırlatarak uyardı. Sessiz kaldım.

"Eski bir yoldaşın arkasından dolap çeviriyorsunuz," dedi Bergemann.

Doğru zamanı kaçırmıştım, benim hatamdı, bitkin bir halde şunları söyledim: "Buna niçin karşı çıkayım şimdi? Sizin için benim bir inanılırlığım yok nasılsa, parti rozeti taşımıyorum."

Ayrılıp köprüyü geçtim ve yol boyunca yürüdüm, ama postaneye, Joachim'in sesine doğru değil; şimdi zihnimde Bergemann ve ince, uzun boylu, gri gözlü Joachim eriyip tek bir insan halinde birleşmiş gibiydiler, birini yaraladığımda diğeri de isabet almıştı sanki.

Gururla savunduğum bağımsızlığımın pek de sağlam durmadığını bugünlerde fark ettim. Zannettiğim kadar bağımsız biri değildim, ayrıca duyduğum güvensizlik kendime yönelmeye başlamıştı. Üzerinden iki sene geçtikten sonra

şimdi şişeden kaçan ruhla dalga geçebiliyorum, o zamanlarsa bir kâbus gibi üstüme çökmüştü. Üstelik bendeki değişimi fark edenlerin gösterdiği anlayışı kabaca reddettiğim için kendim sorumlu olduğum bir yalnızlığın içinde kaybolma yolundaydım.

Hatta bir keresinde öğle vakti parti sekreterinin Pobeda'sının yolda park ettiğini duyduğumda atölyenin kapısını kilitlediğimi hatırlıyorum. Bergemann'ın yağmurun altında ıslak balçıksı kumun içinde bata çıka barakaya doğru yürüdüğünü gördüm. Adımları koridordaki ahşap döşemede tıkırdadı, aklımdan şunlar geçti: Gel bakalım, çal bakalım kapıyı, şimdi sana gerçekten zorluk çıkaracağım.

Kapıyı çaldı. Kapı kolunun hareket etmesini kötücül bir keyifle izledim. Belki bana suçlamalarda bulunacaktı, belki bilinç düzeyime hitap etmeye çalışacaktı: Bize gelin, görüş bildirin (ah, bu *görüş bildirmelerden* nasıl da nefret ediyordum!), iyi niyetli eski yoldaşlarımızın arkasından dolap çevirmeyin, özeleştiri yapın, parti doğru yolu bulmanıza yardımcı olacaktır...

Onu kara saçlı başını öne eğmiş, eğik bir açıda yağan yağmurun altında geri dönerken gördüğümde ruh halim birdenbire değişti.

Ekim sonunda tanımadığım genç bir adam kapımı çaldığındaysa kilitlemeye fırsat bulamadım.

Çok uzun boyluydu ve *yan komşunun şirin oğlu* gibi bir yüzü vardı. Gözlerimi kimliğine dikip kaldım. Devlet güvenlik sözcüklerini okuduğum an telaşla bir suçun gölgesini aramaya başladığımı itiraf etmeliyim – bu belki de polis ve üniforma karşısında duyulan Prusyalılara özgü o saygıyı büyükbabalarımızın zamanından beri bilinçaltında hâlâ barındıran dürüst Alman orta sınıfının olağan tepkisidir.

Genç adam atölyemi merakla inceledi, ama bu mesleki bir merak değildi. Gülmeye çalıştım. "Ne oldu? Bir suç mu işledim?"

"Bir düşünün bakalım," dedi.

"Pekâlâ, sağda solda siyasi espriler yaptım, 'Erivan Radyosu'na sorular'." Gülümsedi, bunlardan haberi var gibiydi. "Şu sıralar moda," dedim. "Bazıları küstahlık, bazıları sadece ahmaklık, ama hiçbiri suç olacak şeyler değil."

Yüzünde sadece resimlere bakmak için gelmişçesine bir ifadeyle atölyede dolaştı. Duvara dayadığım taslak halindeki resmi çevirip baktıktan sonra gecikmeli olarak sordu: "İzin var mı?" Tuvaldeki Lukas'a eski ve iyi bir dostu selamlar gibi başını sallayınca, Lukas'ı tanıyan birisi bana da arkadaşça davranacakmış gibi kendimi biraz daha rahatlamış hissettim. "Bu o," dedi, "o tam böyledir, benzemekten ötesi bu... Yanında pratik yapmıştım."

Sigara ikram etti, yanan kibriti uzattığında ellerimin titrediğini fark ettim, aynı şeyi o da gördü. Öfkeyle şunları söyledim: "Eski bir numara bu... Ayrıca hiçbir önemi yok, aşırı çalıştım hepsi o kadar."

Duymazdan gelerek sordu: "Resim yapan işçiler grubunu siz çalıştırıyorsunuz değil mi?"

"Evet, maalesef."

"Niçin maalesef?"

"Pek çok kişi resmi sol elleriyle bile halledebilecekleri bir boş zaman meşgalesi olarak gördüğü için." Ensemde o arsız eli ve leylak kokusunu duyar gibi olunca öfkem yükselerek devam ettim: "Bazıları da renkli uydurmalarını mesai arkadaşlarına satmaya çalıştığı için. *Kalplerinin kanıyla* resim boyayan iyi niyetli, gayretkeş tembellerden geçilmediği için. Off, kalbin kanıylaymış. Aslında sanatın bedeli bildiğimiz sıradan terdir."

"Böyle bir çalışma grubunun ölü doğmuş bir çocuk olduğunu düşündüm başından beri," dedi şirin delikanlı.

"Niçin ölü doğmuş olsun?" diye sordum öfkeyle. "Çalışmalarımızı kimsenin ciddiye almadığını mı düşünüyorsunuz? Hatta bu grup olmasa resimlerini çekmecede saklayarak gömülü kalacak birkaç büyük yetenek var aramızda. Ayrıca kombinanın demiryolunda çalışan Hoffmann'ı gelecek sene akademiye gönderebiliriz."

Yüzü sessiz bir gülüşle aydınlanınca tereddütle devam ettim: "Eğleniyorsunuz demek... Stasi niçin benim resim grubumla ilgileniyor?"

"Stasi..." dedi ve neşeyle tavana doğru baktı. "Biliyor musunuz, bazıları da Kara El diyor bize."

Bütün bu süre boyunca benimle dalga geçtiği kuşkusu içindeydim. Yaşça benden daha büyük değildi, Almancası kusursuz değildi, ama yine de kendimi ondan aşağıda hissediyordum, yalnızca kimliğinden dolayı değil hem de.

Sigarasını söndürerek konuştu: "Meseleye gelelim. Bir... uyarı aldık. Grubunuzun içinde küçük burjuva bir platform oluşturmuşsunuz..." Gözümün önüne, virajı gıcırtıyla alan bir tramvayın durduğu platformda patırtı yapan sakallı sanat öğrencilerinin görüntüsü geldi. Benim şaşkınlığımı fark edince, "Küçük burjuva bir grup," diye ekledi.

"Niçin doğrudan devlet düşmanı bir grup demiyorsunuz?" Başta korkmuş veya öfkelenmiş değildim. "Umarım bu saçmalıklara inanmıyorsunuz," dedim.

"İnanmak mı?" dedi küçümsemeyle. "Biz bilmek zorundayız. Ve eğer *biliyor* olsaydık, burada böyle rahat rahat oturmazdım."

Rahatmış, diye düşündüm, bu genç bir erkeğin yanında geçirdiğim en rahatsız on beş dakikaydı. Kalktım, midemde tatsız bir duygu olduğunu ancak o zaman fark ettim ve ona tepeden bakarak konuştum: "O zaman burada ne aradığınızı hiç anlayamadım..."

"Biz böyle..." yine bir sözcük arandı, "böyle uyarıları sevmeyiz aslında. Bu türden olanları sevmeyiz."

Kalkıp gitmesini beklerken hareketli bir caddedeki tabelalar gibi şu cümleler hızla aklımdan geçti: Söylenti buymuş demek ki. Bir uyarı almışlar. Tekrar nefes almaya başlayabilirim. Bana inanıyorlar.

Kapıya vardığında sanki yeni aklına gelmiş gibi şunları söyledi: "Sizinle konuşmamız gerekliydi."

Kapı kapandığında, nihayet atölyemde yalnız kaldığımda, ellerimi kulaklarımın üstüne bastırdım, dizlerimin bağı çözülmüştü, aklım başıma geldiğinde sonunda boş sahile vuran dev bir dalga gibi içimdeki öfke ve dehşet kabardı. Duvara doğru "Heiners," dedim, "seni domuz."

İki gün sonra Jaeckel, başka tarafa bakarak telaşla yanımdan geçti, beni görmek istemiyordu, ensesi kıpkırmızı hızla yürüdü. Peşinden koştum. "Jaeckel!" diye bağırdım, "Jaeckel, beklesene." İrkilip durdu, nefes almadan konuştum: "Derhal atölyeye geliyorsun ahmak herif, artık benden kaçamazsın." Kasketini elinde evirip çevirdi, bakışlarını yakalamaya çalıştığımda kaçırdı, ama onu çekip götürmeme karşı çıkmadı.

"Otur!" dedim. Ayakta kalarak geniş demirci omuzlarını kapının kasasına dayadı ve ben konuştum, ısrarla, ama yine de içimde bir korkuyla: Her şey yolundaydı, haber almadan görevli buraya gelmişti, bir konuşma yapılacaktı, neyse, ama korkulacak bir şey yoktu. "Senin çalışma grubuna asla inanmamıştım," dedi alçak sesle. "Bölge yönetim toplantısında seni savundum, ama biliyorsun ki büyük bir hatip değilim..." diye ekledi hafif bir gülümsemeyle.

"Demek biliyordunuz," diye bağırdım, "biliyordunuz ve bana bir şey söylemediniz..." Ona düşmanca baktım: O da *onlardandı.* "Hepiniz danışıklı dövüştünüz," dedim. "Tanrılar kurulu kapalı kapılar ardında toplantı yaptı."

"Elisabeth," dedi yalvararak, "burada... burada gizli tutulması gereken şeyler hakkında konuşuyorum... Bölge

yönetim kurulunda yeniyim ve zor bir durumdayım. Demirci atölyesinde ayağımın altındaki zemin sağlam, metallerle çalışmayı öğrendim ben. Ama insanlarla ve dosyalarla çalışmayı daha öğrenmem gerek. Dikkatli olmak zorundaydım..."

"Seni kapı dışarı etmeden konuş," dedim.

"Şu erkek hikâyelerinle her şeyi berbat ettin." (Joachim, diye duydum içimde, sevgili sevgili Joachim.) "Bölge yönetiminde... Heiners herkese tek tek gitti... dedi ki...)

"Ne?" Sırtımda bir buz parçası omurgam boyunca kayıyormuş gibi bir duygu hissettim.

Jaeckel gözlerini yere indirdi. "Bana da geldi ve 'yoldaşlar arasında' kalacak, dedi..." Cümlesini yarım bıraktı. Sonra bağırdı: "Tekrarlamamı mı istiyorsun? Sözcüğü sözcüğüne?"

"Sözcüğü sözcüğüne," dedim.

"Beni kenara çekti ve şunları söyledi: 'O entelektüel bir orospu. Her gece bir başkasıyla yatıyor. O bir..." Jaeckel burada yüzüme bakarak kararlılıkla konuştu: "Diğerini tekrarlayamam. Biz böyle kavramlara alışkın değiliz."

"Jaeckel, ah budala," dedim alaycı bir sesle, "yüzün kızardı." Onu kucaklayabilirdim.

"Tekrarlayamam, çünkü o senin meslektaşın ve benim yoldaşım."

"Sen Joachim'i biliyorsun," dedim, "ve Heiners'in suratına bir tane geçirmek yerine söylediklerini dinledin."

Jaeckel afallamış bir halde elinde buruşturduğu kasketine bakarak konuştu: "Ama 'yoldaşlar arasında' demişti..."

Şimdi toparlanıp buradan gidebilirsin, dedim kendi kendime ve bunda ciddiydim. Senin işin bitti. Heiners seni bitirmek için en ilkel yolu seçti, en ilkel ve en geçerli yolu, artık sessizce sıvışmaya bakmalısın... Jaeckel bana doğru geldi, altın dişleri ışıldadı, bir an için yine kavgacı bir büyük şehir delikanlısının ifadesi belirdi yüzünde. Umut dolu bir sesle

şunları söyledi: "Gecikmeli olarak da bir tane geçirebilirim onun suratına."

"Boş ver," dedim, "harika olurdu, ama boş ver." Sonra Lukas ve şişko ustabaşımla ilişkilerime dair birkaç pis ayrıntı daha öğrendim, fakat artık etkilenmiyordum. Sanırım Jaeckel benim tarafımda olduğu sürece bunları umursamıyordum, hatta daha sonra barakamda açık bavulumun karşısında dururken bile. Bir planım yoktu ve Jaeckel'in, gidip Bergemann'la konuşmam için çekingence yaptığı öneriye zavallı dostumun hiç hak etmediği bir sertlikle yanıt verdim: "Onların önünde sürünmeyeceğim."

Sadece gitmek istiyordum, belki küçük şehrime ve Joachim'e geri dönmek (fakat o gri gözlerin karşısında çuvallamış ve korkakça kaçmış olduğumu nasıl itiraf edebilirdim?), belki de şimdi gözüme yine bir *ağabey* gibi görünen, küstah komşu oğlanlarına, tehlikeli kara köpeklere ve korkulu rüyalara karşı rahat, güçlü ve sarsılmaz bir koruyucu gibi gördüğüm Uli'nin yanına dönmek istiyordum; yanımda olsaydı şu Heiners'e karşı ne yapacağını düşünmek bile biraz olsun neşemi yerine getiriyordu.

Bavulu kapattığımda geç olmuştu, pencere kanatlarının arasından geçen nemli ve soğuk nefesini hissettiğim aysız bir geceydi. Odayı gözden geçirdim; sert, dar bir yatak; üzerinde kitapların ve dosyaların yükseldiği bir komodin; bir masa, iki sandalye –bu yoksul odanın içinde yüreğimin bağlanabileceği hiçbir şey olmadığını düşündüm, pencerenin dışındaki cılız otlar ve kederli çam ağaçlarında da– bu barakaya, bu araziye ve bu işe sırtımı döndüğümde özlem duymamaya karar verdim.

Kapüşonlu mantomu giyip kapının önüne çıktım, bir süre antrepo yolunda yürüdüm. Demek benim vedam da böyle olacak ve yarın sabah erkenden ilk kırağı düşecek, diye düşündüm. Başlangıçta çok yavaş yürüyordum, hâlâ çok zamanım vardı, ancak uyuyamazdım. Bu şekilde veda-

laşmanın duygusal ve gülünç olduğundan emindim, aysız ve nemli bir gecede yapayalnız, üşüyerek, ama şimdiden ardında vaktinden önce gelen bir özlemin başladığı bu duygusallığımın tadını çıkardım: Beni kombinaya bağlayan ve şimdi çözülerek kendisiyle birlikte beni de kumlu yolların üzerinde ormandan geçirip kombina yoluna kadar sürükleyen incecik bir iplik; köprü buradaydı, alçak ve güven vericiydi, Bergemann'la birlikte yaslanmış olduğumuz çelik grisi parmaklık buradaydı, yüzlerce kez incelediğim, yüzlerce kez çizimlerini yaptığım sanayi arazisi gözlerimin önünde uzanıyordu.

Ne var ki bu akşam yanımda köprünün parmaklıklarına yaslanan, Ohm Heiners'in o sevdiğim görüntüyü karartan iri gölgesiydi... Senin işin bitti, diye tekrarladım kendi kendime, sabah erkenden gideceksin, o kazandı. Hoşlanmadığı bir eleştirmeni yolundan temizlemek partili bir erkek için bu kadar kolaydı işte... Ve aynı zamanda partinin de beni süpürüp attığını düşündüm acı ve hayal kırıklığıyla. Ucuz bir basitleştirmeye gitmekle suçlanabilirim, yine de: Bu akşam, sonuncusu olduğuna inandığım bu akşam, yoldaş Heiners partisinin adına karşımda duruyor, partisini temsilen konuşuyor, tavır alıyordu ve onun vasıtasıyla partisi beni, barışçıl bir kâşif olarak daha henüz adımımı attığım bu yeni kıtadan kovuyordu.

Uzun süre kıpırdamadan köprünün üstünde kaldım, kendimi savunmak için ne gücüm ne isteğim kalmıştı artık, şöyle düşündüm: Pişman mısın? Geriye bakma! Burası da diğerleri gibi bir üretim işletmesi, üzerinde vızır vızır koşturan birkaç bin işçinin bacalar, hangarlar, testere dişi formunda çatılar, betondan ve camdan soğuk, cansız ve amaca uygun yapılar kurdukları tekdüze, ruhsuz bir arazi, sevmeye ve savunmaya değer hiçbir şey yok...

Ellerim buz gibi parmaklığın üstünde kaskatı kesilmişti. Arkamı dönüp ellerimi ceplerime sokarak dolaşmaya devam

ettim, sakin ve kayıtsızdım. Kombinada öyle oradan oraya ne kadar dolaştım bilmiyorum. Bir ara şantiye bekçilerinden biri beni durdurdu, kasketinin inik siperliği altındaki yüzü karanlıkta kalıyordu. "Ah, ressamımızmış," dedi.

Kalbimde bir batma hissettim. "Biraz hareket etmek gerekiyor," diye lafı değiştirdim neşeli bir sesle. "Bütün gün atölyede oturuyorum."

"Sizin işiniz de kolay değil," dedi adam halden anlar bir tavırla. "Sanırım ressamların işi hiçbir zaman sekiz saatle sınırlı kalmıyordur."

"Bütün gece arazide dolaşmak da hiç eğlenceli değil," dedim.

"Yapılması gerekiyor ama," dedi, "gözlerimizi açık tutmak zorundayız. İlk işe alınanlardan sekizincisi bendim," diye gururla devam etti, "o zamanlar burası tamamen ormanlık ve çayırlıktı."

"Sigara?" diye teklif ettim. Birer tane yaktık. Bana iyi davranan biri, diye geçirdim aklımdan. İğrenç hikâyelerini anlatmadıkları biri. Giderken arkamdan seslendi: "İleride dikkat edin, orada kapatılmamış bir çukur var."

"Teşekkür ederim," dedim ona doğru dönüp ve aklımdan şunlar geçti: Ah sekizinci adam, kimse seni uyarmadığı, kimse seni durdurmadığı için içine düştüğün ne çukurlar var burada, bilmiyorsun sen.

Atölye kapısının önündeki basamağa oturup küçük bir çomakla ayakkabılarımdaki sertleşmiş çamuru kazıdım. Köşeden far ışığı görünüp yolu taradı ve şantiye denetim şefinin sarsak yeşil cipi tekerleklerinin altından kum sıçratarak önümden geçti. Kombinanın sorunları hâlâ benim de sorunummuş gibi şöyle düşündüm: Briket fabrikasında bir hasar meydana geldi, belki de bir kurutucu devre dışı kaldı, kurutma işlemi briket fabrikasındaki en hassas süreç. Şişko ustabaşımız bu hafta nöbette, onu uyandırıp yataktan çıkaracaklar, yine bütün gece uykusuz kalacak.

Çomağı küçük parçalara bölüp nemli ve dalgalı kumun üzerine fırlattım, yazları yassı çakıltaşlarını hafif kıpırtılı denizin üzerine fırlattığımız gibi oyuncul ve hedef güderek. Bir şeyler değişmişti bile, önceden olduğum kadar sakindim yine, fakat bir başka tarzda, yeniden dumanın ve kömür tozunun hafif buharının kokusunu almaya başlamıştım, buraya ait olanlar için harika kokular, sonra aklıma saman presleme makinesinin sürücüsü geldi, vardiya defterine şunları yazmıştı: "Siyah en sevdiğimiz renk." Niçin hâlâ bir madenci üniforması yaptıracak zamanı bulamadım, diye sordum kendime, ama yarın hemen yapacaktım bunu, hem Jaeckel bana sanatçı yeteneğine sahip olduğum için mühendislik seviyesinde sayıldığımı, bu yüzden altın şeritlerimin de olacağını söylemişti. Altın şeritler için sevinmeyi artık çocuksu ve gülünç bulmuyordum, gelecek yıl madenciler orkestrasının güneşin altında parıldayan trompetlerinin ve çoban kavallarının arkasında diğerleriyle birlikte yürüyecektim ve onlar en eski şarkılarını çalacaklardı: "*Glück auf, der Steiger kommt** – bunlar bana daha önce niçin anlamsız gelmişti?

Basamakta oturup kombinanın gece çıkardığı seslere kulak verdiğimde amaca uygun biçimde düzenlenmiş cansız bir malzeme yığını olmaktan çıktı; gözüme yeniden, uykudayken daha düzenli nefes alıp veren, yüreği briket preslerinin düzenli, boğuk takırtısıyla atan güçlü, canlı bir yaratık olarak göründü ve kombinayla ne kadar iç içe geçmiş olduğumu kavrayınca sarsıldım.

Kalkıp Bergemann'a gittim.

Nöbetçi lojmanındaki evi buldum. Bergemann gelişigüzel giyinmişti ve biraz hırpani görünüyordu, belki de bir kitabın üstünde uyuyakalmıştı, vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Uykunun rehavetiyle gevşemiş yorgun yüzü beni

* Şansın bol olsun, ustabaşı geliyor. (ç.n.)

tanıyınca gerildi. Hemen eşiğe adımımı atarak saldırgan bir tonda konuştum: "İyi plan yapmışsınız. Ama gitmek istemiyorum ve gitmeyeceğim. Bu kadar."

Beni kuşkuyla süzdü, çıldırdığımı veya sarhoş olduğumu düşünüyordu herhalde, öyle de görünüyordum sanırım. "Ziyaret için uygun bir saat değil sanki," dedi soğuk bir sesle.

"Dışlananlar için partinin daima zamanı olmalı," dedim. Sessizce birbirimize baktık, sonra merdiven ışığı söndü, gözümün önünde Bergemann'ın yağmur altında ağır ağır arabasına geri dönüşü canlandı ve alçak sesle şunları söyledim: "Talebiniz nedir? Sonunda her şeye rağmen geldim işte."

Başıyla sessizce işaret etti ve peşinden basamakları çıktım. Odası dağınıktı. Burada bulmayı beklediğim bütün kitapları gördüm; Lenin, Mehring, ekonomi politik üzerine o ağır tuğla gibi kitaplar ve daha beklemediğim birçoğu, Thomas Mann'ın *Büyülü Dağ*'ı, Lessing ve *Anna Karenina*... Bergemann koltuğun üstünde yığılı duran gazeteleri kaldırdı.

Karşımdaki duvarda Gümrükçü Rousseau'nun, geri planında renkli flamalarla bezeli bir geminin ve özenli fırça darbeleriyle boyanmış ağaçlarla bulutların arasından süzülen bir balonun bulunduğu, gerçek bir çocuklar âleminden çıkma gibi görünen naif otoportresi asılıydı.

"Konuşun," dedi Bergemann toplantı ses tonunu kullanarak, onun bir başkanlık masasının ve halk kitlelerinin bulunmadığı kendi odasında bile görev dürtüsünü bastıramadığını düşündüm. Koltuğun kenarına ilişmiş tedirginlik içinde otururken bu aceleci kararımdan çoktan pişman olmuş, topu yabancı bir bahçeye kaçmış küçük bir kız gibi ağlayacak hale gelmiştim, sonunda şunları söyledim: "Başka kime gitmeliydim? Öyle kolayca vazgeçemem, şu lanet olası kombinanızdan öylece çekip gidemem."

"Bu olanlardan sonra sizin için burada bir gelecek göremiyorum," dedi Bergemann duygusuzca.

"Gözdenizin rahatını kaçırdığım için mi – mesele bu mu?" dedim onun ses tonunu taklit ederek. "Ayrıca kalkıp size gelmem de aptalcaydı, sizinle Çince de konuşsam bir şey değişmezdi zaten. Ben partili değilim, sizler için ikinci sınıf biriyim... Birkaç yoldaş sohbet ederken yanlarına yaklaştığımda ya susuyorlar ya da aceleyle konuyu değiştiriyorlar. Sürekli sırlar, sürekli kapalı kapılar..."

Bergemann ellerini arkasında kenetlemiş, göbeği kemerinden taşmıştı, ağırlığını bir ayağından diğerine aktararak benim umutsuz sözlerimi dinliyordu ve ben şimdi kibir olarak algıladığım sabrı karşısında öfkelenmeye başlamıştım. Şöyle konuştu: "Durum bunun tersi olsaydı, sizi sık sık ziyaret etmiş olsaydık bu sefer de partinin sizi kontrol ettiğinden yakınacaktınız."

Gafil avlanmıştım, kuş gözlerini üzerime dikmişti; bakışlarından kaçmaya çalıştım. "Olabilir," diyerek kabul ettim, "ama bunu denemediniz bile." Duraksadım. Ya arabasını atölyenin karşısında park ettiği o yağmurlu gün? "Sığıntı küçük burjuvaları tanımaya önem vermiyorsunuz ki zaten."

Ağır ağır bana yaklaştı, buruşuk gömleği kemerinin üstünden çıkmıştı, bunu gülünç bulmaya çalıştım. "Bu saçmalıkları size kim anlattı?"

"O," dedim söz dinleyerek ve başparmağımla omzumun üstünden arka duvarı işaret ettim. Yüzündeki ifadede bir şeyler değişti, şunları söyledi: "Fakat biz yoldaş Heiners'i görevlendirmiştik..." Sustu ve bir süre sonra devam etti, şimdi sesi de değişmişti: "Sizinle ilgilenecekti..."

"İlgilendi. Hatta yatağımla da ilgilendi ve beni özenle devlet güvenliğe devretti. Ve hepsi Lukas yüzünden..." Bakışlarımı Gümrükçü'nün sakallı yüzüne çevirdim ve resim beni bir anda müthiş cesaretlendirdi. "Benimle atölyeye gelin," dedim, "Lukas'a bir bakın."

"Saat neredeyse bir," dedi Bergemann.

"Fark etmez, barakamda elektrik var."

İçimde pis bir kuşku yükselirken Bergemann beş saniyeden fazla tereddüt geçirdi, kapüşonumu başıma geçirip kalkınca "Pekâlâ," diyerek ceketini askıdan aldı.

Konuşmadan ve hızla şantiyeden geçtik. Kapıyı açıp elektrik düğmesine uzandım, öyle heyecanlıydım ki sendeleyerek Bergemann'ın omzuna çarptım. Nefesini hissedince dehşetle bunda bir numara kokusu alabileceğini ve sadece beni sınamak için buraya geldiğini düşündüm. "Işık pek iyi değil," dedim renk vermeden.

Doğruca şövaleye ve Lukas'a gitti. Ben kapının önünde kaldım, kıpırdayacak veya konuşacak halim yoktu, gözlerimi gömlek yakasının üstünden görünen beyaz ensesine diktim ve zihnimde Bergemann için belirlediğim cümleyi kör bir inançla ve inatla tekrarlamaya başladım: Beğenmelisin, her şey buna bağlı, beğenmelisin... beğenmelisin... beğenmeli...

Sonunda Bergemann bana doğru döndüğünde saatlerce kapının önünde beklemiş gibiydim. Sanki bir salon dolusu eleştirmene karşı savunuyormuşcasına bir kararlılıkla, "Ama bu güzel bir resim," dedi. "Yoldaş Arendt, bu güzel bir resim. İnsanlarımızın sizden bekledikleri anlamda bir sanat eseri bu."

Ah, senin şu konuşma kalıpların, diye sevecenlikle geçirdim aklımdan ve iki eliyle birden benimkini kavrayıp salladığında şöyle dedim: Başardım, şimdi bir tebrik kucaklaşması eksik – ve bir yandan onun küçük, sıkı ve etli eline yapışırken yüzü endişe verici bir biçimde gözlerimin önünde bulanıklaşmaya başladı. Bergemann isteksizce konuştu – ama isteksizliği daha çok kendine yönelik gibiydi: "Resimden yeterince anlamıyorum, ama şunu söyleyebilirim: Bu resim yararlı, bu resim güzel, hoşuma gitti... Yine de sanatta aslolanın şeylerin özünü yansıtmak olduğunu düşünüyorum. Şeylerin özü," diye yineledi ve işaretparmağını kaldırdı. Ellerini arkasında kavuşturmuş topuklarının üstünde yaylanırken bana sert ve ciddi bir ifadeyle baktı.

"Zaten aynı fikirdeyiz," dedim tatlılıkla.

Bergemann kısa, enerjik adımlarıyla atölyenin içinde dolanıp dururken, "Hatamızı düzeltmeliyiz," diye mırıldandı. "Ciddi bir hata... Ona güvendik, raporlarını denetlemedik..." Karşıma gelip durdu. Beni irkilten sertlikte bir sesle, "Yarın büroda bu durumu açıklığa kavuşturacağız," dedi ve aklımdan, yarın Heiners'in yerinde olmak istemezdim, diye geçirdim. "Öğlcnc doğru sizi arayacağım. Anlaşık mı?"

"Tamam," dedim.

Saate baktı. "Gün başlıyor," dedi, "hadi bana işlerinizi gösterin." Atölyeyi dolaşmaya başladık ve –gerçeğe sadık kalmak adına bundan da söz etmeliyim– bir köşede yarı yarıya boşalmış bir votka şişesi bulunca ışığa doğru tuttu, etiketin üstündeki altın yaldızlı gökdelen simgesini ve kiril alfabesiyle yazılmış yazıları işten anlayan bir ifadeyle inceledi. "Doğru," dedim sıkıntıyla, "içiyorum da..."

"İnanılmaz," diyerek bana göz kırptı Bergemann. "Ne dersiniz, birer tek atmayı hak etmedik mi?"

"Peki sorumluluk bilinciniz bu konuda ne söylüyor?"

"Bir Sovyet ürünü," diye yanıtlayarak hin bir ifadeyle güldü. Gülerken başını arkaya doğru attı, küçük kara gözleri pırıldadı... Ne var ki aceleci yorumlardan kaçınmak için, el sıkışmayı ve kadeh kaldırmayı bu maceranın mutlu sonu olarak görmemek gerektiğini bu akşamın raporuna eklemeliyim; diyaloğumuz daha yeni başlamıştı ve devamında yeni yanlış anlamalar, yeni sorunlar, yeni sevindirici mutabakatlar da geldi; bu yozlaşmamış, kavgacı ve ufak tefek adamla barış halinde yaşamak mümkün değildi.

Öğlene doğru Jaeckel beni parti sekreterinin odasına götürdü, kırmızı yolluğu ve kale gibi yazı masasını hoşnutlukla inceledim. Toplantı odasının yalıtımlı kapısının ardında sessizlik hâkimdi. "Kıyamet kopuyor," dedi Jaeckel.

Başımı sallayarak kulaklarımı işaret ettim. "Bergemann bağırmaz ki," dedi Jaeckel, "asla bağırmaması insanı iyice tedirgin eder." Dudağının sağ köşesini biraz bükünce altın dişlerinden biri dostça ışıldadı. "Heiners önce çok edepsizce davrandı, sonra her şeyi inkâr etti, ama yeterince tanık vardı... Sonunda yoldaşların ciddi olduğunu anlayınca da derhal her şeyi itiraf edip günah çıkardı..."

"Jaeckel, Jaeckel," dedim, "yine dışarı sızmaması gereken şeyleri anlatıyorsun."

Bekledik. Deri kaplı kapı sonunda törensel bir sessizlikle açıldı, büro üyelerinin az önce görüşülen durumun önemiyle bağdaşmayan tehditkârca bir donuklukla etrafında oturdukları heybetli yuvarlak masa, küçük bir sahne gibi bir an için göründüğünde yüreğim gümbür gümbür atmaya başladı. Yine de masanın üzerinin boş durduğunu ve havada sigara kokusu olmadığını fark edebildim (belli ki toplantı sırasında sigara içilmemesi yönünde karar alınmıştı) ve kapı Bergemann'la Heiners'in arkasından kapandı.

Jaeckel sigara paketini sekretere uzattı, fakat Bergemann bir baş işaretiyle istemediğini belirtti, çok solgundu ve gözlerinin karası kömür yoğunluğundaydı. Yüzü bana önce bu odaya ilk girişimdeki kadar ifadesiz göründü, ama belki de duyduğum temkinli ilgi nedeniyle görüşüm keskinleşmişti ve yüz hatlarının bastırılmış bir sarsıntıyla gerilmiş olduğunu fark ederek, tekinsiz bir şeyler geçmiş olmalı, diye düşündüm.

Bergemann, Heiners'e bakmadan konuştu: "Şimdi Bayan Arendt'ten özür dileyeceksin."

Heiners kırmızı yolluğun üzerinde ayağa kalktı, hafifçe sallandı, biraz büzülüp ufalmış gibi duruyordu, ama bana nefret dolu bir bakış gönderecek kadar gücü vardı hâlâ, bakışlarımı yere çevirdim. Parti sekreterinin amansız sesi Heiners'i harekete geçirip bana doğru yöneltti, parmak uçlarını

elime dokundurup, "Özür diliyorum," dediğinde kül rengi sarkık yanakları titriyordu.

Gözlerimi onun morumsu kahverengi lekeler ve kızıl kıllarla kaplı, kısa parmaklı yaşlı adam ellerine diktim ve anında üzüntüyle, kaygıyla, hayal kırıklığıyla geçirdiğim bütün o saatleri ve onun çirkin kara çalmalarını unuttum, uyarıda bulunmak için ziyaretime gelen delikanlının suratındaki görev maskesini de unuttum; karşımda sadece yaratıcı gücünü yitirmiş, kendini çaresiz hisseden ve sonunda bu çaresizlik yüzünden, kendisini ezdiklerini düşündüğü gençlere karşı uygunsuz yöntemlerle mücadeleye girişen yaşlanmakta olan bir adam vardı – bu manzara gerçeğin sadece yarısını yansıtıyordu, ama yine de boğazım düğümlendi ve keşke ona karşı daha sabırlı, daha ılımlı olsaydım diye düşündüm. "Tamam Heiners, sorun yok," dedim.

Selam vermeden odadan çıktı, belki de gözü ona bir kurtarıcı gibi gelen kapıdan başka bir şeyi görmedi bile. "Onu bundan esirgeyebilirdin," dedim Bergemann'a.

Fakat Bergemann beni duymadı. Kendini tükenmişçesine koltuğuna bıraktı, çenesi göğsüne düştü ve tuhaf biçimde kemiksiz görünen ufalmış bir kütle gibi, büyük titizlikle çekidüzen verilmiş, pırıl pırıl parlayan siyah yazı masasının arkasında büzüldü kaldı, sonra nihayet bakışlarını bize çevirerek şunları söyledi: "Bunu aklınız alıyor mu?" Sesi yabancıydı, bir kuyudan gelir gibi hafif ve boğuk çıkıyordu, o katı hitap tarzını da unutmuştu. Devam etti: "Parti kimliğini masanın üstüne fırlattı... Bir komünist... parti kimliğini masaya fırlattı..."

Heiners'i bir daha görmedim.

Duyduğumuza göre Mark'ta, nikelajlı telden yüksek bir çitle çevrili bir çiftlik evi satın almış, bir de çitin arkasında dolanıp durarak bu özel cenneti koruyan ürkütücü bir çoban köpeği edinmiş.

9

Uli parmaklarını parmaklarımdan çözerek konuştu: "Ama benim bir Bergemann'ım yok... Sus, küçük kız kardeş! Bergemann'lar her yerde vardır, senin tersanende de vardır, onu aramalısın sadece... Böyle diyeceksin seni tanıdığım kadarıyla, sizin basit gerekçelerinizi tanıdığım kadarıyla..."

"Sana bunun için anlatmadım ben bunları," dedim hikâyemin yarattığı bu etkiden duyduğum hayal kırıklığıyla, anlattıklarımla Bergemann öylesine güçlü bir biçimde gözümün önünde canlanmıştı ki, şimdi o kısa, enerjik adımlarıyla, kusursuzca ayrılıp taranmış saçlarıyla, yanımdaki yakışıklıyı görünce hince göz kırparak bardan içeri girseydi şaşırmayacaktım.

Bar görevlisi kadın kareli masa örtülerini toplamaya başladı. Uli, "Yakınma kardeşçiğim," dedi, "hayat böyle... Değiştirmek istediği her şeyi değiştirmek elinden gelmiyor insanın." Sonra cebinden mendilini çıkarıp burnumun üstünü sildi, mendili özenle silkeleyip dizlerinin üstüne yaydı, Spitzweg resimlerindeki bir ihtiyarın titizliğiyle minicik bir dörtgen biçiminde katladı; eskiden beni mendil kullanma tarzıyla her zaman güldürebilirdi.

Yolda neredeyse laf olsun diye söyler gibi, "Boş ver, yolu uzatalım," dedi. Kol kola girip pazar meydanından ve hafif bir meyille yükselen Breiter Weg'den geçtik; en tepede biri alçak, biri daha yüksek, üç kez yıldırım isabet etmiş iki kulesiyle Meryem Ana Kilisesi vardı, yanında da belediye binası ve belediye binasının önünde küçük bir trampetçi heykeli: Söylenceye göre heykel, iki yitik manastırı –olayı aktaran kişi bunlardan birinin rahibeler, birinin de rahipler manastırı olduğunu üzülerek belirtme gereği duymuştu– bir zamanlar birbirine bağlayan yeraltındaki geçidi trampet çalarak geçmek için içki sofrasında bahse giren bir adamın anısına yapılmış. O adam bir daha asla geri dönmemiş, geçidin girişi

de örülerek kapatılmış, şimdi ürpererek geçide giren ziyaretçiler artık sadece sıvalı bir mahzen duvarıyla karşılaşıyorlar.

Şehrin eski bölgesinin bir tablo gibi olduğu söylenebilir, eğer orada oturmak zorunda değilseniz tabii; sanattan anlayanların *ressamlara çok çekici* göründüğünü söyledikleri Napoli'deki bazı küçük sokaklar gibi romantiktirler, daha sönük renkler ve daha kaba bir romantizm sergiliyor olsalar da.

İki yanındaki üç yüz yılın ağırlığıyla eğilmiş bağdadi evlerle tepenin etrafını dolanan daracık sokaklarda yürüdük. Ayak seslerimiz duvarlarda yankılanıyordu. Zincirlere asılı lambalar sokağın üstünde sallanırken zincirlerin halkaları gıcırdıyor, duvarların üstünde salınan gölgeler, kâh cılız ışıkla aydınlanan kâh karanlıkta kalan köşelerde büyüyle yapılmışa benzer figürler çiziyorlardı... ne olurdu şans benden yana dönseydi, diye düşündüm... ve birdenbire köşeden küflenmiş giysileri içinde sarhoş âlemciler çıkıverseydi, önlerinde de trampet çalan adam... "Bir şey duydun mu?" diye fısıldadım ve hâlâ yanımda olduğu için, şu anda hâlâ yanımda bulunduğu için mutlu olarak ağabeyimin kolunu göğsüme sıkıca bastırdım.

"Sarhoşun biridir belki," dedi Uli. Ayaklarını arnavutkaldırımının taşlarında dikkatsizce sürüyerek yürüyordu, sanki taşları saymak zorundaymış gibi başını öne eğmişti ve ben, eğer veda etmesi gerekiyorsa neyle vedalaştığını da görmeli, diye düşündüm. Onu fark ettirmeden kent surlarının dibinde biten sokağa soktum. Cadı kulesine vardık, sivri bir külâhı ve adam boyunda ağır ahşap bir kapısı olan bu yuvarlak bodur kulenin önünde durduk. Bu noktada surların yüksekliği göğüs hizasındaydı ve hemen dibinde ağaçlar ve çalılarla kaplı dik bir yar başlıyordu, buradan bakınca aşağıda şehrin oyuncak gibi duran evleriyle benek benek ışıklarını, gecenin karanlığında uzanan tarlaları, bir yerlerde gökyüzüyle buluşan ormanın karanlık sınırını görebiliyordunuz.

Kardeşim kollarını surların kaba taşlarına dayadı, derin bir nefes aldı, bir anda gülmeye başlayarak konuştu: "Ne kurnazsın sen... Şeytan'ın Tanrı'ya yaptığı gibi beni dağın tepesine çıkarıyorsun ve bak diyorsun... bunların hepsi senin olabilirdi... neyse ki bu akşam ay yok da memleketin güzelliklerinin keyfini çıkarıp etkisinde kalmıyoruz."

"Haydi gel," dedim, "bir kez daha Kedi Merdiveni'nden inelim."

Yağmurla yıkanmış, yassı doksan altı basamak. Kışları buradan kızakla kayardık, buz tutmuş basamaklardan son hızla aşağıya kaymak cesurca ve müthiş bir eğlenceydi, ama tehlikeli bir eğlenceydi, çünkü ustalık, yola indiğinde o anda oradan geçebilecek bir at arabasının altında kalmadan önce kızağı durdurabilmekteydi. Basamakların bir kısmını akıllı uslu indik, sonra her bir adımda üçer basamak atlayıp zıplamaya başladık, en sonunda da el ele tutuşup bacaklarımızı cennet-cehennem oyunundaki gibi birleştirerek atladık ve ayaklarımız yere değdiğinde Uli beni kucaklayarak tuttu.

Köprünün üstünden geçtik. Şehrin içinden geçen dere yazın sığlaşıp kötü bir koku yayar. Şimdi, nisandaysa, rıhtım duvarlarının arasından telaşlı bir gürültüyle akarak yosunlu taşların etrafında bembeyaz köpükler çıkarırken sokak lambalarının ışıkları kaygan, yeşil taşların üzerinde yansıyıp kıvılcımlanıyordu. Diğer kıyıda, damında kızıl yıldız bulunan tuğla rengi çok uzun bir fabrika binası yükseliyordu, onu işaret ederek sordum: "Ne olduğunu biliyor musun?"

"Elbette," dedi Uli gücenmiş gibi, "ayakkabı fabrikası, VEB,* yeterince büyük yazılmış zaten."

"Ne hissediyorsun?"

"Hiçbir şey," dedi Uli.

"Büyükbabamızın fabrikasıydı o. Kamulaştırılmasaydı vârisleri olabilirdik."

---

* Volkseigener Betrieb (kamuya ait işletme) için kısaltma. (ç.n.)

"Eee, ne olmuş?" dedi Uli. "Benim için bir şey ifade etmiyor."

"Benim için de," diyerek mirastan mahrum kalmış kardeşime bir zafer duygusuyla baktım.

"Birinci katta, en sağdaki pencereyi seçebiliyor musun? Ardında büyükbabamızın çalışma masası dururdu. Pencere de parmaklıklıydı. Niçin kendini kendi evinde parmaklıklar ardına kapatmıştı ki?"

"Para kasası da orada duruyordu belki, olabilir mi?" dedi Uli.

Bir süre konuşmadan yukarıya, demir sarmaşık yapraklarıyla sarılı parmaklıkları dövme demirden yapılma karanlık pencereye doğru baktık, bu yapraklar eskiden altın yaldızlıydı, ama altın tabaka artık dökülmüş ve yağmurlarla akıp gitmişti. Büyükbabam orada oturmuştu işte, yüzüne canlılık veren kızarmış burnuyla, ince eflatun damarların geçtiği yanaklarıyla ak saçlı, kalıplı bir adam; sıkı içen bir beyefendiydi, yağlı, keskin baharatlı yiyecekleri severdi ve her öğlen saat on ikiyi çaldı mı dayanılmaz bir çekime kapılmış gibi şehrin merkezinden geçer, en iyi otelin restoranına giderdi, bazen biz de ancak kulüp üyelerinin girdiği bu restoranın penceresinin önünde parmak uçlarımızda yükselir, boynunda tahta gibi kolalanmış Fransız stili bir tür yüksek yakalıkla masada yalnız oturan ve törenle yemeğini yiyen bu koca adamı saygıyla izlerdik.

Bürodayken Cervantes'i İspanyolcadan, Balzac'ı Fransızcadan, Cicero'yu Latinceden belki yüzüncü kez okuduğu herkesçe bilinmekle birlikte iş saatlerine titizlikle uyma alışkanlığındaydı. Mükemmel bir ticari temsilcisi vardı. En değerli anısını yazı masasının üstünde tutardı, üzerinde son imparatorun Doorn'da çekilmiş bir resminin bulunduğu, majestelerinin büyükbabamıza yeni yılını kutladığı için teşekkür ettiğini yazdığı bir kart...

Büyükannem anılarımda hareketli, ufak tefek, gri ipek giysiler içinde kibirli bir hanımefendi olarak yaşıyor; boynuna inci işlemeli kehribar karası bir bant veya ucunda minik bir saatin sallandığı uzun bir altın zincir takardı. İsviçre'de yetişmişti ve büyükbabamla Fransızca konuşurdu, heyecanlandığındaysa Köln şivesine dönerdi, memleketinin açıksözlü ve yerini bulan espri anlayışı onda da vardı.

Noelde kabul salonuna girmemize izin verilirdi. Ortalıkta yakut bir kâseye istiflenmiş elmaların kokusu dolaşır, vitrinde muhteşem bir barok saat dururdu (şimdi derenin kıyısında dururken kulağıma çalınan onun titrek, melodik tınısı mı yoksa?); gong saat başı çaldığında vitrindeki porselen çoban kızlar ve kurdelelerle süslenmiş oyun arkadaşları yerlerinde sallanır ve japon işi fincanlardan hafif bir şıngırtı gelir gibi olurdu. Salonda bir oyun masası, sayısız kırmızı kadife koltuk ve büyük büyükbabadan kalma kasvetli mitolojik tablolar vardı: Ona da babasından miras kalmışlardı. Bu evdeki her şey babadan oğla geçmişti, yüzyılların sarsılmaz kıldığı bu ağır, sağlam, eski ve değerli şeyler sonsuzluktan sonsuzluğa doğru süregitmek üzere yapılmışlardı.

Ne var ki 1945 Mayıs'ında sonsuzluk sona erdi ve bir zamanlar törensi bir sessizliğin hüküm sürdüğü bu merdivenlerde tere batmış Kızıl Ordu askerlerinin çizmelerinin patırtısı yankılandı. Eve komutanları yerleşti ve büyükbabamlara verilen küçük daireye yük arabasıyla birkaç parça mobilya gönderildi. Büyükbabamı, ne kendi hayatının altüst oluşu, ne de kan kaybetmekte olan parçalanmış ülkenin geçirdiği muazzam altüst oluş etkiledi: Kendini evine el koyanların yumuşak tınılı lisanına kaptırmış, Rusça öğrenmeye başlamıştı; şimdi de Puşkin'i orijinalinden okumak istiyordu.

Artık sık sık, hızlı ve sert Köln aksanına dönen babaannem, komutanın izniyle porselen koleksiyonunu eski evden yavaş yavaş yenisine taşıdı; kırk yaşlarındaki Kalmuk albayın iyi terbiye almış bir genç adam olduğunu söylüyordu.

Küçük bir torba buğday veya Vasiliy İvanoviç'ten gelen bir parça domuz yağı kenarı götürmek için büyükbabamıza gittiğimizde onu hep yazı masasının başında buluyorduk; kurutulmuş armut dilimlerini çiğniyor, Kiril yazısına çalışıyor ve Tel Aviv'deki, Lahey'deki, Philadelphia'daki, kaybolmuş veya belki de toprağın altına girmiş arkadaşlarına beş dilde mektuplar yazıyordu. Bu küçük odada zaman durmuştu...

Büyükannem o kış zatürreeden öldü. İki hafta sonra da büyükbabamı sert ve sapsarı bir yüzle son kez gördük. Kutsal yağ sürülmüştü ve genç rahip kusursuz siyah cüppesiyle yatağın ayakucunda durmuş dua ediyor, ortalık tütsü, balmumu ve ölüm kokuyordu, bir de çok hafif bir kurutulmuş tatlı armut kokusu vardı ve ben çocuk olmama rağmen bu adamın, daha bedeni ölmeden on yıllarca önce bu dünyadan ayrıldığını hissettim.

"Okulda onun bir kapitalist, işçileri sömüren biri olduğunu öğrettiler," dedim. "Önceleri bunu kavrayamadım. O nazik, kültürlü, dünyadan kopuk adam... Tarih dersinde büyükbabamı düşündüğümde gözümün önüne gelen şey sadece kitaplardı, kitaplar, kitaplar, beyaz kolalı dik yaka, eski saat, yakut bir kâse..."

"Sen onun fabrikasında değildin," dedi Uli, "sen sadece onun özel hayatındaki cenneti tanıdın. Ama sende hep duygular ağır bastı Betsy, bu yüzden de sömürenleri kişiselleştirmeden iktisadi bir kategori olarak göremedin." Heyecanlanarak devam etti: "Onun bütün kültürel formasyonunun, güzel şeylere olan ilgisinin, sadece kendi eğilimlerine göre yaşama rahatlığının bedelini biçkicilerle dikişçiler ödedi."

"Ben sadece on beş sene önce ne düşündüğümü söyledim. Sonra evinde bir kreş açıldığında işçilerin kendilerine ait olanı geri aldıklarını anladım."

Kıyı boyunca yürüdük ve bir zafer yıldızıyla taçlanmış o tuğla kırmızısı yabancı binayı arkamızda bıraktık. Adımları-

mızı, on beş yıllık gelişimimiz boyunca koptuğumuz ve artık iç dünyamıza temas etmeyen bir geçmişin sislerine yönelten şey sadece rastlantıydı. Bir sohbet, diye düşündüm – eskiden, bir bütünken, ettiğimiz yüzlerce diğeri gibi bir sohbet; bir tartışma bile değil, halka geri verilmiş bir fabrika yüzünden bugün kim tartışır ki, ama huzursuzluk duyuyorum; bu kıyıya rastlantıyla gelmedik, gömdüğümüzü ve unuttuğumuzu sandığımız *aile* suyun öte yanından seslcniyor. Kimiz biz? Hangi taraftayız?

"Geleneğe inanıyor musun?" diye sordum.

Kardeşim parmağını alnına götürerek yanıtladı: "Beni bunun için mi sürükledin buraya... Ne kadar aptalca! Sebep bu değil, benim mesleğim var, o evi hediye etseler almazdım. Biz bir mülkün yasını tutacak bir nesil değiliz." Tekrar koluma girdi. "Üşüyor musun? Ceketimi vereyim."

"İzin ver düşüneyim... Şimdi sıra felsefede," dedim.

Kendini korumak ister gibi ellerini kaldırdı: "Felsefe yaptığın zaman korkunç oluyorsun."

"Baksana," dedim sertçe, "eninde sonunda partiyle olan ilişkimizi netleştirmek zorundayız."

"Biz mi?" diye sorarken kara kaşlarını kaldırdı. "Bu artık benim sorunum değil ve sen Betsy, sen zaten partiyle uyum içindesin."

"Bunu ben de düşündüm..." Büyükbabamın ve ondan önceki bütün diğerlerinin, onun gibi mülk sahiplerinin, burjuvazinin uzak ve soluk gölgeleri beni yalayıp geçtiği sürece bu uyumun biraz görünüşte kaldığını ona nasıl açıklayabilirdim... "Biz hâlâ sınıfımızdan kopamadık," dedim. "Öğrendiğimiz şeyler ve aklımızla kavradığımız şeyler sadece yüzeyde, dıştaki deri... ama içeride, yürekte, eğer istersen beynin en uzak kıvrımında da diyebiliriz, hâlâ birer burjuva olarak hissediyor ve düşünüyoruz."

"Bu düpedüz gizemcilik ama ufaklık," dedi Uli.

"Eğer mahzenine de inmediysen bir evin her şeyini biliyor sayılmazsın. Ben loş merdivenlerden aşağılara inmeyi sevmem, ama şimdi mahzendeyim ve eski pılı pırtıyı görüyorum."

"Kapitalizmin bilinen artıkları," dedi Uli gülerek. "Seni suçlamak için bir neden değil."

"Ama ben kendimi suçluyorum. Bize güvenenlere ihanet bu."

"Normlardan sapan her işçi, yükselmek için bir diğerini baskılayan her bölüm şefi ve bir siparişi sadece para kazanmak için kabul eden her sanatçı ihanet içindedir. Sen kalabalık bir topluluğun içindesin Betsy, bana neyi kanıtlamaya çalışıyorsun?"

"Senin gerekçenin şu lanet fabrika olduğunu," dedim ve öfkeyle baş salladığını görünce devam ettim: "Partinin öncü rolünü kabul ediyor muyuz? Evet. Çünkü mantığımız tarihsel bir hakka sahip olduğunu söylüyor. Parti üyesi olacak mıyız? Hayır, kısa vadede değil. Çünkü parti disiplinine gücümüz yetmez, çünkü partinin bize ihtiyacı olduğunda ve pek hoş ve rahat olmayan bir görev verdiğinde hayatın her anında bunu üstlenmeye hazır olmak yerine kaygısızca bir resim yapmak veya bir gemi tasarlamak daha rahat ve daha hoş."

Uli sanki yalnız başınaymış gibi şunları söyledi: "Üniversitede birinci sömestrdeyken... parti kaydı için başvuru yapmıştım, o zaman hazırdım."

"Hayır," dedim, "hayır, kendini kandırıyorsun, sonuna kadar götürmemiştin. Yoksa beklerdin, incinip geri çekilmezdin, kabul et."

Uli sesini çıkarmadı, bir süre sonra kayıtsızca şunları söyledi: "Ayrıca şu anda hiçbir anlamı yok." Yine de ceketini çıkarıp omuzlarıma attı, bedeninin ısısını taşıyordu henüz ve ben yenleri parmak uçlarıma kadar inen ceketi memnuniyetle giydim. "Kanıtların," diye hatırlattı Uli.

"Pekâlâ," dedim, "devletimizin arkasında mıyız? Evet. Onun için savaşır mıyız? Gerekirse evet – oysa Tanrı biliyor ki elimde bir silah değil, palet tutmak isterim... Bu işin bir yanı. Diğer yanını sen de benim kadar biliyorsun: Espri anlayışımız, Bergemann'ın veya Joachim'in son derece ciddiye aldıkları konular hakkında yaptığımız iyi niyetli, havai espriler; iyi bir görüşü kötü bir Almancayla aktarmaya çalışan bir partili karşısında yüzümüzde beliren kültürlü kesime özgü gizemli gülümseme, *onların* bir hatasını yakaladığımızda bunu belirtirken ses tonumuzdaki memnuniyet ve aldığımız aile terbiyesinden duyduğumuz itiraf edilmemiş gurur... Elbette, bizler tiyatroya gideriz, klasiklerimizi okumuşuzdur, Beethoven'ın senfonilerini biliriz... ayrıca yolun kenarında durup da bu *panayırı* seyrederken takındığımız uzak ve kibirli tavra da yabancı değilsin..."

"Yeter Betsy," derken kolumu sıktı Uli, "kendini fazla sert yargılıyorsun."

"Yeterince sert değil," derken onunla gecenin bir saatinde uykudaki küçük şehrin sokaklarında niçin dolaştığımı unutmuştum; bizimle yolunu ayıran ağabeyimle öğle sonrasının bir saatinde tartışmaya başlamıştım, oysa şimdi etki altına girip kendini kaptıran bendim ve her türlü akla mantığa aykırı olarak ben Uli'den öneri getirmesini veya en azından bana kulak vermesini bekliyordum. "Stalin'in ölümünden sonra," diye devam ettim, "XX. parti kongresinden sonra dağıldık, çaresizliğe düştük ve şöyle dedik: Dünyamız yıkıldı... Steinbrink için ise yıkılan hiçbir şey olmadı."

"Bu eski yoldaşlar neredeyse dini bir güven duyuyorlar," dedi Uli kötücül bir tonda. "Partizan olarak Yugoslavya'da savaştığı için kırk dokuzda tard edilmek de sarsmamıştı senin Steinbrink'i." Parmaklarıyla alnına vurup hararetle devam etti: "Delilik bu Betsy, delilik, o bir partizan, ölesiye savaştı, işlevsiz hale getirildi, partiden tekdir aldı, ne istersen de, deliliği akıl, adaletsizliği de adalet gibi göstermediğim

sürece benim aklım bunu almıyor ve fabrikayla ne ilişkisi olduğunu da anlayamıyorum."

"Steinbrink her şeyi gerektiği gibi yerli yerine koymuştu," dedim ve yeni bir keşfin heyecanı ve derin tatminiyle devam ettim: "Çizdiğim portre ne kadar da isabetle bütünleniyor... Bir başkasına yapılan haksızlık karşısında öfkeleniyorsun ve bunu kaçışına bahane ediyorsun... Ve fabrika cancağızım, bir simge sadece. Bu komşuların için manav dükkânı açmak ya da emeklilik hakkı olabilir belki veya on iki yıl askerlik yapanların asker postalları veya sadece beyaz yakalı olmak simgedir başkaları için."

Gezinti yolunda nemli ve yapraksız dalları iç içe geçmiş akçaağaçların altında yürüdük; Joachim burada bavulu elinden bırakıp sabah güneşinin bronz ışığı altında beni öpmüştü: Joachim'i yorgun düşmüş bir yüzücünün ruh haliyle düşündüm.

Uli şunları söyledi: "Tamam, ben her şeyi gerektiği gibi yerli yerine koymayı öğrenemedim. Benim için bu bir tür kadercilik... Plan yapıldı mı talaş düşer. Ama ben marangozun ayağı altında ezilen talaş olmak istemiyorum."

Evimizi görebiliyorduk artık. Banyoda ışık vardı. "Hay Allah, hâlâ uyumamışlar," dedi Uli. Geçerken bahçe çitindeki böğürtlen çalılarına dokundum, küçük sivri yapraklar yüzümü daladı. Bir süre daha kararsızca bahçe kapısının önünde durduk ve banyodaki ışığın sönmesini bekledik. Fısıltıyla konuşuyorduk, okul balosundan çok geç döndüğümüzde Uli alışkın bir hareketle anahtarı sessizce kilitte çevirmeden ve ayakkabılarımız elimizde merdivenden çıkmadan önce fısıldaşarak bir bahane hazırladığımız eski zamanlardaki gibiydik.

Uli başını kaldırmış aydınlık pencereye bakarken fısıldadı: "Senin şu tuhaf adam, Bergemann..." Sonra sustu.

"Eee?" diye fısıldadım. Karanlığın içine düşen ışık güzel, cesur yüzünü ortaya çıkarınca yanan gözlerimle yüzüne baktım.

"Ya sen Bergemann'ın düşmüş bir vatandaşa teselli vereceğine inanıyor musun?" Hemen alaycı bir ses tonuyla söylediklerini düzeltti: "Gereksiz soruydu! Pişman olmuş bir günahkâr parti yönetimini on düzgün vatandaştan daha çok memnun eder."

Sorusunun kiminle ilgili olduğunu ancak kavramıştım, demek ki Bergemann adı aklında yer etmişti. Uli şöyle devam etti: "Sanırım şefe büyükbabanla ilgili günah çıkarmışsındır. Nasıl karşıladı?"

"İyi," dedim, aklım dağılmıştı. "Bana burjuvazinin gelenekleri hakkında bir söylev çekti. İleride işçilerin de boş zamanlarında resim yapacaklarını veya hikâyeler yazacaklarını, yine evlerde müzik yapılacağını söyledi... İleride herkes birkaç yabancı dil öğrenecekti, ama büyükbabam gibi kendi özel zevkleri için değil..." Bergemann'ın sözcüklerini hatırlamaya çalıştım. "Sanırım dünya devrimi için geceleri İngilizce çalışan *Uyandırılmış Toprak*'taki* Nagulnov gibi..."

Uli başını sallayarak konuştu: "Anlaşılan parti sekreterin kafasını sadece şapka takmak için kullanmıyor."

Banyodaki ışık söndü, biz birkaç dakika daha bekledik, sonra ayakkabılarımızı çıkarıp çoraplarımızla eve girdik. Uli koridorda bir kez daha dönüp işaret verdi. Dimdik gözlerimin içine bakarak hiç gülümsemeden şunları söyledi: "Mahzenin altında henüz inip bakmadığın bir bölme daha var Betsy."

"Ne demek istiyorsun?"

"Geçmişin süprüntülerine yaslandığın sürece sen de kaçıştasın demek istiyorum. Ben burada duruyorum, başka türlüsü elimden gelmiyor, beni hoş görün yoldaşlar, henüz gereken olgunlukta değilim... Düşüncelerinin sonunu getir akıllı kız. İçi yılan kaynayan çukurlardan korkmak yok." Ve sonra yavaşça kapıyı kapattı, üzerimden akan ceketiyle kori-

* Mihail Şolohov'un 1932 tarihli romanı. (ç.n.)

dorda yalnız kaldım, allak bullak bir halde şöyle düşündüm: Benden ileride, onunla cenkleşiyorum, aslında kendimle cenkleşmeliyim.

Sabaha doğru bir ara uykumdan uyandım. Panjurların aralıklarından sabahın kirli sarı ışığı sızıyordu. Uli yatağın kenarına oturmuş sıkıntıyla gülümsüyordu, şöyle söyledi: "Uyu sen Betsy, ben ceketimi almak istedim sadece."

Onu kendime doğru çektim. "Giysilerin hâlâ üstünde," diye mırıldandım, "hiç uyumamışsın sen." Alnını boynuma yasladı, yanaklarının hafif tüylü temasını hissettim. "Dokunuşun ne kadar da yumuşacık Bay Kadifeten... giriştiğin bıyık bırakma operasyonunun ne kadar acınası sonlandığını hatırlıyor musun? Ayva tüyünden bıyık..."

"Bütün gün konuştuk da konuştuk," dedi Uli, omzuma yaslanmıştı, "ve ben hâlâ sana söyleyemedim..."

"Ne söylemek istiyordun?"

"Benim için durum çok zor, Betsy," dedi bir süre sonra, "seninle ilgili kısmı da öyle. Belki yıllarca birbirimizi göremeyeceğiz." Saçlarımı okşadı. "Rahibe gibi kazıtmışsın. Korkunç. Batı Berlin'de buluşabiliriz."

"Evet. Kempinski'de," dedim boğulurcasına ve şimdiden, sıcaktan ağarmış sokaklardaki kemerli sokak lambalarının sürüngen kafası biçimli yassı başlıklarının altında yolumu kaybettiğimi hissetim. Uli aniden sertçe saçımı çekti. "Artık örgü de yok, atkuyruğu da yok..."

"Canımı yakıyorsun," dedim.

"Tamam gidiyorum," dedi. Kolumu kokladı. "Ne güzel kokuyorsun... Siz kızlar hep böyle güzel kokmayı nasıl başarıyorsunuz? Biraz tarçın, biraz güneş kokusu... ve azıcık da süt, bir bebek gibi..."

Uyumadım. Uli'nin yatakta dönüp durduğunu duydum. Saat altıyla yedi arasında yağmur yağmaya başladı. Yağmu-

run kısa sert darbelerle dövdüğü panjur takırdıyordu, kalkıp pencereyi kapattım. Saat yediye birkaç dakika kala annemle babam yatak odasından çıktılar, bizi uyandırmamak için sessiz ve dikkatli hareket ediyorlardı. Banyodan duşun sesi geldi. Babam tıraş olurken haberleri dinliyordu; aynanın önündeki cam rafta küçük bir transistörlü radyosu vardı.

Güvendiği tek insan olduğumu söyledi, diye aklımdan geçirdim.

Söylediklerinin tek bir kelimesini bile anlamadan spikerin sesini dinliyordum, sonra profesyonel bir neşe yansıtan bir kadın sesi ve sabah müziği nağmeleri duyuldu. Annem, "Bırak çocuklar uyusunlar," dedi. Mutfaktan kaynayan suyun sesi geldi.

Güvendiği tek insan benim, diye aklımdan geçti.

Saat yedi buçukta annem odadan içeri baktı, kirpiklerimin arasından beyaz tellerle karışmış kara saçlarını ve leylak rengi şifondan eşarbını gördüm. "Haydi Franzcık, çıkma zamanı," diye hatırlattı babam; annemin adı Franziska'dır. İkisi de parmak uçlarına basarak evden çıktılar.

Şöyle düşündüm: İnsan sessizce ve hiçbir şey yapmadan katlandığında buna sevgi mi deniyor? Başkasının mutluluğunu engellememek mi deniyor buna?

Banyoyu her sabahki gibi su basmış olacak, masanın üzerinde bir not duracaktı: "Vişneli keki bitirin, kahve demlik örtüsünün altında. Eve bir ekmek ve süt alın lütfen. Anneniz." Altında da babamın inci gibi yazısıyla: "Günaydın ey kahramanlar! Sonunda sabahları soğuk duş yapmaya karar verecek misiniz?"

Yılgınlıkla şöyle düşündüm: Joachim'e sorsam nasıl olur? Ona durumu herhangi birinin başından geçmiş gibi anlatırım, isim vermem gerekmez.

Uli üstünde pijamasıyla ayaklarını sürüyerek mutfağa girdi. Korktum, yüzüne bakmaya cesaret edemedim. Hemen kahveye saldırdı. "Kahve! İçmezsem öleceğim!" O

kadar şaşkındım ki kahveyi döktüm, Uli bir bezle masanın üstünü sildi. Gülümsüyordu, halimin farkında değildi, ben sırf ellerimi meşgul etmek için kek kesip ağır ağır tabağa yerleştirdim, o duygulu ve boğazdan gelen bir sesle şarkı söylüyordu: "Bu kadar erkenden nereye? Sevdiğinden bir sabah öpücüğünü esirgeyip de?"

"Of, çeneni tutsana," diye çıkıştım. Kahve fincanının üstünden bakarak bana göz kırptı, onu bu kadar rahat ve neşeli görmeye daha fazla dayanamadım, aklımdan şunlar geçti: Ne yapmak istiyorsun? Ve daha dışarı çıkıp, taş avluyu geçip dar merdivenden Joachim'in evine çıkarken onun gitmiş olmasını diledim ümitsizlikle.

Kapı kilitli değildi, odasına koşup kendimi Joachim'in kollarına attım ve sanki o an, son yirmi dört saatin düşünceleri, deneyimleri, farkına varışları yoğrulup yoğunlaşmış ve beni de aşan bir karara dönüşmüştü; olayı herhangi birinin başından geçmiş gibi anlatmayı da, diğer bütün manevraları da unutup bağırdım: "Uli'nin yanına gitmelisin, hemen, hemen gitmelisin, ülkeyi terk edecek, yarın."

Joachim, "Araba geliyor, şu an yolda, beklemek zorundayız," dedi.

"Sigaran var mı?" dedim.

"Eğer bir şeyler yediysen var."

"Yedim," diye yalan söyledim.

Yatağının üstüne oturduk. "Seni boğazlayabilirim," dedim. "Asla telaşlanmıyorsun, değil mi?"

"Eskiden bana, çok soğukkanlısın, damarlarında balık kanı var sanki, derdin," diye karşılık verdi Joachim. Elimi alıp çevirerek içini öptü, dudaklarının temasıyla içim titredi. "Benim çok heyecanlı Elisabeth'im her şeye rağmen dudak boyasını unutmamış."

"Artık çıkmayanları var," dedim alçak sesle. Parmaklarımın altında kürekkemiklerini, göğsümde de kaburgalarının basıncını hissettim. "Balık kanı taşıdığını niçin söylediğimi artık hatırlamıyorum... Bana sadece dokunduğunda bile..."

Joachim dirseğine yaslanarak sordu: "Bunu anlatmaya niçin bana geldin?"

"Tanrı aşkına, polise mi gideydim?"

"Fark nerede?"

Fark nerede, diye düşündüm uyuşmuş gibi, şu anda kardeşimi elevermiş mi oluyorum? "Kardeşimi eleveremem," dedim, "basitçe tanımadığım bir komisere gidip bunu anlatamam..." Gözlerini kırpmadan yüzüme baktı. "Joachim rica ederim şu anda ilkesel bir tartışmaya girme, artık tartışmak istemiyorum, Uli'nin kalmasını istiyorum... Bana öyle bakma. Sınava çeken öğretmen suratıyla..." Sonra öfkeyle sesimi yükselttim: "Hayır, polise gitmezdim, duyuyor musun beni, onu elevermezdim."

"Uli, tanımadığı bir komiserle yoldaş Steinbrink arasında bir fark görmeyecektir," dedi Joachim. "Bizler onun için aynı iktidarın temsilcileriyiz... Gerçekten de öyleyiz..." diye de devamını getirdi ve ben onun amansız titizliğine bir kez daha lanet okudum.

Elimi başıma götürerek, "Beni bunun üzerinde düşünmeye zorlama şimdi. Sana güveniyorum, bu konuda bütün söyleyebileceğim bu..." dedim. Sokakta korna sesi duyuldu, üç kısa, bir uzun, Joachim ceketini giyerek kravatını sıkıladı.

Bir şey söylemeden çıktı. Merdivende tozlu sahanlık penceresinden süzülen cılız ışıkta durup şunu sordu: "Abileri sınırı geçmek isteyen yüzlerce başka kız kardeş ne yapıyor acaba sence?"

"Bana niçin eziyet ediyorsun kırkafa?" dedim bitkinlikle. "Belki diğer kız kardeşlerin de birer Joachim'leri vardır... Onlara gidebilirler."

Parmağını kaşlarımın üzerinde gezdirerek düzeltti, çökmüş görünüyordu. Onu hayal kırıklığına uğrattığımı düşündüm korkuyla ve şöyle konuştum: "Sizin için her şey son derece net. Ne biçim insanlarsınız siz?"

"Sizin kararlarınız da her zaman yarım yamalak," dedi Joachim, ama dördüncü basamakta duraksayarak bana döndü ve yüzümü ellerinin arasına alarak, "Bu kadarı senin için çok fazla Elisabeth," dedi.

Güneş artık ısıtıyordu, hızarhaneden gelen testere sesini duydum ve kesilen taze ağaçtan yayılan talaşın tatlımsı kokusunu aldım.

Joachim yeşil arabaya doğru yürüdü, şoför camı indirdi ve bir şeyler konuştular. Nemden koyulaşmış toprağa topuğumla bir çöp adam çizdim. Joachim, "Gelsene," diyerek koluma uzandı, dirseğimden tuttu ve ben, sanki böyle yapınca görünmez olacakmışım gibi başımı eğerek hızlı hızlı sokağın diğer tarafına yürüdüm, belki de Uli perdenin arkasındaydı ve artık o kadar iyi niyetli değildi.

Masanın başına oturmuş bacaklarını koltuğun kolçağından sarkıtmıştı, ucuna ittiği terliklerinin içindeki çıplak ayaklarını sallıyordu. Bir eliyle hasarlı gözünü kapatmış okuyordu. Başını kaldırıp bize baktı. Joachim, "Günaydın Uli," dedi.

Karşılık vermedi, hızla ve dikkatle yüzümüze baktı, eli kurşun isabet etmiş gibi aşağı düştü. Ani bir rüzgâr kiraz ağacının kuru yapraklarını balkon kapısından içeri savurdu. Uli gazeteden bir parça kâğıt yırtıp arasına koyarak kitabını kapattı, sonra masanın kenarına paralel duracak şekilde düzeltti, çıplak ayaklarını acele etmeden kolçaktan çekerek doğruldu; hareketlerini çok ağır çekimli bir filmdeki gibi algılıyordum, zaten kendimi başından beri bana yazılan, ama benimle ilgisi olmayan rolü oynadığım bir filmin içinde gibi hissediyordum. "Demek beni gammazladın," dedi Uli.

Joachim kızardı. Kemikleri görünen omuzları düştü; duruşunu düzeltmeli, diye düşündüm, sırtı şimdiden eğilmeye başlamış, bir an için gözüme son derece korunmasız ve incinebilir göründü. Acaba merdivenin dördüncü basamağında durakladığını ve uzlaşmak istercesine "*Bu senin için çok*

fazla," dediğini hatırladı mı? "İşini o kadar kolaylaştırmayacağız," dedi.

Uli yabancı biri gibi, "Bu biz de kim?" diye sordu ve gözüme çok küçük, çok uzaklaşmış ve gerçekdışı göründü; bazen rüyalarımda nefes nefese koştuğum, bir tünel gibi karanlık, kilometrelerce uzayıp giden koridorun sonundaki bir aynanın içinden çıkmış gibiydi.

Kapıya doğru gittim, içimde her şey savruluyordu.

"Bu yaptığını asla unutmayacağım," dedi. Odanın ortasında dimdik ve kıpırtısız duruyordu. Duygusuz, soğuk bir sesle devam etti: "Seni bağışlamayacağım."

Dışarı çıkıp kapının kolunu kavradım ve koridorda bekledim, bir şey söylemesini, küfretmesini veya...

10

Daha ne bekliyordum ki?

Saat on olmuştu, Joachim'in odasındaki arkalığı dik sandalyede oturuyordum, güneş geniş yataklı sıcak bir nehir gibi boynumdan ve sırtımdan akıyordu. Başka zamanlarda da geride onun için bir işaret bırakmıştım hep, bir çiçek veya bir not, bir şekilde bir selam Joachim için. Kurutma kâğıdının üstüne bir tahta çit çizdim, çit tahtalarından birinin sivri ucuyla delinmiş bir kalp ve bir de çöp adam yaptım, çocukların tebeşirle çizdiklerinden, sonra kargacık burgacık harflerle yazdım: E, J'Yİ SEVİYOR.

Daire kapısını kapatıp anahtarı paspasın altına koydum.

Taze, yumuşak ağacın içinden gıcırdayarak geçen kollu testerenin çok uzun yıllardır alışkın olduğum tiz sesi kulaklarımı acıttı. Wartburg hâlâ sokakta duruyordu, şoför Felix kolunu açık camın kenarına yaslamış bir şeyler okuyordu. Tomruk yüklü uzun araç hızarhanenin kapısından hoplayarak geçti, kırmızı flama dalgalandı, üstleri kabuklu tomruklar rüzgârla salınan bir çam ormanının verdiği hoş duyguyu canlandıran telaşsız, yumuşak bir ritimle sallandı.

Seslerini daha merdivenin başından duydum, ne biri öğretmen edasında konuşuyordu, ne diğerinin sesi saldırganca ve nefret doluydu; daha çok farklı bakış açılarını tartışan biliminsanlarına özgü ödün vermez bir dayanışma gayreti yansıyordu seslerinden.

Kapıda durup dinledim, büyük bir sevinçle şöyle düşündüm: Kriz kuramı üzerine tartışmaya geçmişler bile... Ve devamını normalde benim için alışılmış olmayan askerce bir yön değişimiyle getirdim: Kale yıkıcı bir isabet aldı. Kale düşüyor.

Büyükbabamın İspanyolca kitaplarını karıştırırken ara sıra bu yabancı dildeki sözcükler arasında, Latince yardımıyla anlaşılır kıldığım bir sözcük yakalayıp cümlenin anlamını belli belirsiz çıkardığım gibi, ilk başka onların konuşmalarını da anlamlarını kavramadan sadece ses olarak algılamaktan rahatsız olmadım.

Ben bir ressamım, dedim kendi kendime, Rembrandt ve Corregio'nun bazı resimlerindeki ışık kaynağının gizemini, bir alından veya kavuşturulmuş bir elden yayılan o dünya dışı ışımanın gizemini araştırmadığım sürece, yüzyıllardır muhteşemliğini koruyan o mucizeyi kendim için araştırmadığım sürece, ne elektronik üzerine ne de nükleer santrallerin işleyişi ve krizlerin periyotları üzerine kafa patlatmak zorundayım.

Ama şimdi yine de tartışmalarını izleyememekten rahatsızlık duyuyordum. Yavaşça mutfağa süzüldüm, su doldurup içtim ve bardak dudaklarımda, şöyle düşündüm: Öğrenmem gereken çok şey var daha... Uli'yle dün bu veya benzeri bir konu üzerine tartışmış olsaydık anında sırtımı yere getirirdi, mantıkla safsatayı bile birbirinden ayıramazdım.

"...biz bunu öğrenmedik, biz bunu böyle öğrenmedik," diye sesini yükseltti ağabeyim.

Elbette canım, diye düşündüm, sen bunu öğrenmedin elbette – çünkü o sırada asistanın birine çelme takmaya

çalışıyordun. Tekrar kapının önüne gittim, kulağımı yaklaştırıp dinledim ve ister istemez Joachim'e şans diledim. Uli'nin hakkından geliyor, diye düşündüm gururla, Joachim onu köşeye sıkıştırdı.

Joachim'in gülerek şunları söylediğini duydum: "Katı düşünen kim şimdi? Kriz dakikası dakikasına 18 Mart 1955'te sabah 10.30'da patlak vermiş değil ki – yani bu teori geçerli değil."

Artık Uli de gülüyordu, ama keyifsizcc. "Şu diyalektik materyalizm vaizliği yapan tipleri bilirsin. Herhangi bir kuşkumuzu dile getirdiğimizde devletin temellerini sarsmışız gibi davrandılar. Biz de gözü açık uyumada ustalaşmak zorunda kaldık." Aniden değişerek kuşkuyla dolan bir sesle devam etti: "Bana niçin bu soruları soruyorsun? Enişte sıfatıyla mı? Yitik oğlu ne pahasına olursa olsun baba evine döndürmek istediğin için mi?"

"Kendi seviyenin altına düşüyorsun Uli," dedi Joachim. "Ben soru sormayan insanlardan kuşku duyarım."

"Ben de," dedi Uli sektirmeden, "ben de her soru için hazır bir cevapları olan insanlardan kuşku duyarım... Sen enişte yoldaş, dört kez şunları söyledin: Bunu bilmiyorum, bunun üzerine düşünmem gerek, bunun için şunun veya bunun kitabına göz atmam gerek... Ama sen her zaman bulunmaz Hint kumaşıydın zaten..." Sonra belki de Joachim'in bir karşı çıkışını engellemek için sesini yükselterek: "Hayır, ben işin kolayına kaçmadım, ben öğrenmek istedim. Ne var ki çoğu zaman gerekçeler yerine safsatalarla yanıt verdiler. Üzgünüm ama beynimde safsataları derhal eleyen bir elek var."

"Biliyorum," dedi Joachim sıkıntıyla, "ama arada kalmış kuşağımızla tartışmak için her işgününden iki üç saat çalma şansımız yok."

"O basit gerçeklerinizin ne kadar sık tekrarlarsanız o kadar hayat bulacağına inanmanız da bir başka hata zaten," dedi Uli.

Sabırsızlıktan kolumu dişledim ve Joachim'e de, bu kibirli gevezelikleri dinlerken gösterdiği peygamber sabrına da kalayı bastım. Ah, seni gidi bitnik, dedim içimden kardeşime, seni gidi zavallı sözde asi... ve bu öğle öncesinde ikinci kez o buz gibi rüzgârı hissettim yine: Bırak gitsin, bırak şunu gitsin...

Bir süre sessiz kaldıktan sonra Joachim'in şunları söylediğini duydum: "Siz iki kardeşin niçin farklı yollara girdiğinizi soruyorum kendime. Aynı evde yetiştiniz, aynı eğitimi aldınız, dünyayı kavramak için aynı zenginlikte olanaklara sahip oldunuz..."

"Betsy duygu insanı," dedi Uli içimi burkan yansız bir sevecenlikle. "Betsy ruhuyla düşünür. Onun için sosyalizmin anlamı, *şu dünyada tüm insan evlatlarının karnının doymasıdır*, yeterince gül ve mersin de olmalı tabii..."

Joachim bir şey söylemedi, ağabeyim de suskundu. Joachim odanın içinde dolaştı, uzun bacaklarıyla attığı leylek adımlarını sesinden tanıdım. Bir şey söylemesini bekledim ve sonunda sesini duyduğumda incinmişlikle irkildim. Şunu sordu: "Sibernetiğe ilgi duyuyor musun?"

"Elbette," dedi Uli, "mesleğimi ıskaladım ben, lanet olsun, kontrol teknolojisi okumalıydım aslında." Aklıma kitap geldi, içeri girdiğimizde Uli'nin okuduğu kitap masanın üzerinde duruyordu, işte şimdi Joachim'in konuya vâkıf bir sohbet partneri vardı, onu niçin çağırdığımı unutacaktı, bense korku ve beklentiden ölmek üzereydim. Derin bir nefes aldım, Joachim'in sihirli formül sibernetikten söz ederkenki ses tonunu tanıyordum ve aklı başında insanlara çağrıda bulunurken yüzüne yayılan o huşu dolu heyecan dalgasını da: Bu ne müthiş bir yüzyıl, bunlar ne müthiş beyinler! Ayrıca benim robotlara ve şiir yazan otomatlara ilişkin korkunç vizyonlarıma karşı sabırla mücadele verirkenki coşkulu ve bilgece söylevlerini de tanıyordum. Odaya girdim.

Kitabın üstüne eğilmiş vaziyette omuz omuza masanın başında duruyorlardı. Gazete kâğıdından kesilmiş beyaz şerit halının üstüne uçmuştu. Joachim suçunun farkında olduğunu belirten bir gülümsemeyle bana döndü; meydan okurcasına konuştum: "Kapıdan sizi dinledim, eee ne oluyor?"

Uli'nin gözlerindeki ufacık ilgi kıvılcımı da söndü. "Bu konuyu bir başka zaman konuşuruz," dedi Joachim.

"Bir başka zaman da ne demek," diye sordu Uli. Buz gibi bakışlarını bana çevirdi ve kararını sağlama alan ipin ucunu ancak şimdi bulmuş gibi katı bir tonda ve kötücül bir memnuniyetle konuştu: "İnsanın kendi kardeşi... bir yabancı olsa neyse... Kardeşin kardeşi eleverdiği bir devlet nasıl bir şeyse..."

"Ah, bırak yakınmayı," dedim kabaca. "Demek sonunda kendini kahraman gibi hissedeceksin bir de."

Joachim sakinleştirmek istercesine elini kaldırınca ben başımı şiddetle salladım. "Hayır," diye bağırdım, "hayır, hayır." Ve göğsümün içinde bir şeylerin gerildiğini hissettim, narin ve sıkı bir doku acıyıncaya kadar gerildi ve ben Uli'nin uzun, çok uzun bir zaman sevgiyle baktığım omuzlarının üstünde Konrad'ın Etiyopyalı yüzünü gördüm, sonra Konrad'ın yüzü bir iç içe geçen resimler sağanağının altında silikleşti: Küçük harfli işlek bir yazı belirdi, DEIN SEKT SEI DEINHARD* neon ışıkları ve reklam tabelalarının ışıltıları altında kararan bir kamp barakasının gölgesi ve Hilton'un, Bankhaus'un ve Woolworth'un üstünde uzak ve uyuşmuş yıldızlar, merdivende ağlayan Yahudi komşu kadın (Auschwitz fırınlarına *gönderildi*), Konrad'ın beyaz örtünün üstündeki küçük, kaygan ve obur elleri, ırk yasası yorumcusunun semiz gülüşü, bir sinagog duvarındaki gamalı haçlar (boyaları duvarın taşlarında kan gibi süzülmemiş miydi?), kromlanmış bir Altın Buzağı için dansta kaybedilen arkadaşlar; buna kâr, halka açık hisse senetleri

* Bir köpüklü şarap. (ç.n.)

veya Mercedes, TÜM YOLLARDA PARLAYAN YILDIZ* diyebilirsiniz, iki sektör tabelası arasındaki nefes kesecek kadar normal bir sokağın döşeme taşları ve bir taraftan diğer tarafa geçen yayaların ne kederli ne öfkeli yüzleri...

"Hayır, senden özür dilemeyeceğim," dedim ve Joachim'e döndüm: "Nasıl, ona ve onun gibilere yeterince zaman ayıramadığın için özür mü diliyorsun bir de? Öylesine sinir bozacak kadar aklı başında bir adamsın ki ona yeterince yumuşak davranmadığımız için vicdan azabı bile duyabilirsin."

"Bir adım bile geri atacak değiliz," dedi Joachim sükûnetle, "ama onun gerekçelerini de gözden geçireceğiz. Ulrich bir rejim karşıtı değil."

"Henüz değil," dedim sertçe.

"Hiçbir zaman olmadım," diye mırıldandı Uli, sonra telaşla devam etti: "Bunu biliyorsun Betsy, diğer herkesten daha iyi biliyorsun."

Şimdi de beni tanık göstermeye cesaret ediyor diye geçirdim aklımdan.

"Peki ya yarın?" diye sordum. "Ya on sene sonra? Peki mektuplarından birinde, Doğu blokundaki yoksul insan kokusunun yerine büyük, açık dünyanın kokusunu içine çekmekten hoşnut olduğunu ne zaman okuyacağım?"

"Bunları güzel Charlotte yazmıştı..."

"Ve sen de, hatırlasana, Federal Alman vatandaşı Konrad'ın bile günün birinde Virginia tütünü, portakal ve lüks sabun kokularının altındaki kan kokusunu alacağını söylemiştin o zaman... Peki sen öfkeli genç adam, ne zaman şöyle yazacaksın bana: Fotoğrafını gördüm zavallı küçük Betsy, ne biçim giyinmişsin öyle, o kazakları artık kimse giymiyor... Ve ne zaman, sen de Konrad gibi üniversite eğitiminin bedelini kimin ödemiş olduğunu unutacaksın?"

---

* Bir Mercedes reklamı. (ç.n.)

"Bana bursumu hatırlatmayı bırak artık. Girdiğim her ders için dizlerimin üstüne çöküp teşekkür mü etmeliyim?" diye sordu, ama bu suçlamaları diğerlerine karşı o kadar çok kullanmıştı ki artık kendini bile ikna edemiyordu. Dudaklarını ısırdı. "Bize ihtiyacınız var işte..." dedi cılız bir sesle.

"Doğru," dedi Joachim, "size ihtiyacımız var." Ellerini pencere mandalının üstünde kavuşturup alnını ellerine yaslamıştı; ceketinin altından çıkıntılı kürekkemikleri belli oluyordu.

"Hayır, ona ihtiyacımız yok," diye bağırdım ve Joachim'in anında yorumlaması güç bakışıyla karşılaştım; gözleri şimdi güneş vurmuş yaprak yeşiliydi. Bir şey söylemeden alnını ellerinin üstünde kaydırdı. "Betsy duygu insanı," dedim, "ama Betsy bazen düşünmek için kafasını da kullanır... Bana görecelik kuramını öğretmiştin, bu kadar bilgili olduğun için seni kıskanmıştım. Zekânı nasıl kullanıyorsun?.. Joachim'i sıkıştırmana kulak verdim. Ne kadar akıllı olursan ol, onun karşısında nasıl yetersiz kaldığını fark etmedin. O da senin gibi bir uzman, o da senin gemilerini inşa ettiğin gibi tutku ve donanımla üretim bantları inşa ediyor, ama birazcık daha fazla bilgiye sahip... Sen sınırın öbür tarafına atacağın adımın geçmişe atılacak bir adım olduğunun, bir Almanya'yı diğeriyle değiştirmekle kalmayacağının bile farkında değilsin.

Bizim dünyamızdan ayrılıyorsun... Benim dünyamdan ayrılıyorsun," diye ekledim; kardeşimi kasvetli havadaki gri pusun ardından görüyordum; ayak bileklerini, kaslı esmer ayaklarını, bir gerilip bir gevşeyen ayak parmaklarını ve sol ayağının üstündeki açık renk yara izini gördüm (odun yarma tahtası erik ağacının altında duruyordu ve ben kâh yarılan odunlara, kâh mor eriklere doğru uzanıyordum, birden odun parçacıklarının sarı ışıltısının arasından fışkıran kanı gördüm ve balta sanki benim etimi yarmışcasına çığlığı bastım).

"Zaten artık gidemem," dedi Uli çatlayan bir sesle, "artık kalmak zorundayım, adım yarın arananlar listesine geçmiş olacaktır."

"Gidebilirsin," dedim ve içimdeki o narin, sıkı doku yırtıldı, iki elimi birden göğsüme bastırdım. "Bana yazma, beni görmeye çalışma..." Birbirimize baktık ve bir an için bütün dünyam o pas rengi serpintileri olan açık kahverengi gözlerin içinde eridi. Kirpikleri kırpışmaya başladı. Kapıya gidip kolunu indirdim. "Korkmana gerek yok," dedim. "Arananlar listesinde olmayacaksın. Rahatlıkla gidebilirsin."

Odanın içinde yürüyüp yanımdan geçti, dans edenlerin arasından geçerkenki özgüvenine hayran kaldığım o akşam barda yaptığı gibi omuzları geride, dimdik yürüyerek açık kapıdan çıktı.

Sandalyenin altında duran sürümekten aşınmış terliklerine doğru eğildim ve bir anda tükenmiş gibi kendimi bırakıp çömeldiğim yerde kalıverdim, Joachim yanıma geldi, yüzümü dizine yasladım, zorlukla konuştum: "Sevgilim, bir tanem... kendimi aldatılmış bir kadın gibi hissediyorum... Hakkım yoktu, biliyorum... Ama sanki bir parçamı canlı canlı kesip kopardığını hissediyorum..."

"Sakin ol hadi, bir şey yok, geçti, topla kendini artık tatlı kız," diye mırıldandı Joachim. Üzerindeki kusursuz takım elbisenin buruşmasından kaygılanmadan yanıma çömeldi. Alnını omzuma yasladı: "Benim çok sabırsız, benim hemen panikleyiveren Elisabeth'im..."

Uli'nin yan odadan gelen seslerine kulak verdik. Joachim'e sordum: "Şimdi beni yeniden seviyor musun?"

"Ne diyorsun sen?"

"Daha önce, merdivende," dedim, "birbirimize çok yakın durduk ya bir ara, dedin ki: Ah *sizin* şu yarım kararlarınız, *sizin*, dediğin o anda aramıza aniden uçurumlar girdi ve bunu sen de biliyorsun."

"Unuttum," dedi Joachim. Ayağa kalktı. "Ama artık işe gitmeliyim." Kitabı masadan aldı, belli bir sayfasından açarak gazete kâğıdını arasına koydu. Koridora çıktık. Uli'nin odasının kapısı açıktı.

Uli bavulunu boşaltıyordu. Gömleklerini özenle dolabına yerleştirdi, İtalyan işi ayakkabılarını bez torbasından çıkardı ve onları da burunları tam aynı hizaya gelecek şekilde yan yana yatağın altına koydu, kapıda durup onu izledik, sonunda bize doğru dönünce ben düşünmeden Joachim'in elini kavradım.

"Siz nasıl insanlarsınız yahu," dedi Uli.

"Kitabın," dedi Joachim. "Kâğıt son okuduğun sayfada..."

Uli omuzlarını kaldırdı. Kitabı aldı, elinde evirip çevirirken şunları söyledi: "Daha üç gün izinliyim."

Joachim kendine has nazikâne kararlılığıyla karşılık verdi: "Üzerinde bir başka zaman konuşuruz." Sonra özür dilercesine bir gülümsemeyle devam etti: "Ne yapayım, sibernetik benim özel ilgi alanım, kız kardeşin sana bu konuda upuzun bir hikâye anlatabilir."

Ağabeyim sorgulayıcı bir merak ifadesiyle sessizce bana baktı ve bir süre sonra içimi titrek bir umutla dolduran bir ses tonuyla sordu: "Siz nasıl insanlarsınız yahu?"